

عه زینز گه ردی

ره وانبری

له شه ده بی کوردی دا

برگی دوووم

جوانکاری

وهزارهتی واکه یاندن - بهر یوه بهرینی کشتی روشنبهی کوردی - یاریدهی داوه

بەلاغەتتىكى ھەيە ھېچ زامان ئايىكاتى

لە بىن ئەمىبى كوردانە بىن رەۋاج و بەھا

« حاجى »

رەۋان بىژى

لە ئەدەبى كوردى دا

بەرگى دوو ھەم

جوانكارى - البديع -

عەزىز گەردى

چاپخانى شەرۋانى — ھەولير — ۱۹۷۵

وہزارەتى راگہ يانندن - بەرپزە بەرپى گشتى رۇشپىرى و كوردى - يارىدەى داوہ

پیشمه کی

خوینتری نازیرا

سالی ۱۹۷۲ بەرکی یە کەمی ئەم کتێبەم پێشکەش کردی ، کە [روونیژی] یە گفتیشم پێ دای هەرکاتێ دەرفەتم بوو بەرکی دوووم و سێ بەمیشت باوێمە بەردەست ، خۆ دیارێشە ئەنک و چەلەمە ی چاپەمەنی کوردی ئەوەندە زۆرە پیاو لە ژێریا دەڕژێتەو .. بەلام هەرچی و چۆتیک پێ وا ئەم جارەش خۆم هاوێشتە بەر چەرخێ خەم و ئەشکەنجەو نازارەو بە ئەوەی بەرکی دوو-مەت بێخەمە بەردەست ..

لێرە دا دەمەوێ ئەم راستیەش وەبیر بێنێمەو کە [رەوانیژی] بە هەرسێ بەشی یەو ؛ بەرەمسی رەنجی دوو سالی رەبەقە ، سالی [۱۹۶۸ — ۱۹۶۹] کە تێانییم لە ماوی ئەم دوو سالی دا ئەم نروسیته نامادە بکەم ، بەلام لە بەر کرانی ئەرکی چاپەمەنی و ئەو کەند و لەند و کۆسپ و تەگەرانی دێتە سەر رۆی ئەو کەسە کتێب چاپ دەکا ، چاپ کردنی کتێبە کە وا پێچەر پێچەر بوو و دواش کەوت ، ئەک هەر دوا کەوت و بەس بکەرە باز کرانی چاپ کردن ناچار ی کردم کە هەموو بەشەکان دووجار و سێ جار کورت و خەست کەسەو ؛ نا لە ئەنجام دا ئەم دەردە ی بەسەر هات کە خۆت دەیبینی و هەستی پێ دەکەیت !! هەر بۆیەشە نابێ ئەم بەشە بە جودا جودا بفرێتە قەلەم ، چونکە هەموویان ئەواوە کەری یە کترن و پێکەو و رن و شوقی زانیاری یە ک روون دەکەنەو و لێکی دەدەنەو ، کە تا ئێستا لە کوردی دا بایەخێکی وای پێ نەدراو و شوقێ کە ی هەر بە بۆشی بە جێ ماو ..

نێر ئومێدەوارم ئەم کتێبە جێ ی خۆی بکڕیت و خوینترە دڵسۆز و راستە قیته کانی کورد زمان بە سێکێکی فراوانەو وەری بکرن و هەرچی

كەم و كورتى ھەيە لەسەرى بازئەدەن و بىخەنە بەرچاوانەو، چونكە ديارە
ئىمە لەقۇناغى ئىستانماندا زىياد لە ھەموو كات و سەردەمىكى تر پىويستمان
بە رەخنەگرىكى بەويژدان و پىنلايەن ورەخنەوەرگرىكى سىڭ فراوان ھەيە
بۇ ئەوۋى بىتوانىن تەكائىك بە ئەدەبەكەمان بدەين و قۇناغ بە قۇناغ پىشى
بىخەين ، ئىتت ئىوۋە و ئەم بەشە و راى خۇتەن و سوپاس .

عەزىز كەردى

ھەولتەر — ۱۵ / ۷ / ۱۹۷۳

- جوانکاری -

راستی که هدیە هیچ کومانی لێ ناکرێ ئەویش ئەوەیە بەر ئەتەوینک
خواوەنی رەوانبیزی خۆیەتی کە لە ناخی زمانەکیەو هەلقولاو و مۆرکی
تایەتی ئەوی پێو لکاو ، رەوانبیزی بەلای هەرنەتەوینک و لەهەر زمان و
نەدەینکەو دەکرێتە سێ بەش :-

۱- رەوانبیزی [الیان]

۲- جوانکاری [البدیع]

۳- واتاناسی [علم المعانی]

نیمە بەرکی یەکیەمی ئەم کتێبمان بۆ [رەوانبیزی] تەرخان کرد و
ئەم بەرگەش بۆ بەشی دووەم تەرخان دەکەین کە [جوانکاری] یە ،
[جوانکاری] بەشیوەکی گشتی لەو رەگەزو دەستورێوە دەدۆن کە
لایەنی هونەری و جوانی ئەدەب رەوێ دەکەنەو ، ئەویش دوو لایەنی هەدیە
یا دوو جۆرە هونەرێوەندنی جوانکارێوە هەدیە :-

۱- جۆری یەکیەم تایەتی بە بەلایەنی روخسار و شێوەی ئەدەبی یەو .

۲- جۆری دووەم لەو جوانی بە دەدۆن کە لە ناخی ناوەرۆکی بەرەمی
ئەدەبی یەو هەلەمەقولی و دۆنیای ئەدەبیە کە دەرازینێتەو .

لەم بەرگەدا بە دوور و درێژی بۆسێ ئەم دوو لایەنە دەکەین و یە کە
یە کە لێیان دەکۆڵینەو و رەوێیان دەکەینەو . . . لە بەشی یەکیەمدا قە لە
جوانکاری روخساری ئەدەب دەکەین و جۆرەکانی دەردەخەین و نموونەیان
بۆ دێنینەو . . . لە بەشی دووەمیشدا بۆسێکی جوانکاری ناوەرۆکی ئەدەب
دەکەین و هەموو جۆرەکانی دێنینە کۆپێ و بەپێی تواناو دەرئەت لێیان
دەدۆنین و بەلکەیان بۆ دێنین . . .

به شی یه که م

- * ر که زد و زی [الجنس]
- * سروادار [الجمع]
- * کهرت کردن [التثنية]
- * گزیرانه وه [التثنية]
- * هتسانه وه [التصدير]
- * پات کردن وه [التكرار]
- * تيمه لکيش [التعمين]
- * پتيج خفته کی [التخميس]

: ره گه زده دۆزى :

ره گه زده دۆزى [الجناس]: نه وويه كه دوو ووشه يا پتر ييتن ، له روالهت دا وه كو يك واين يا به يكه بچن . بهلام ههريه كه يان واتاي تاييه تى خوى هه ييت كه جوداين له واتاي ووشه گاني تر . پيرمئيرد دهلن : —

به شهدهى لاز و كراسى كه تان

وهك مانك (كه تان) ي جهركيان نه سوتان

ووشه ي (كه تان) دوو لچار هاتوو ، ههردوو كيان له روالهت دا يكه شتن بهلام له باره ي ماناو ، ههريه كه واتاو كوزاره يه كي تاييه تى هه يه ، به كه يان چۆره قوماشيكه ، دوو ميان چۆره كوليكى جوانه له بهماران دا له دهشت و دهرا دهرووت و دهلن كه تريفه ي مانكي لى ده دا داده نره قى و كه لاگاني هه لده وهرين .

ره گه زده دۆزى دوو چۆره : —

يه كه م : ره گه زده دۆزى نه و او [الجناس التام]

دووم : ره گه زده دۆزى ناتنه و او [الجناس غير التام]

يه كه م : ره گه زده دۆزى نه و او : —

ره گه زده دۆزى نه و او نه وويه كه هۆنه ر يا نو سه ر دوو سن ووشه ي وا ييتن كه له روالهت دا كت ومت وهك يك واين و به نه نده زى مرويه كه جيا وازيان نه ييت ، بهلام له كه ل نه ووش دا ههريه كه يان واتاي تاييه تى خوى هه ييت واتايان جودا و روالهتيان يهك ين .

كه گوتمان نه و ووشانه ي ره گه زده دۆزى يان لى ده كه وشته وه دهين له روالهت و ديهين دا وه كو يك ين ، مه به ست نه وويه له م شتانه ي خواره و يهك بگر نه و : —

أ- ژماره پټهکان : نو ووشانهی ره که زدوژی تهواویان لی ده که وټهوه
دهبې هموویان ژماره پټهکانیان هندی یه یت ، وه نهوی هـ
یه که یان له سټ پټ یا له چوار پټ یا ... پټک هاتېن .

ب- جوری پټهکان : که ووشهکان ژماره پټهکانیان یه بوو دهبې
جوری پټهکانیشیان یه یت ، بژ نمونه لهو نمونهی سرهوه که هټلمان
ووشه (که تان) که دوو چار هاتووه و هر چاره مانایه که ده دات ،
نمه ره که زدوژی تهواوهو له دوو ووشه یه دا یا له دوو ووشه یه دا که دوو چار
هاتووه ، له هر دوو لاډا ووشه که له [ه] پټ پټک هاتووه و جوری
پټهکانیش له هردوو کیان دا یه شته ، هردوو ووشهکان له پټهکانی
[ک. ، ت. ا. ن.] پټک هاتوون .

ج- شپوهی پټهکان : مه پټ ته له وی ولاوازی ، یا کرانه و نه کرانه ووی
ووشه کانه که به نیشانهی [۷] لیک داده برین (۱) .. و دهبې هموویانو
ووشانهی ره که زدوژیان لی که وټهوهو له باره یه وه وه یه وټک واپن .

د- ریزی پټهکان : دهبې ریزی پټهکانی نو دوو ووشه یه ده که ونه
هر ره که زدوژی تهواو یه یت ، له پټهوه نمونه یه کسان هټنا ، دوو چار
ووشه (که تان) هاتووه ، له هردوو کیان دا ریزی پټهکان بهم جوره یه :
[ک. ، ت. ا. ن.] ، نابې پټهکانی دوو ووشه که پاش و پټش بکرن
نه کټنا ناپټه ره که زدوژی تهواو .

(۱) له عهره یی دا سرو بؤرو ژیر ده گرتوه ، بهلام چونکه بهلای منهوه
سرو بؤرو ژیر له کوردی دانیه و نهوانیش هر پټی سر به خویان
همه ده که کیان دمرده بېټ و له بهر نهوی نیشانهی [۷] له کوردی دا
دهبې بهمزی دوست نیشان کردنی هندنځ خسیه تی دنکی و بهمه ووش
مانای ووشه که تا رادیه کی زور ده گزین ، نم نیشانه یه مان له جیانی
سرو بؤرو ژیری عهره یی به مخرجیکی ره که زدوژی تهواو دانا .

نمرونه يەك : حاجى دەلىق :

بۇ تەماشى بەلەك و كۆلىمى سېى و چاۋى بەلەك
نىشتوو لەم دەرە عاشق وەكو حاجى لەك لەك

لە نىۋەى يەكەم [حاجى] دوو ووشەى مېتاۋە ، ھەردووكيان لەدېمەن و
روالەت دا يەكن ، وا ھەست دەكەى يەك ووشەى و دووپات بۇتەۋە ، بەلام
ئەكەر لىيان وورد يېتەۋە دەيىن ھەرىكەيان واتايەكى تايەتى و سەربەخۇى
ھەيە . ئەوانىش ھەردووكيان ووشەى [بەلەك] ن ، كە ووشەى يەكەم بە
ماناى پوز ھاتوو و ووشەى دووھمىش خاسە و ئىككى چاۋە ، ئەو چاۋەى
رەشەكەى زۇر رەش و سېتەنى زۇر سېى يىت .

نەم دوو ووشەى [بەلەك] [بەلەك] بەر رەگەزدۇزى تەۋاۋ دەكەون ،
بۇيەش بەرى دەكەون چونكە ھەر چوار ھەرچەكەى سەروەيان لى ھاتۇتە
دى . ئۇمارەى پتەكانيان ھەندى يەكە كە ھەرىكەيان لە پىنچ پىت پىك
ھاتوو ، جۇرى پتەكانىشان يەكە كە لە ھەردووكيان دا ئەمانەن : [ب .
ل . د . ك .] ، شىۋەى پتەكانىش يەكە چونكە لە ھەردووكيان دا پىق [ل]
تەلەۋ و [۷] يىكى چۆتە سە . دواجار رىزى پتەكانىشان ھەر وەكو يەكە ،
ۋاتە زنجىرەى رىزىبونى پتەكان لەھەر دوو ووشەدا يەك شتە ؛
لە ھەردو ووشەدا يەكەم پىت [ب] و دووہم [د] و سىتەم [ل] و
چوارەم [د] و پىنچەم [ك] .

بەشەكانى رەگەزدۇزى تەۋاۋ

رەگەزدۇزى تەۋاۋ چوار جۇرى ھەيە :-

- ۱- رەگەزدۇزى ھاۋرەسەن
- ۲- رەگەزدۇزى تەبا
- ۳- رەگەزدۇزى ئاۋتتە
- ۴- رەگەزدۇزى ساۋتتە

۱- ره گه ز دۆزی هاوړه سهن: —

نومېه که هممو نو ووشانه د که ونه بهر ره گه ز دۆزی هاوړه سهن
بن ، واته له يک رسنه و ره گز دا بن وک ته وى هممويان [ناو] بن
يا هممويان [کردار] بن .

۱- وا ده بن هممويان [ناو] بن وه کو نالی ده لى: —

دو نيا که کول کولى پوه توربان نه توش وهر ،
طالب به کول به قهيدى چي په کول کولى پوت

سا ، ساي به هاره ، سروشت به نهرم و همنى ، به پنگ و پنگى کول و
کولاله و حاجيله و هلاله دمر کردووه ، بۆتيكى وا بلاو ده کاته وه هوشيار
مست و يتدار سرخوش ده کا ، نالى له و دمه دمى به هاره ، تاجاره
روو له ياره ناسکوله کى بکات و پنى بليت : تيتا که به هاره و دو نيا
رهنگاو رهنک و کول کولى پوه ، توش نهى ياره نازداره کم ، نهى کوله
که شاهه کم وهره به هممو سهرنگى هم کولزار و به هاره بکه و داواى
کولنگى هم به هاره بکه . پس لاف و گه زاف به وه لن بده که خوت کوليت
تيمه هممويان نوم مان سله مان دووه که کوليت و کولنگى تاقانه شيت به لام
قهيدى چي په نه گمر کولنگى ته و پاراوى وک تۆ ناسک و نازدار يت و
کولى به هارى پوت ، خۆ تۆ بهم کول ويسته له گولايتى خوت ناکه ويت ؟
ليره دا که ووشى [کول] دوو چار هاتووه ، نوم مان ياد ده خاتوه
که دوو کول هبن و هم دوو کوله له سهر دوو چلا به ديار په گه وه وه ستا بن و
به دم کزه باوه وورده سهر بۆ په کتر لار بکه نه وه به لام له راستى دا
وانى په ، هم دوو ووشه په هره په که يان مانايه کمان ده داتن ، په که ميان بۆ
دانخواز خوازراوه ، نه وى تر يشيان کولى په هاره نه وانهش هره دوو کيان
[ناو] ن ، که هره دوو کيش ناو پون ماناي واپه ره گه ز دۆزی هاوړه سهن .

ب۔ وا دەپن كە ھەموو ووشەكان كەردارپن . پەرمەتەرد دەلن :—

بەو ھاك ئەبى چاكي بئوئى

ئەك بە خەمەو، خەلكى بئوئى

ووشەى [بئوئى] دووچار ھاتو، ھەر چارەى واتاپەك دەبەخسى ،
يەكەمپان ماناى [پىشان دەدات] دەگەبەئى [چاكي بئوئى] واتە چاكة
بەكەت و چاكة پىشان بەدى . دوو، پىش ماناى نواندن دەگەبەئى كە
لەنووستەو ھاتو، [خەلكى بئوئى] واتە : پىانخەتە خەو، ئەمانەش
ھەردووكيان لە رەسەئىكەن ، ھەردووكيان [كەردارن] . بۆبە ئەمەش
[رەگەزدۆزى ھاو، سەن] .

۲- رەگەزدۆزى تەبا :—

ئەو ھا دەپن دوو ووشە پىن ھەردووكيان رەگەزدۆزى تەواپان لى
بەكەتتەو ھەردووكىشان لە زەگەزو رەسەن دا لەپەك جاپان ، يەكەكيان
[ناو] و ئەوى دىكەيان [كەردار] پىت ، بۆبەش پىنى دەلن [تەبا]
چونكە لەكەل ئەوى . رەسەئىشان جوداپە لە روالەت دا يەك شتن و زۆر
لەكەل يەكتەدا تەبان . كاكەى فەللاخ دەلن :—

ئەو بوو لە چەرخى پىستەما شىلبازى سەرلەقى ھەلەست

لە كىزى سەختى سەتەما قەلاى شىعرى تازەى ھەلەست

[ھەلەست] ى يەكەم ناو، ماناى [ھۆنراو - شىعر] دەدات ،
[ھەلەست] ى دووم كەردارە ماناى دامەزاندن و بىيات ئان دەدات ،
دیارە ناو، كە كەردارەك پىكەو، رەگەزدۆزىيان دوست كەردو، ئەمەش
رەگەزدۆزى [تەبا] ى پىن دەلن . مەلا ھەمدى كۆزى دەلن :—

ئەوى رىكەى لە كوردەكان كۆزى

لەنەتەى خوا لە ئەلەد و كۆزى

[كۆزى] ى يەكەم كەردارە ، ماناى رىن لەبەر بزر كەردن و ھەلەتە كەردن

دهگه يه نې ، [كۆږى] ى دووم ناوه ، واته قهبرى نهو كهسې كه رڼى
له كوردان كۆږى. يه كه كرداره ، دووم ناوه ، ره كه زدوږى نيوان
ناونك و كردارنك يا كردارنك و ناونك پڼى دهگوترن [ره كه زدوږى ته با] .

۳- ره گه زدوږى ناوښته :-

نوه يه كه نهو هردوو ووشى ره كه زدوږى يان لڼ ده كه وښته وه ، ووشى
ليكدراو بن واته ساده نه بن و هره يه كه يان له چهند ووشه يه كې ساده ، يا
له ووشه يه كې ساده و پارچه يه كې ووشه يه كې دى پټك هاتېن ، لږه دا سېرى
نوه ناكړن ناخو دوو ووشه كه ناوڼ يا كردارن ، بهلكو هره سېرى نهو
ده كړن كه ووشى ليكدراوو بهس . كاكي نه للاح ده لڼ :-

ملې رڼ بگرو بړو بهرزى يا سهردارى يه يا سهردارى يه
[سهردار] ووشه يه كې ليكدراوو دوو ووشى ساده [سر ، دار]
خوږيان لڼك داوه وروستيان كړدوه . . نم ووشه ليكدراوه دوو جار هاتوه
جارنيكان مانا پياوې كه ورو و پشه وا ده گه يه نڼ و جارنيكش مانا چوونه
سر دارى قه نار . . نم جزره ره كه زدوږى يهش [ره كه زدوږى ناوښته] ى
دېږزن .

ره كه زدوږى ناوښته دوو جزره :-

۱- نوه يه هردوو ووشه كه ناوښته بن و له شپوې نروښنيش دا يهك بن و
جياوازي يان نه بن . زيومر ده لڼ :-

با نه چپته لای ره قيان يار نه نيسې خانه بن

لازمه نهو ناسكه له ولا نه بن لهو لانه بن

ره كه زدوږى له [له ولا نه بن] ذاب . . زيومر ده لڼ يا ياره ناسكوله كم
نه چپته لای دوو زمان و ناحهزو قسه چنانوه بهلكو هره متوې ماله و بن و
پن له كږسپى ناوا نه كا . . [له ولا نه بن] واته له لای ره قيب و ناحهزان

نەين : [لەولانەين] ى دووم واته لەم ھىلانەيە ىن كە مالىەويە : ھەردوو
[لەولانەين] ش كە كەوتوونەتە ھەر سىپەرى رەگەزدۆزى پەو . ش : ىوہى
نووسىنەو، ىان يەك شتە و ماناىيان جودايە ...

ب- ئەويە كە ھەردوو ووشە كە ئاویتە ىن و لە خویندەنەو دا وەك يەك ىن
بەلام لە شىوہى نووسىن دا جىيان و ھەريەكە بە جۆرنەك ىنوسرن . زىومر
دەلن : عارف ھەق ىن چە پاكى زىنەت و ئارايە

واى ئەو ىن ئاو شار و ىن واته ىن : دىوانە ىن

دەلن : پىاوى ووردىن و راست پەرس ، پىاوى زاناو ھوشيار ، لە ھەر
لىكدانەو و ووردىوونەو زوو پەراستەقنە دەكات و كە لەراستىش كەشت
ھىچ پاكى بە رازاندنەو و ئارايىش دان نىيە ، واى دەو ىن كە خەلكى
تىكرا لە شارو دىھانەكان دا واته ىن ، واته رازاو و بەخۇدا ھاتو نەين ،
بەلكو دىوانەو قەلەندەرىن .. رەگەزدۆزى لە [ىن واته ىن] و [دىوانە ىن]
كەوتوونەو .. يەكەمىيان لە [ىن ، وا ، نەين] و دوومىيان لە [دىوانە ، ىن]
دروست بوو .. ئېمانەش لە خویندەنەو و قەس كەردن دا وەكو يەك وان ،
بەلام شىوہى نووسىنيان جودايە .

٤- رەگەزدۆزى سەواىتە :

ئەويە نووسەر يا ھۆنەر دوو ووشە ىنن ، ئەم دوو ووشەيە لەروالەت دا
وەكو يەك ىن و ھەريەكە واتاى تايىستە ىن خۆى ھەيتت و بەكىتيان
ووشەيەكى سادەو ئەويە تريان لىكدراو ىت .. حاجى قادرى كۆي دەلن : -

زۆر سەكەم دىوہ فقط ئەمدى رەقىبى ھەندە سە

و : زعى نامەوزون دە ىن وەك خانووى ىن ھەندەسە

حاجى قادر دووجار ووشەى [ھەندەسە] ى ھىتاوہ ، ھەرچارە كەردوويە
بەكالاى كەزارەيەك دا . يەكەمىيان لەدوو ووشەى سادە ىنەك ھاتوہ [ھەندە ،

سە [واتە ئەوئەندە سەك.. دووومېشيان لە يەك ووشەى سادە پىتك ھاتووہ
[ھەندەسە] كە لىقەكە لە لقەكانى زانىلارى .

ا. ئەوئەىە كە دوو ووشە پىن ، يەككىيان سادەو ئەويكەيان لىككراو پىت ،
لىككراوہ كە بىرىق پىن لەچەند ووشەيەكى سادە يا ووشەيەكى سادەو پاژەى
ووشەيەكى تر .. دەپ ئەم دوو ووشەيەش كە رەگەزدۆزىيان لى كەوتۆتەوہ
لە شىئەى نووسىن دا وەكو يەك واين . حاجى قادر دەلن :—

سەد وەكو رۆستەم بەدل قەمچى لەرەخشى دا ، بەزى
وەك كەيشتە خەندەكى دوامىنى عومرى دا بەزى

[دا بەزى] دووجار ھاتووہ ، ھەريەكە واتايەكى تاىەتى دەبەخشى ،
يەكەميان لە ووشەيەكى سادە [بەزى] - واتە شكا و كۆلى دا - لەكەل
پاژەىەكى ووشەى پىشەوہ [دا] پىتك ھاتووہ .. دووومېشيان ووشەيەكى
سادەىە [دا بەزى] واتە ھاتە خواریوہ . لىرە بەووشەيەكى سادەو پاژەى
ووشەيەكى تر لەنگەرى رەگەزدۆزى بۆ ووشەيەكى سادە رادەكرن .

ب. ئەوئەىە دوو ووشە پىن يەككىيان سادەو ئەويترىان لىككراو پىت ، جا
ووشە لىككراوہ كە لە چەند ووشەيەكى سادە پىتك ھاتىن يا بىرىق پىن لە
ووشەيەكى سادە ، و پاژەى ووشەيەكى تر .. وە ئەم دوو ووشەيەش كە
رەگەزدۆزىيان لى كەوتۆتەوہ لەشىئەى نووسىنيانەوہ جوداين ، واتە ھەريەك
بە جۆرىك بىئوسىن ، مەولەوى دەلن :—

بەكسانە بەيكىن وەپارانەوہ پەى كى ؟ پەى مەجنون بيارانەوہ
مايەى پىن مەيلىك بشارانەوہ با بلىست نەشۆ بەشارانەوہ (۱)

واتە : بە لالانەوہ وەپارانەوہ نامەيەك يا راسپىرىك بىئىرە . بۆ كى ؟ بۆ

(۱) بەكسانە : بىئىرە ، پەيك : نامە ياخود راسپىر ، بيارانەوہ : بەكپىرەئەوہ
بشارانەوہ : بشارنەوہ ، نەشۆ : نەروا ، پەى : بۆ .

مەجنون ، نامەيك بۇ مەجنوننى شىت و شىندا پىتىر
 بىن مەيلى خۇت بشارەدە داپىزە ، نەبادا ئاوت لەئاو ئاوانەو . بىزىن و لۇمەو
 سەزەشت بىكىنى . [پەيكىن] جارى يەكەم ، ماناى نامە يا راس—پىتىر
 دەدات ، ووشەيكى سادىيە . [پەي ، كىن] لە دوو ووشە پىنك ھاتوۋە
 واتە [بۇ كىن] بەم جۇرە رەگەزدۆزى بال بە سەر نەم دوو ووشەيە دا
 دەكىشى [پەيكىن] و [پەي كىن] كە يەكەمىيان لەيكە ووشەو دووۋەمىيان
 لە دوو ووشەي سادە پىنك ھاتوۋە . جىكە لەمەش شىۋەي نووسىنيان جودايە .

دوۋەم : رەگەزدۆزى ئاتەواو :

لەپشەوۋە كوتمان رەگەزدۆزى تەواو تەوۋە دوو ووشە يا پتر لەم چوار
 شتە وەكە يەك بىن ماناىيان جوداين :—

* جۇرى پىتەكان	* ژمارى پىتەكان
* رىزى پىتەكان	* شىۋەي پىتەكان

جا تەكەر يىتو دوو ووشەكە لە يەككىن لەم چوار شتە يەك نەبىن و
 لە ھەرسىن كەكەي تر يەك بىن تەو ھەلە رەگەزدۆزى ئاتەواو دروست دەيىز
 چونكە بەتەواۋى ھەر چوار مەرجى لىن نەھاتۆتە دى . وا دەيىن ژمارەي
 پىتەكانىيان تەوۋەندەي يەككە تەبىن يەككىيان پىتەكان يا دوو پىتە لەۋەي تر
 پتر بىن تەۋەش پىنى دەكوتىر رەگەزدۆزى زياد . يا وادەيىن جۇرەي
 پىتەكانىيان جودا بىن ، واتە يەك پىتەكان يەك نەيىت و جىايىن تەۋەش پىنى
 دەكوتىر رەگەزدۆزى جودا . يا وادەيىن شىۋەي پىتى ووشەكان يەك
 نەيىن لەبارەي ھەيۋىن و نەيۋىنى نىشانە [۷] كە بۇ تەلەۋىي لاۋازى يا پ
 كراتەۋە نەكرانەۋەي ھەندى دەنگ دەخىتە سەر ھەندىن پىتەۋە ، بەۋەش
 دىلەين رەگەزدۆزى لار . ياخۇر وارەن دەكەون مەردوۋ ووشەكە رىزە
 پىتەكانىيان جودا بىن وەك تەۋەي پىتەكان پاش و پىش كىرايىن ، تەۋەش

— رەگەزدۆزى ئالۆز —

خۇ ئەگەر دوو ووشە ھاتىن لەم چوار مەرجە دووانيان تېسا ھاتە دى و دووانيان نيا نەھاتەدى ئەو ھەلە رەگەزدۆزى دروست ئاپىن ، تەنيا ئەوگاتە رەگەزدۆزى ئاتەواو دەپن كەپسەن مەرج لەو مەرجانەى سەرەو ھەبن و تەنيا يەك مەرج نەھانېتە دى .

جا ئېتە يەكە يەكە لەگەل ئەم چوار جۆرە رەگەزدۆزى يە پىدا دەچىن و بەپنى توانا لىيان دەدوئىن و روونيان دەكەبەو ۋە ئىمرونەيان بۇ دېئىن :-
يەگەم : رەگەزدۆزى زياد : (۱)

رەگەزدۆزى زياد ئەو يە ئەم دوو ووشە يەى كەوتوئەتە بەر كارىگەرى رەگەزدۆزى جۆروشىو ۋە رىزى پىتەكانيان يەك بىن بەلام ئىمارەى پىتەكانيان ئەوئەندەى يەكتە ئەپىن ، يەكتىكانيان پىتەك يا دوو پىتە لەوئەتر پىتە ، ھەر لەبەر ئەمەشە پىنى دەگوتىن رەگەزدۆزى زياد . ئالى دەلئ :-

مەن لە بىن بەرگى [مە] م پرسى كە بۇچ رووتى ووتى

يارەبى شىت بىم ئەگەر شاد بىم بەرگى عارىيە

ووشە [رووتى] و [ووتى] رەگەزدۆزىيان لىن كەوتۆتەو ، ئەم دوو ووشە يە ئىمارەى پىتەكانيان جودايە ، ووشەى [رووتى] پىتى [ر]ى پتە لە ووشەى [ووتى] ، ئەم پىتە پتەش لەسەرەتاي ووشەى يەكەمەو ھاتوۋە

(۱) لەعەرەبىدا بىم جۆرە رەگەزدۆزى يە دەلئىن - الجناس الناقص - واتە بەناوى ئەم ووشە يەو كە ئىمارەى پىتەكانى كەمتە لەوئەترەو ئاۋىراۋە . . . بەلام مەن وام بەپىسەن زانى كە بەناۋى ووشە زيادە كە ناۋى يەين . . . چۈنكە ئېمە ھەمىشە جىسابى پىتە زيادەكان دەكەين ، ئاخۇ چەند پىتە زيادە و پىتە زيادەكان كەوتوئەتە كۆن ، بۇيە چاكتە وايە رەگەزدۆزى يەكەش ھەب بەناۋى ئەوئەو .

— ره که زدوژی زیاد دوو جوړه —

۱- نډم په که جياوازی دوو ووشه که له يه ک پت پت و بهس ، وانه
ووشه په کيان ته نيا يه ک پت له ووشه که ی تر پت پت ، ثم پته زيادهش
له سن شوتدا ددرده کهوت :-

۱- له سهره تاي ووشه په کهوه ، نالي ده لن :-

له تيو رنگه ی رهوانی قوم تقوم بوو ووشتر بوو کوم
نما کون پيتی قوم قوم چه جای نيمکاني هه ستانه

ره که زدوژی له نيوم يه کهم له بهيني [قوم] و [تقوم] دايه . [قوم]
زيخ و چهفت و وورده بهرده ، [تقوم] رووچوون و ختم بوونه ناو شته
ووشه ی [تقوم] پتي [ن] ی زياده له ووشه ی [قوم] و ثم پته زيادهش
له سهره تاي ووشه ی [تقوم] دوه هاتروه .

ب- يا واده پت پته زياده که له ناوه راستی ووشه په کيان پت .
نالي ده لن :-

پت فايده بوو لان دهمی خونچه له دهميا

با خستی بری خوستی که مشتکی له دهم دا

ده لن : راسته خونچه ی په هار خوی هه لده کيشاو لان و که زانی لن دده دا
بهلام هه موو لان و که زانه که ی پوو کايده چونکه له پرنک دا [با] هات و
مشتکی له دم داو خستی ، هه پړویش با ثم مشت ی له هه پرغی خونچه که
دا چونکه دچی لان له سر جوانی ياره که ی لن دده دا ، ثم هونه ره که
- جوانی بايس - حسن التعليل - ی پت ده لن جوانی په کی زورو کاریکه رنگی
زور به هیزی تيدايه ، تنجا ده لن [با] په که هه ست و خوستی له بهر خونچه که
بري و مهيدان هه بژ يار مایه وه . ره که زدوژی له ووشه ی [خستی] و
[خوستی] دايه ، دوهم پتي [و] ی له ناوه راسته وه زياتره له ووشه ی په کهم .

ج- یا واده بڼ پټه زیاده که له بڼه تاي ووشه به کيان دا پټت وه کو نالی دهلن :
 ره قيب و موده می وهك [پووش] و [پووشو] ن
 بسووتينن كه وهك بهرقين له بهر قين

جارج له نيوي دووم ره که زدوؤزك له نيوانی [بهرقين] و [بهرقين] دا
 هه به و ره که زدوؤزی نه اویشه . ووشی په کم له ناوئك و را ناوئك پټك
 هاتووه [بهرق-ين] ، دووميش له ناوئك و له پاژه به کی ووشی پټشه وه
 پټك هاتووه [بهر-قین] ، ووشی [قین] هانای رق و کينه و تووړی
 ده که پټن ، [بهر] یس پاژه په که له ووشی [له بهر] که له پټش [قین] وه
 هاتووه . . . نه هشیان ره که زدوؤزی ناوټه په . . . له نیوي په که میش دا
 ره که زدوؤزی که وتوته نيوان [پووش-پووشو] ، پووش : نهو کيا ووشك و
 نرم و خورسکه په که له پوورو به یارا دېرو و که مترين پر ووشکه ناكري
 بکاتن کلپه ده ستين و ناكر ده كړئ . پووشو : شېکی نرم و ووشکی
 پنه له په له هه نغی دار په یدا ده بڼ ، به بهردو نه ستن داننه کړسترن (۱) له
 ناوچه می هه ولتر به [قاوه] باوه . [پووشو] پیستی - وو-ی زیاتره له
 - پووش- نه م زیاده ش له بڼه تاو کو تاي ووشه که هاتووه .

۲- جوړی دووم می ره که زدوؤزی زیاد نه وه په که نهو دوو ووشه به ی
 ره که زدوؤزی یان لن که وتوته وه په کيکیان دوو پټ له و می دی پټیت نه م
 دوو پټه زیاده میش ده بڼ بهدوای په که وه بڼ ، جا نهو دوو پټه زیلدمه
 له سه رتا یا له کو تاي یا له ناوه راست ووشه ویت :
 ا- وا ده بڼ دوو پټه زیاده که له سه رتا ی ووشه که وه بڼ .
 نه مخر له تاك ره که زك دا ا- البیت - (۲) دهلن :-

(۱) فهره نگی خال ب [۱]

(۲) تاك ره که ز : نهو په هؤنر دېره هؤنراو په ك به نه نیا بهوټته وه ،
 نه م ش به عره بی پنی ده کو ترن « البیت الیتیم » .

... له بهر زار و - گرین چاوم بهر یکی پرده پوښنه

له عه شقی نه وچه وانې سوځمه کې ناله وکه واشنه

ره که زدوږزی له ووشی [پوښین] و [شین] دایه ، په که میان مانای
دا پوښین و شاردنه وه ددات و دووه میان رهنګیکه . ووشی په کم دوو پیت
- پز - له ووشی دووهم پتړه ، نهم دوو پیت زیاډه ش - پز - له سره نای
ووشی په که مه وه هاتون .

ب - یا واده یې نهم دوو پیت زیاډه په بکه ونه ناوه راستی ووشه په کیانه وه ،
وه کو پیدمیرد ده لې : —

نهمه نده وئلی بهرک و خوراګین

نازاین خوښان خوراګی خاکین

ووشی [خوراګین] پیتګانی - وړ - ی زیاتره له ووشی خاکین ، نهم
دوو پیتش له ناوه راستی ووشه که وه هاتون .

ج - یا واده یې دوو پیت زیاډه که له بهنه تا و کوتایی ووشه که وه هاتین ،

ره شوانی ده لې : — بهر دده یې شه پدای سر سرین نه یې

دوور پهریز خوښی و تالی څین نه یې

ره که زدوږزی له ووشی [سر] و [سرین] دایه ، ووشی [سرین]
له بهنه ناوه نهم دوو پیت [ین] له ووشی [سر] زیاتره . . .

دووه م : ره که زدوږزی جودا :

نه و جوره ش واده یې دوو ووشه یا زیاتر پیتن که ژماره و ښوده ریزی
پیتګانیاں په ک بې بهلام جوری هممو پیتګانیاں په ک نه یې و له تا که
پیتک دا لیک جودا بې . . نالی ده لې : —

په معنی کولای تودسه کلاون دفعه ده کا

نه و خاکه پاکه چاکه و نه و ناوه مظهره

چکه لهووی که ره که زدوژی زیاد شاپه پری به سهر ووشی [کولاو] ر
 [کلاو] داکښاو . ره که زدوژی چودا که وټوټه ټیوان ووشه کانی [خاکه ،
 پاکه ، چاکه] . نم سټ ووشه په ژماره ی پسته کانیان هندی په که ، ریزی
 پسته کان له همو ووشه کان دا وه کو په که ، شپوه ی پسته کانیان هر په که ،
 بهلام جوړی پسته کانیان په که نی په ، هر سټیکیان له پیتی په کهم له په که داده پریښ
 که پیتی په کهم له ووشی په کهم [خ] و له ووشی دووهم [پ] و له ووشی
 سټیم [چ] . . . مهوله وی دولی : —

نازان چون یاران ناواته خوازان

ته تاره به ستن مه کوران رازان

بن لهیل ناخ نامن جه ټیلاخه وه

په ی ناخ داخ ته که دان به [ناخ داخ] وه

نامن : هانن ، ته که دان : پال دان ، پالیان داوه . ناخ داخ : کټونکه
 نریک قهسری شیرین . . .

نازه کانی کونستان له بهر اسرماو به سته له کی زستان سریان هه لکرت و
 رووه و که رسمه سیر هانته وه ، وک هاوېږن و براده وی موشتاق به ناواته وه
 ریزیان به ستوه و راز و نیازی دلپان بؤ په کتر هه لده پریژن ، بهلام داخی
 داخانم له پلایان له که لدا نه بوو . . به ته نیایو بچ لهیل له وسه وه به ناخ و
 ئوف و حسره ته وه هانته خواره وه ، له داخ و خفخو پشپوی و سرکزی و
 ناره حنه دا چون پالیان به کټوی [ناخ داخ] وه دا ، له پټش دا ره که زدوژی
 له نیوانی [ناخ داخ] ی په کهم و [ناخ داخ] ی دووهم هاتوه ، په کهم برېښه
 له دوو ووشی هاوتا که بؤ دهر پریښ خه مخه فته و په ژاره و بهستی به گاردین
 دوو میش ناونکه ، ناوی شاخیکه له نریک قهسری شیرین ، نهو شیان بهر
 ره که زدوژی ساوته ده که وټ وک له پټه وه باسماں کرد . .

چکه له مەش [ناخ] و [داخ] ی به کەم ره گەزدۆزی یان ان ده که ویتەو
چونکه تەنیا پیتی به که میان جودایه ، بۆیه ره گەزدۆزی به که ره گەزدۆز
جودای پتی ده کو ترن .

سپی بهم : ره گەزدۆزی لار :

ئه وەش وا دەین ، دوو ووشه یا پتر پیتن ، له ژماره و جزو و ریزه
پسته گانیان وه کو یه ک بن ، بهلام شتیه یان جودا پتی ، شتیه جودایی به که ا
به کتی له مانه ی خواره وه دەین :

ا- له بهر هه بیرون و نه بیرونی خال [۰] وه کو پیتی [ر-ز] که تیکم
بنه رته تی یان به که بهلام به هۆی یه ک خال له یه ک جودا ده بنه وه یا وه کو [ح-
خ-ج] یا وه کو [ف-ق] . .

ب- له بهر هه بیرون و نه بیرونی نیشانه ی [۷] وه کو پیتی [ر-ر] یا وه ک
[ل-ل] یا وه کو [و-ۆ] یا [ی-ی] .

ا- نه کهر دوو ووشه که له بهر هه بیرون و نه بیرونی خال لیک جودا بکرتته و
وه کو صانی ده لێ :—

ئه ی نیکارا به سیه با ده رکه ی وه فا بکرتته وه

تا به که ی هه ر دل له زیندانی جه فا بکرتته وه

ئه م دوو ووشه یه [بکرتته وه- بکرتته وه] تیک و تەشک و که له خیا
به که ، بهلام نه وەنده هه یه له ووشه ی دووهم خالیک په رپه رته هه ر پیز
[ر] و پوه به [ز] ، واته [بکرتته وه] پوه به [بکرتته وه] ، نه مه شیاه
به پتی نه وه ی شتیه ی بنه رته تی یان بشیون ، به دانانی یه ک خال نه واوی ده نک
ناوازو واتای ووشه که له بن و بۆتکه وه ده کۆرین .

له گەل نه وەش دا ده توانین بلیین ئه م دوو ووشه یه بهر ره گەزدۆزی جود
ده که ون ، پیتی سن به میان جودایه -ر- ز- ، بهم جزو هه مو ره گەزدۆزیکه

لار بهر ره گه زدوژی جودا ده که ون چونکه که به خالیک یا به [۷] نیک اینک
 جودا یوونه وه مانای وایه دوو ووشه که لهم دوو پسته دا جیاوازی یان ههیه
 که به کیکیان [۰] یا [۷] ی لهسره یا لهژیره و نهوهی تر نیه تی . . بهلام
 مه رج نیه هه مو ره گه زدوژیکی جودا ره گه زدوژی لار بیت ، چونکه
 له ره گه زدوژی جودا ده ته و نه ده بهسه که دوو ووشه که پیتیکیان جودا یی ،
 جا پسته گن له بنه ره ته وه جودا یی وهك [ل. م] یا [ك. ق.] یا بههوی [۷]
 یا [۰] اینک جودا یی . . واته هه مو ره گه زدوژیکی لار ره گه زدوژی جودا یه
 بهلام هه مو ره گه زدوژیکی جودا ره گه زدوژی لار نیه .
 ب- یا واده یی دوو ووشه که الیه هه یون و نه یونی نیشانه ی [۷] بهسه
 یا لهژیر پیتیکه وه دهنگ و واتای ووشه گان بکۆرت و بیان کا به ره گه زدوژی
 لار . نالی ده لی :-

نلو ده لاتی تی ده خا چت و مه کی پندا دها

من له ون حه یران ده بم وهك مال براو مال براو

تیک و شیوهی نهم دوو ووشه یه [مال براو ، مال براو] یه که بهلام
 نه و نه ده هه یه [ر] ی ووشه ی یه که بم بهم نیشانه یه [۷] قه له و کراوه و بهم
 قه له و کراوهش مانای گۆراوه . . واته هه ره که یان مانایهك ده دات ، نه و هه
 ره گه زدوژی لاره ، چونکه مال براو ، ته و که سه یه که مالی براوه و شتی
 لئ دزراوه ، مال براویش ته و که سه یه که خه لکی تر هاتوون مالیان بر دووه
 جا دیاره هه ره که لهم دوو ووشه یه واتایهك ده دات و له روا له ت و تیکیشدا
 زۆر له یهك نزیکن ، نه و شیان هه ره و کو بهسه که یی تر بهر ره گه زدوژی
 جودا ده که ون ، چونکه لهم هه ردو ووشه یه دا پیتی - ر - جودا یه ، له یه کیکیان
 قه له و له وه یی تر لاوازه ، نه و دوو پیتیش [ر - ر] ده نکیان جودا یه ،
 نوو سینیان جودا یه ، که واته نهم دوو ووشه یه له پیتیک جودا یی که له
 پیتیکیش جودا یی ده پیتیه ره گه زدوژی جودا . . .

چۈزۈم : رەگەزدۆزى ئالۇز :

رەگەزدۆزى ئالۇز تەۋەبە دوو ووشە يا پتر يىتقن كە ژمارە و شىۋە و
جۆزى پىتەكانيان يەك بىن بەلام رىزى پىتەكانيان يەك نەب ، واتە پىتەكان
پاش و پىش كرابىن و شۇنچان ئالوگۇر كرابىن وەكو : [بەرداش شاۋەردىكى
زلە] .

[شاۋەرد - بەرداش] ئەم دوو ووشە يە كەوتۈنەنە ژۇرسيپەرى رەگەزدۆزى ،
ژمارە پىتەكانيان ھەندى يەكە ھەر يەكە لە شەش پىتە دروست بوو ،
جۆزى پىتەكانيان يەكە و ھەردووكيان لەم پىتەنە (ش . ا . ب . د . ر . د)
پىك ھاتۈن و ھىچ پىتە نى يەكە لە يەككىيان دا ھەبىو لەۋەى تردا نەيت
ھەروەھا شىۋە پىتەكانىش يەكە ھىچ پىتەك لەپىتەكانى ئەم دوو ووشە يە
بەھىزى (۰) يا (۷) شىۋەكەى تەكۇراۋە . . . بەلام تەۋەندە ھەبە رىزى
پىتەكانيان جۈدە ، واتە ئەو شەش پىتەى دوو ووشەكەيان دروست كىردە
لەھەردو ووشەدا بەيەك جۆر رىز تەكرارون بەلكور رىزى پىتەكان لەيەكەمەۋە
دەكۇرېن تادوۋەم ، تەۋەش پىنى دەكۇرتق رەگەزدۆزى ئالۇز . ئالى دەلىق :-

خاطرلىكى شۇخ و خۇشى بىن غەم و جەمەم ھەبە

نېتە بۇ زولفى كەسەن مەشقى پەزىشانى دەكا

ووشەى (شۇخ) و (خۇش) كە شۇنچە پىتى (ش - خ) گۇراۋە ،

رەگەزدۆزى ئالۇزىيان پىكە ھىساۋە .

ھەندى چۆرى رەگەزدۆزى

لەسەرەتاۋە تائىتتا رەگەزدۆزىمان كىردە دوۋبەش : رەگەزدۆزى تەۋاۋو
رەگەزدۆزى ناتەۋاۋ . زانىمان كە رەگەزدۆزى تەۋاۋ دەيتتە چۈر جۆر :
رەگەزدۆزى رەسەن ، رەگەزدۆزى تەبا ، رەگەزدۆزى ئاروتتە ، رەگەزدۆزى
ساۋىتە ؛ ھەريەكە لەمانەمان بەپىى تۈانا روون كىردەۋە بەلكە و نەۋەمان

بۇ ھېتتا. ئەمەشمان زانى كە رەگەزدۆزى ئاتەواو چوار بەشە : رەگەزدۆزى
زىاد ، رەگەزدۆزى چودا ، رەگەزدۆزى لار ، رەگەزدۆزى ئالۆز . ھەريەكە
لەمانەشمان روون كىردەوۈە نموۈنەمان بۇ ھوردن . .

چكە لەو جۆرە رەگەزدۆزىيانەى تا ئېتتا باسمان كىردوون ، ھەندىن
جۆزى تىرى رەگەزدۆزى ھەن كە لەمەودوا دەيانخەينە بەرچاۋ :-

۱- رەگەزدۆزى جووت :

ئەوۈيە كە ئەو چەند ووشەيەى دەكەونە ژېر ئالاي رەگەزدۆزى - جا
ھەر جۆرە رەگەزدۆزىيەك بىن - لەتەك يەكەۈە يىن و ھىچ ووشەى داېريان
لە ئىوان دا ئەيىت . ئالى دەلى :

لەگەل مورغى چەمەن ئالى دەئالى

كە يەنى عاشقى ھەم فەردو فەردىن

[ئالى - دەئالى] ، [فەرد] [فەردىن] ، ئەمانە كە رەگەزدۆزى زىادىيان
لەن كەۋتەتەۈە ، ھەر دوو دوو بەدۋاى يەكەۈە ھاتوون و رەگەزدۆزى
جوتيان دروست كىردوۈە . . . دوو پارچە بەناۋبائەكەى [زىسەر] ،
ھەردوۈەكىان بەرئەم جۆرە رەگەزدۆزىيە - جووت - دەكەون . كەپارچەى
يەكەم سەرەتاكەى بەم دېرە دەست پىن دەكا :-

با ئەچىتتە لاي رەقىبان يار ئەنىسى خانە پىن

لازمە ئەو ئاسكە لەۋلا ئەيىن لەو لائە پىن

پارچەى دوۈەمىش سەرەتاكەى بەم جۆرە دەست پىن دەكا :-

كەن يە تا سەر لەفەزى دەرەد و غەمايىن ماين

ئەۈە ھەر كوردە كە چاۋى لە ھەۋاين ۋاين

۳- رەگەزدۆزى دووپات :

ئەۈەش ۋا دەپن دوو ووشە يىتتىن كە رەگەزدۆزىيان لەن كەۋتەتەۈە و

هردوو کیشیان له توك يهك هاتين واته ره كه زدډۆزى جووت بن ، سهره پړاى
نمى ده بڼ ووشى دووم پيټيك يا دوو پيټى له بنه تا و كوټايى يوه له
ووشى يه كم پټيټ . .

له م جوړه ره كه زدډۆزى يه كه خوټه يه كه چار ووشى يه كم ده خوټيټه وه
ئاواز و ماناو كارى كرى ووشه كى ده پړيټه دل و دروون و ډيټه سر ووشى
دووم و نيوى ده خوټيټه وه به كوږ نه و هستى به ميټك و دل و خيال دا
تن ده پړيټى كه نمى هر ووشه كى پشوره دووپات بوټه وه ، كه چى نه وه ندى
پن ناچن سر له بډى نه لځه د دات و له خيال ده كه پيټه وه ، نه و شيان
نه و كانه ده بڼ كه نه و او ووشه كه ده خوټيټه وه بڼى د درده كوټى كه نم
ووشه يه ووشه يه كى سهره بخږيه و دووپات كړنه وه ووشى پشور نى يه . .
نه و له حزه پر تاسو شوق و خرڅش يهش كه بارى دروونى خړتيرى
پن دا د پروا تين و تاييكي تاييكي و كارى كړنكى به هيز ده كانه سر دل و
ويژدان و دروونى يوه و لاناوى سؤزو كړدازى هله ده كات . پره ميرد د لڼ :

شو شونى نه وانه چي من ناو نه خواته وه

روژ هلمى ناوى چاوى من سهره خاته وه

[شو - شونم] دوو ووشن ، ره كه زدډۆزى زياد بالى به سردا كيشاون ،
چونكه ووشى دووم دوو پيټى له ووشى يه كم زياتره ، سهره ده كى
كټيك كه پياو ووشى يه كم ده خوټيټه وه (شو) و تنجا ډيټه سر ووشى
(شونم) ، لڼى ناگيټى نه كړ سهره نا نه وه بډل دا تن يه پړيټى كه همان
ووشى پشوره ده پيټه وه ، چونكه نيوى يه كمى ووشى دووم بڼ يي يه
له ووشى يه كم (شو - نم) به لام له پر خيالى تيژده وى سر له تاسى
ناسان د دات و ده پړيټه سر زه وى ليكدا نه وه ، كاتن كه چاوى به پيټه
زياده كان ده كوټى و ده زان همان ووشى پشور نى يه دووپات بوټه وه
به لكو ووشه يه كى سهره بخږيه .

ههروها له رهگه زدوژی دووپات دا کوردی دهلی :
چوار چت قهت مه که خواش له دنیا کوردی تاماوی
له خوت ههقل و له دل سیدو له بهخت امداد له یار یاری

هه زهلی قییمینی :

ا - رهگه زدوژی جوت دهگونجی رهگه زدوژی تهواو بێ ، ههروها
دهشگونجی رهگه زدوژی نا تهواو بێ ، نهوهنده بهسه بۆ رهگه زدوژی جوت
که نه ووشانهی رهگه زدوژی یان لێ ده که ویتسه وه له ته نیشته یه که بێن ،
نیتر گرنگ نییه هه جۆره رهگه زدوژی یه که بێن .

ب - ههرو رهگه زدوژیکی [دووپات] رهگه زدوژی [جوتنه] ، چونکه
رهگه زدوژی جوت نهوهیه که نه ووشانهی رهگه زدوژی دهیان کرسه وه
له ته که یه که بێن ، جا هه جۆره رهگه زدوژی یه که بێن هه ده بێن ، بهلام
له رهگه زدوژی [دووپات] ده بێن دوو ووشه که له ته نیشته یه که وه بێن له
همان کاتیدا ده بێن رهگه زدوژی زیادیان له تیران دا بێن ، نه زیادهش
ده بێن له کۆتایی ووشی دوو وه وه بێن . . . بهلام ههرج نییه ههرو
رهگه زدوژیکی [جوت] رهگه زدوژی [دووپات] بێن ، چونکه نه دوو
ووشه یه رهگه زدوژی یان پێک هیناوه و له ته نیشته یه که وه هاتوون نهشن
رهگه زدوژی تهواو یا رهگه زدوژی رهسه ن یا ئالۆز یا لار یا رهگه زدوژی
جودا بێن . . .

ج - رهگه زدوژی دووپات بهر رهگه زدوژی زیاد ده کهوێ ، واته ههرو
رهگه زدوژیکی دووپات رهگه زدوژی زیاده ، بهلام ههرج نییه ههرو
رهگه زدوژیکی زیاد رهگه زدوژی دووپات بێن ، چونکه له رهگه زدوژی پات
هه ده بێن ووشه زیاده که یا ووشه زیاده کان له کۆتایی ووشی دوو وه وه
بێن کهچی له رهگه زدوژی زیاد بۆی هیه له کۆتایی یه وه بێن هه وه که
بۆشی هیه له سه رتا یا له ناوه راسته وه بێن . . ههروها نهشگونجی ووشی

یەكەم لەووشەى دووم پتر بێ وەك چۆن ئەكونجێ ووشەى دووم لەیەكەم
پتر بێ ، كەچى لە وەكەزدۆزى خووپات دا هەر دەبێ زیادەكە لە ووشەى
دوومدا بێت و ئەم زیادەبەش هەر دەبێ لە كۆتایى ووشەى دوومەوبەین .

- سەر وادار -

سەر وادار ئەوەیە كە دوو هەلۆستى پەخشان یا پتر لە سەر یەك پیت
یا پتر بڕەستن ، سەر وای هەلۆستەكان وەكو سەر وای هۆنراوە وایە .
ئەوەندە هەیه لە هۆنراوەدا دەبێ كێشیشیان یەك بێ بەلام لە پەخشان دا
مەرج نییە . وەكو :

[تەقلە لەسەر تەقلە ، هەركەس ئەیلێ زەلیلە ، پشكۆ لەسەر سەبیلە]
ئەم سێ هەلۆستە هەرسێکیان كۆتایىیان بەم بڕكەبە [یەك] هاتووە
ئەم یەك كرتەش لە پیتی یا بڕكەى كۆتایى دەیانكا بە سەر وادار . یاخود
وەكو : [بابى بابى ، حەمدەى راى ، تەقلەى لە چەندان دابى] (١)
دواوەندى ئەم هەلۆستەنە بە [ابى] هاتۆتووە .

ئەوێش بزانین پلەكە سەر وادار روو لەم دونیایە دەكا كە قەسەى تیا

(١) ئەمە یارى یەكێ متەلانییە . پێوەمیردیش لە پەندەكانى دا ناوى ئەم
یارییەى هێناوە و دەلى :

پیتا ناوێرى لە كۆن سەر كەوێ

بە (بابى بابى) مەكەر سەر كەوێ

بابى یایشان لە بەهارایە

بەهاریش هێشتا شەر لە كارایە

بـرگه بـرگه دـهـوـسـتـو بـرگه کـانـیـش بـهـرـامـبـهـر یـهـك رـادـهـوـهـسـتـن ، نـهـم بـهـرـامـبـهـر
 بـوـنـهـش هـیـز یـكـی دـهـرـوونـی تـونـد بـهـرپـا دـهـكـاـت . لـهـكـهـل نـهـوـش دـا سـهـرـوـادـار
 هـهـر تـهـنـیا بـهـمـزى بـهـرـامـبـهـر یـهـك بـوونـی بـرگـهـی هـهـلـوـیـسـتـهـكـان نـیـهـ ، چـونـكـه
 نـهـكـهـر هـهـمـوونـی هـهـر نـهـوـنـده بـوایـه ، نـهـوـی دـهـسـق تـهـلـهـم بـكـرئ دـهـیـتـوانـی
 شـت بـخـاـتـه قـالـبـی سـهـرـوـادـار هـوـه ، سـهـرـوـادـار دـهـبـن ووشـهـی نـهـرم و نـاسـك و
 هـهـلـبـزـار دـهـو لـهـچـن بـن ، مـانـایـه كـی قـوول و خـهـسـت بـدا بـهـدـهـسـتـهـو . . خـز
 نـهـكـهـر یـیـت و نـووسـهـر هـهـر بـهـدـوای ووشـهـدا بـگـهـرئ و جـانا پـشـت كـوئ بـخـات
 نـهـر حـهـلـه نـووسـیـنـه كـهـی سـارـدو سـر و خـاو و خـلـیـچـك دـهـرـدـهـچـن و كـیـاـتـیـكـی
 وای تـیـدا نـاـكـهـرئ كـه كـار یـكـهـر یـكـی یـیـن ، بـۆـیه دـهـبـن ووشـه بـۆ مـانـا یـیـت و
 مـانـایـهـك دـهـر بـیـرئ ، تـهـگـیـنا نـرخـی نـابـن . . وـاتـه دـهـبـن ووشـه دـهـر بـری مـانـا
 یـیـت نـهـك وـاتـا كـان شـقـی سـانـهـو ی بـن و شـوئـن پـنـی ووشـه بـژاـوـهـكـان بـكـهـون
 وـاتـه نـهـو حـهـلـه سـهـرـوـادـار ی رـاسـتـه قـیـنـه دـرـوسـت دـهـبـن كـه نـووسـهـر وـاتـایـه كـی
 لـه دـلـدا یـیـت و وـاتـا كـه بـه تـهـوای رـابـكـه یـهـنـئ و بـهـدـم وـاتـا رـا كـه یـانـدـنـه كـهـوـه
 ووشـهـكـان خـز یـان بـۆ خـز یـان سـهـرـوایـهـك دـرـوسـت بـكـهـن ، نـهـك لـه پـشـد دـا لـه
 نـهـر هـهـنـك بـكـهـرئ ووشـهـی سـهـرـوـادـار هـهـلـبـزـارئ ئـنـجـا یـیـت و لـه تـهـنـیـشـت
 یـهـكـتـریـان رـابـكـات و هـهـول بـدات مـانـایـه كـیـان لـئ پـهـیـدا یـیـن جـا هـهـر چـی
 مـانـایـهـك بـو .

توخوا سـهـر یـكـی [مـیـژوونـی نـهـهـیـی كـوردی] ت نـهـكـر دـوـه ؟ نـهـت دـیـوه
 مـامـزـسـتا سـجـادـی پـشـهـكـی شـاعـیـهـكـانـی بـه چ جـۆـره سـهـرـوـادـار یـهـكـهـوـه
 رازـانـدۆـتـهـو ؟ هـهـسـتـیـف بـهـو نـهـكـر دـوـه چۆن لـه كـهـل خـهـنـدـنـهـو ی نـهـم
 پـشـهـكـی یـانـه دـا پـیاو لـهـنـخـی نـاخـهـوـه دـهـهـژئ و هـهـسـت و سـۆـزى دـهـبـزـوئ و
 جـۆـش و خـهـوـشـیـكـی كـهـف كـر دـوونـی دـهـكـهـوئـسـتـه دـل و دـهـر وونـهـو . . نـهـكـهـر
 هـیـز و تـهـو وونـمـی سـهـرـوـادـار سـر و شـقـی یـهـكـه نـهـیـت دـهـبـن چ شـقـن نـهـو تـهـلـهـسـم و
 نـهـفـسـیـون و كـار یـكـهـر یـهـكـه رـژانـد یـیـتـه نـاو نـهـو یـیـشـه كـی یـانـه . . . تـهـمـش

نمونه يه كه لهو پيشه كي يه كه بز نالي نووسويه :

« له ناسماني خه يالات دا بازي ين پخوا ، له زهوي و زاري نوکته زاني دا سکه يه کي خوش روا ، زهوقي به خاكي پاكي شاره زوور پشکووتو ، خويشي به چه شمه زاري پر نيکاري کوردستان دل تينو ، شهيدا به دوږ و قه و باسي پرزهوه ، زانا به گوهري مه خاي جزار و جزري سد تهرزهوه ، هندی قه روهان و گوارا وه کو ناوي ساف هندی ووتی روق و قايم وه کو ته ليسي قاف ، هندیکی شوو شه نه باتیکه پزي ته لئ چناس ، نهمه بز لاف ، ناوي ژباني شيري له بادی ته بهی روهانا خوار دوتوه ، ديمار و فکري جواني به پوني باخچه ي نه دهب پروژاندوتوه ، کياني به دنک و باسي کلي حيلي به نرخ که شان دوتوه ، نجا به نازوه پزي قاوه ته مهيداني شاعيران و کهوتوته روهوتوه . . »

نايا دواي خوتنه دوهي نهم پيشه كي يه و پيشه كي يه کاني دي ناکه ويه سر نه و باوه په که سروادار له زماني کوردي دا زور جوان ديت و زور چاکيش له [سجادي] دوه شپته وه و نه و پروايت لا ناپروکيته وه ، که دلي نه دهي کوردي . پخشانه کهي نه ومنده به هيز ني يه و به ته واي ناکه ويه سر نه و باوه په که نه دهي کوردي زور به هيزو زور چاکيش سرواداري لئ دوه شپته وه . .

نهمه دهر ياري نه و سرواداري که له بهر به کي که شاهه هله دوتلي و به شپوه به کي ته يمي داده پرتي ، به لام تايا چون دهرانين تاخو سروادار له سر و شته وه هاتوه ؟ يا ده سترکدي خوکشين و نازار کيشانه ؟ نه کهر نه و وشانه ي به کار هاتون هري که به ته واي وه خشتي دي - وار چي که ي خزي کرتب و لاداني نه و وشانه و داناني هدر ووشه ي کي تر له شوين نه وانه و ماناکه بين هيز بکا نه که به هيز ، دياره سرواداره که سروشتي به وده سترکدي خوکشين ني يه . . جکه لهم همو و مرچ و تهرجانه ش

که باسمان کردن دهبین سەروادار هەموو هەلۆستەکانی مانای تایبەتی
خۆیان هەبێت و نابێ مانایان یەک شت بێ . .

بە کورتی سەروادار نەم شتانی تێدا بەدی نەکرێ تەواو دەرناچن :

۱ - لەبارەی ووشەکانەوه ، دەبێ نەرم و ئاسک بێ و تەپرو پەرو پاراو بێ .

۲ - لەبارەی پێرگەکانی هەلۆستەکانەوه دەبێ پێرگەکان تەباو تفاق بێ و

بەرامبەر یەک بوەستن و ووشە یا پێرگە کۆتاییان وەکو یەک بێ .

۳ - ووشەکانی خزمەتی گوزارم بکەن ، نەک گوزاری لاوەکی بکەونە

بێ پەلکی ووشەکانەوه .

۴ - دەبێ هەر هەلۆستێک واتای سەر بەخۆی هەبێ ، دوور بێ لەواتای

هەلۆستەکانی تر ، که دەلێم دوور بێ مەبەستم نەوێهەمان شت نەبێ

کەوتییته بەرگێکی ترەوه بەلکو تەواو کەری هەلۆستەکانی تر بیت

وێشکەوه ماناکە رابکەیهنن .

سەزوادار لە ئەدەبی کوردی دا

كورد له كۆنهوه لهبەر هەر هۆو سەبارەتێك بووبن نەیتوانیوه
خەریکی نووسینەوهو پێش خستی زمان و ئەدەبەکی ییت ، بەلام كه
نەیتوانیوه مانای وانێیە دەستە پاچه دانیشتووو رازی دلی كردۆته گرتو
دەری نەپرسیوه ، چونكه كورد هەموو رێكایەکی دەربڕینی لێ گەابن
گەرووی قە كردن و كۆرانی کوتی هەر ماوه كه یێن بە كه لێتێك و دەریای
رازی تیا سەریكا ، بۆیهش كورد له كۆنهوه ئاوهمرۆ له هەموو شتێ زیاتر
پاڵەندی كۆرانی و ئاواز خوانی بووه ، چونكه سروشتی كوردستان بەناوو
خاك و شاخ و دۆل و هەوا یەوه لەلایك ، چەرخێ زمانه و رۆژگاری
دژواریش لەلایكی ترهوه ، هانیان داوه و سۆزی دەروونیان تەقاندوووه
وایان لێ كردوو كه ئەشتی كۆرانی ییت هەر یۆشەش كورد له كۆنهوه
ئەشتی هۆنراوه بووه ، تابەم دەورانی دوايی هەر هۆنراوه باوی بووه جا
وورده وورده پەخشانیس سەری قیت كردهوهو كهوتە ناوهوه ، وا خەریكه
نەویش راست دەیتەوه بۆ ئەوی دەست بداتە هۆنراوه و هێزیان
بكاتە بەك ئەدەبی كوردی بۆ چلەپۆیە بەرزی بفرێتن . . بەلام قەیدی
چییه ، یا بەو دوايیە پەخشانی كوردی خۆی بەسەر گەهزەوه دیی ،
نایا ئەوه ئەوه دەردەخا كه كورد پەخشانی پەپەبووه ؟ نەخیر . چونكه
كورد مادام نەتەو یەکی سەربەخۆیه و رازی دلی بە زمانێکی نایەنی
كۆریوەتەوه كه زمانی كوردی یەو بەو زمانه له هاوره گەزو هاو زمانه کی
گەیشتووێ گەیاندهوه ، ئەو گفتوگۆو راز كۆریوەیه پەخشانی بووه
بانەش نووسرایتەوه ، جا ئەگەر ئێمه پمانهوتی له پەخشانی كوردی
بدوین نابێ تەنها چاو بدەینە ئەم چەند سالانە کی پەخشانی تیا گەوتوتە
سەر گەهزو پەرتووکی قەلەم . . ئەدی چۆن بتوانین پەخشانی كۆن

دەست بەخەين و زىندەوى بەكەينەو ؟ بىن گومان نۆلكۆرى دەرلەمەندى
 كوردېمان بەچىرۆك و داستان و ئەفەندەو بەپەندى پىشپان و قەسى ئەستەق و
 مەيل و مەتلەو بەستەو كۆرانى و ... تىكرا تىشكىكى ئەدەبى كۆنمان
 خۇيان بۇ ئەم زەمانە پاراستو وە هىشتۆتەو .. كە ئىمە باسى پەخشانى
 كوردى دەكەين مەبەستى ھەرە كەورەمان سەرودادارە كە جىگەى باسى
 تىرەمانە .. سەرودادارەش لە كوردى دا زۆر ھەبوو و ھەيە ، بەلام بۆيە
 ديارنىيە كە ئەنووسراو تەو ، بەلكەشمان ئەم ھەمرو مەيل و مەتلەو
 پەندە قەسى ئەستەق و كۆتەى مەندالان و چىرۆك و داستان و ئەفەندانەيە كە
 كە ئىستا پىشت بە پىشت و سىك بەسكە ماون و پارىزراون . .

جارى سەرودادار لە پەندەى پىشپان دا :

- ۱ - ئەپتلاوى تەنك ، تەخانەى بەجەنك
- ۲ - ھەتا ئەينا لە تەبەق تەيكوت سەددەق
- ۳ - ئەووى سەرى تەپۆشى ، ژىزى ئەفرۆشى .
- ۴ - سەم سەمى كەرەو چەنك چىكى مەياسن ، مەن سەرم لەم كارە
 ئەناوسى .
- ۵ - ئەقەير ئەپەلەن لە ئاش يىتەو ، دەرلەمەند نايدەلى لەساج يىتەو .
- ۶ - كە ھەتەبچە سوار ئەپەن ، لای لىكەكەى خوار ئەپەن ، ئەگەر
 ئەپەكرىت ھار ئەپەن .
- ۷ - كۆلۆلەم كەوتە لىزى ، كەس چاكەم بىن نايزى .
- ۸ - مالاكەى تۆ ئەخۆم بە بەلاش ، ھىنەكەى خۆم ئەخەمە پاش .
- ۹ - مەن بووم بەتۆ ، تۆ بووى بەمەن ، مەن بووم بەجەن ، تۆ بووى بەژەن .
- ۱۰ - نۆزىز كەرى نوورپىشە ، نەرمەنكەرى شەرىپىت .

ئىنجا سەرۋادار لە ھەيلى كوردىدا :

- ۱ - سەرى ھەسانە ، بىنى قورغانە .
- ۲ - تەيرەك دىن بە ھانە ھان ، شاقەل سېنى دىندوك كەوان ، عىسا لە مووسا دەپرسى ، ئەو تەيرە لۆ ھەندە پىرسى .
- ۳ - ھەورۆكە ، لىنى دەبارى بەفرۆكە .
- ۴ - تەپ لەسەر تەپى ، دەست لەئاو رەپى .
- ۵ - چوار مام ھەيە لە دۆلەكتى ، ئىيان داۋىتتە جۆمەكتى .
- ۶ - سەرى قەسپە ، مىلى ھەسپە ، كلكى دارە ، پىنى مشارە .
- ۷ - ھانىيانو مانىيان ، بەردە سىپىن كاتىيان ، دەگرى رىئى كاروانىيان .
- ۸ - كىلاۋى ھەمزە پالەوان ، ئەتىكى ھەيەو ئەدوورمان .
- ۹ - مامەكم ھەيە لە دەشتى ، سىۋىتى كۆن لە پىشتى .
- ۱۰ - سەرى تىزە بىنى كۆتە ، كەرە قام كە سوۋىتە .

ئىنجا سەرۋادار لە ئەفسانەو چىرۆكى كۆن

ئەم چىرۆك و ئەفسانەو داستانەى دەم بە دەم بۆمان كىرەواۋىتەو .
ئەگەر نەش نوسراينەو بەلام پىراو پىرى سەرۋادارن ، بۇ نەمۇنە با باسى
چىرۆكى سى كۆسە كە پىكەين :-

دەكىرنەو دەلىن سى كۆسەى زۆر سەئو قىلباز دەبن ، شەيتان
ناۋىرى خىزان لەقەرە پىدا ، پارەپەكى زۆرىيان دەبن ، پارە كە لاي پىرە
دايىكان دادەبن ، رۆژنىك ھىچىكىيان لەمال ناھىن كاپراپەكى لايدە دىنتو
بەھەر فرتو ئىلنىك بىن پارەگە لەپەر دەستى پىرەئۇن دەردىنتو لى دەدا
دەروا ، ئىۋارنى كە كۆپە كۆسەگانى دەگەرتتەو ، پىرەئۇن ھوردوبارىك
مەسلەكەيان بۇ دەكىرتتەو . . كۆپەكان دەۋرە لە پىرەداپەك دەدەن و

لڻي دهرسن ناخر ناوی چی بوو ؟ له ڪوئي هاڻو ڪوئي وه چوو ؟
 ڪا براهه ڪي چئون بوو ؟ نيشانهی چی بوو ؟ پڌرڻ ڪوتی په خوا هدر نه وند
 ده زانم (مینوانیکی سر به پڙت بوو) . . . ٿیڻ ٿم آهیه بهس بسو بوو
 نه دی سره داوڻکیان چنگ بکهوئی. بهم چه شهی خواره وه بکهونه راوڙو
 گفتو ڪو ڪردن ڪا براهی دزه بدوڙنه وه :-

یه ګم : میوانه .

دووم : له سړی پڙته .

سټیم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه .

یه ګم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ،

دووم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ، سټ
 نور دیان له ناو نانه .

سټیم : له سړی پڙته له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ، سټ نور دیان
 له ناو نانه ، دی یه له بڼی کاروانه .

یه ګم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ، سټ

نور دیان له ناو نانه ، دی یه له بڼی کاروانه ، بڼی وولاتی همه دانه .

دووم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ، سټ

نور دیان له ناو نانه ، دی یه له بڼی کاروانه ، بڼی وولاتی همه دانه ،

مالیان له ګمره کی نالیه ندانه .

سټیم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ، سټ

نور دیان له ناو نانه ، دی یه له بڼی کاروانه ، بڼی وولاتی همه دانه ،

مالیان له ګمره کی نالیه ندانه ، پیاوړه ناوی سام روه زانه .

یه ګم : له سړی پڙته ، له بڼی همبانه ، همبان همبانی نانه ، سټ

نور دیان له ناو نانه ، دی یه له بڼی کاروانه ، بڼی وولاتی همه دانه .

مالیان له که پرده کی نالیه ندانه ، پیاوه که ناوی مام رهمه زانه ،
ژنه که ناوی پوور خه ندانه .

دووم : له سوری پوژته ، له پنی ههمبانه ، ههمبان ههمبانی نانه ، سنی
نووردیان له ناو نانه ، دهینه له بۆ کاروانه ، بۆ وولاتی ههمه دانه ،
مالیان له که پرده کی نالیه ندانه ، پیاوه که ناوی مام رهمه زانه ،
ژنه که ناوی پوور خه ندانه ، پاره که له ناو ناخوری گایانه .

سینهم : له سوری پوژته ، له پنی ههمبانه ، ههمبان ههمبانی نانه سنی
نووردیان له ناو نانه ، دهینه له بۆ کاروانه ، بۆ وولاتی ههمه دانه ،
مالیان له که پرده کی نالیه ندانه ، پیاوه که ناوی مام رهمه زانه ،
ژنه که ناوی پوور خه ندانه ، پاره که له ناو ناخوری گایانه ،
دوو ترانیان به سبیل دانه .

که کۆسه کان هم نه نجامه که یشتن ههستان و بهر و وولاتی ههمه دان
که وخته ری ، له ههمه دان چوونه دیوه خانی پاشاو سکالای پاره دزینه که یان
لا کردو کوتیان مام رهمه زان پاره که ی دزیوین دهین بزمان رت کانه وه ،
پاشا بانگی مام رهمه زانی کرد مام رهمه زانی که له که ویت کوتی حاشاو حاشامن
پارم نه دیوه ، پاشا رووی له کۆسه کان کردو کوتی به لکه تان چی به که مام
رهمه زان پاره ی دزیون ؟ برا که وره که مهسه له که ی بۆ گنیرایه وه کوتی
بهم چه شته تواتیملن مالی دزراوان به سر بگریشه وه کا برای دزه دهست
نیسان بکهین ، پاشا کوتی پاشه تاتی تان ده که مه وه نه که ر شتی واتان پت کرا
دیاره راست ده که نو مام رهمه زان دزه نه که رئا ئیوه بوختان که رو شهر
فرۆشنو دهین شه به که تان به سزایه کی زۆر توند ان یگرئ . . پاشا سنی
کۆسه که ی نارد ، دهره وه نارنجیکی هینا له ژیر نه و مانوورده دا شلردیه وه
که له سوری دانیشته و ، نجا بانگی ژووره وه ی کردنو رووی لن ناسن

که شتیکی شاردۆتهوه بزانی ئه و شته چی به ..
یه که میان چهند جارێك سهری باداو کوتی مۆۆ مۆ .

دووه م کۆتی : خره وه کو کۆ .

سێیه م کۆتی : ترشه وه کو دۆ .

یه که م کۆتی : یان ئارنجه یان لیتۆ .

پاشا که نه می دی ده سهر مام رهمه زانی کرد ، مام رهمه زان چوو
له ناخوپی کایان پاره که ی ده وه ئیناو بۆی هیتاوه و نه وازۆی خواسته وه که
به و پاره یه سبیلکی به دوو قهران کریسه ..

هه رچی و چۆتیک بێ ئهم ئه فسانه یه سه رتا به خوار هه مووی سه رواداره و
هه سوو هه لۆیه کانی به (انه) کۆتایی هاتوو ، نه وانه ی به م دوا یه ش
به (ز) کۆتایی یان هاتوو .

به کورتی سه روادار دوو جهۆره :-

یه که م : سه رواداری کورت .

دووه م : سه رواداری درێژ .

زۆریه ی ره وانیته ی زاناکان باوه ریان وایه که سه رواداری کورت
نه و به که هه ر هه لۆیه تیک له هه لۆیه کانی ژماره ی ووشه کانی له (ده)
ره ت نه کا ، خۆ نه که ره له (ده) ره ت پوو نه و ده بێ به سه رواداری
درێژ . به لآم به لای منه وه ده بێ سه رواداری کورت و درێژ به مۆی به کوه
دیار به کیرن نه ک ووشه ، چونکه بۆی هه یه دوو هه لۆیه ت ژماره ی
ووشه کانیان هه ندی یه ک بێ به لآم ووشه کانی یه کێکیان له ووشه کانی نه و ی
تر درێژترین ، بۆیه باهترین وێکا بۆ ناسینی سه رواداری کورت و درێژ نه و به
که به به رکه به کێشێرو به لای منه وه سه رواداری کورت نه و به ژماره ی
به رکه ی هه لۆیه کانی له (۱۰) به رکه پتر نه بێ ، وه سه رواداری درێژ

ټوټه ژماره پرته له (۱۰) پرته پټې .

سرواداري کورنۍ وه کو :

« دووی زهق ، دووی لهق ، دووی رڼ ، چاری چټق . »

سټ هلویته که ی بهرین یه که دوو بهرګه به لام چوارمه .
سټ بهرګه به . یاوه کو :-

« سوری قهسپه ، ملی هسپه ، کلکی داره ، پټی مشاره »

هریه که له هلویتانه چوار بهرګه به .

یا (علاءالدین سجادی) ده لټن :

« رهندو دیوانه و قهله ندر ، خواناس و پارتزګارو همدکه به »

یه که هلویت (۸) بهرګه به دووم هلویت (۱۰) بهرګه
(سرواداري درټز) یش وه کو ماموستا سجادی ده لټن :-

« کلپه و کړه دی دهر وونی له شټری عه شقه وه کټونکی تاکریز
که وه نه وای زه وونی له به شقی شوه وه پلویزینکی تاسین . »

یه که (۱۹) بهرګه به ، دووم (۲۰) بهرګه به .

سروادار کورنۍ یت یا درټز به ټټکرایي ده کړی به سټ به شوه

یه که : ټوټه به هردوو هلویته که له باره ی کټ شوه وه کو به یت بن و

ژماره ی بهرګه یان هندی به یت بن ، خټ دیاره هردو کیشیان له

به یت سروا ده پټن . چا دیاره به یی یه که ټوټه به ټو هلویتا :

بهر ټم چټوره سرواداره ده که ون له باره ی کټ شو سرواوه :

بکر ټوټه . وه کو :

(ته پ له سر ته پټی ، دست له ناو ره پټی)

ټم دوو هلویته کټ شو سوا یان یه که .

یا وه کو (علاءالدین سجادی) ده لټن :

« پابه‌ندی ووردی مه‌عنا به هه‌موو هینژیکه‌وه ، دله‌ندی پیری

ته به هه‌موو تینژیکه‌وه . . »

نهم دوو هه‌لویسته هه‌ردووکیان (۱۴) برگه‌یین ، هه‌ردووکیشان
سه‌روایان به (ینکه‌وه) هاژۆنه‌وه .

دووم : نه‌وه‌یه که دوو هه‌لویسته که یا هه‌موو هه‌لویسته‌کان له‌سه‌ریه‌ک
کیش نه‌پۆن ، کیشیان چوداین ، هه‌لویستی یه‌که‌م له هه‌لویستی
دووم کورت تر بێ به‌لام نابێ نهم کورتی یه نه‌وه‌نده زۆر بێ
که سه‌رواداره‌که دزیو بکا . . وه‌کو :

« هه‌روژکه ، لێی ده‌بارێ به‌فرۆکه . »

هه‌لویستی یه‌که‌م که سێ برگه‌یه که‌متره له هه‌لویستی دووم که
(۷) برگه‌یه .

سێ یهم : نه‌وه‌یه که کیشی هه‌لویسته‌کان یه‌ک نه‌یت ، هه‌لویستی دووم له
هه‌لویستی یه‌که‌م کورت تر بێ . (علاءالدین سجادی) نه‌لێ :-

« هه‌ندێ قسه‌ی ره‌وانو که‌وارا وه‌کو تاوی ساف ، هه‌ندێ ووته‌ی
ره‌قو قایم وه‌کو ته‌لبیسی قاف . »

هه‌لویستی یه‌که‌م (۱۵) برگه‌یه ، دووم (۱۴) برگه‌یه ، وێنه
دووهمیان له یه‌که‌میان کورت تره . . دیسان ده‌لێ :-

« وه‌نا نه‌پوو که‌قۆ له دیاری کامه‌رانی چاوی نه‌پژووت ، له بازاری
ژایانا به‌رگتی نه‌پۆشیت ، له ناو یارانا به‌رێ نه‌به‌خشیت . . »

نهمه‌یان سێ هه‌لویسته ، یه‌که‌م (۱۸) برگه‌یه ، دووم (۱۲)
برگه‌یه ، سێ یهم (۱۰) برگه‌یه ، چۆن دووم له یه‌که‌م که‌متره ،
ناواش سێ یهم له دووم که‌متره ، ناها‌توه هه‌لویسته‌کان کورت بوونه‌وه .

— دابهش كوردنيكي تری سهروادار —

پنښ تیتا دوو چار سهرواداران دابهش كرد ، چارنگ بؤ سهرواداری كورتو سهرواداری درېزو ، چاریکی تریش بؤ نو سهرواداری كیشی هلویته كانی هندی یهك بؤ نو هوی هلویتي په كهمی له دووم كورت تر بؤ نو هوی هلویتي دوومی له یهكهم كورت تر بؤ نو تیتاش به چوریکی تر ده كینه سئ بهش :-

۱ - سهرواداری هاوسر : نوو په كه هلویته كان سهروایان یهك بؤ په لام كیشیان یهك نه بؤ ، جا یهكهم له دووم كه متر بؤ یا دووم له یهكهم كه متر بؤ كرنك نی به ، كرنك نوو په كیشیان جوداو سهروایان یهك بؤ . ماموستا (سجادى) ده لئ :

« كاهن لاله زاری زهوى باره كای بوو ، كاهى جریوى نه ستیره
ناسمان شو چرای بوو . » نهم دوو هلویته سهروایان یهك :
كیشیان یهك نی به .

۲ - سهرواداری دارژراو : نوو په هلویته كان كیشو سهروا
كشیان یهك بؤ سهره رای نهمهش زوربه ی ووشه كانی هلویتي یهك .
له كهل ووشه كانی هلویتي دووم تن به تن هاوكیشو هاوسروا بؤ
ماموستا (سجادى) ده لئ :-

« سرخوشی مېخانه ی ناهنكى زه پېوشان ، ده نك غوشه
نه یخانه ی یهك رهنكى مه ی نۆشان . »

نهم دوو هلویته سهروایان یهك (نۆشان) ، كیشیان یهك
هه ریه كیان (۱۲) بر كه به ، جكه له شه ووشی « سرخوشی
ده نك خوشی » هه ر وها ووشی « مېخانه ی - نه یخانه ی » وه ووشه :
« ناهنكى - یهك رهنكى » و ووشی « زه پېوشان - مه ی نۆشان » له

دوو هه‌لویسته‌دا به‌کیش و سه‌رواوه به‌رام‌بهر یه‌ک ده‌وستن .

۳ - سه‌رواوه‌ی هاو‌روو : نه‌وش وا ده‌بن دوو هه‌لویست یا پتر به شوین یه‌ک‌دا پین و ووشی کۆتایی یان له باری کیش و سه‌رواوه وه‌کو یه‌ک بن به‌بن چاو دانه به‌ش‌کائی تری هه‌لویسته‌کان . مامۆستا (سجادی) ده‌لن :

« خهرمانی ژیری و دانایی ، یوو به‌هاو‌رازی نوکته‌ی شری ده‌ریایی زانایی » هه‌لویستی یه‌ک به‌ ووشی (دانایی) به‌راوه‌ته‌وه ، هه‌لویستی دوو به‌ش به‌ ووشی (زانایی) کۆتایی ها‌تووه ، ئهم دوو ووشه‌یه‌ش « دانایی - زانایی » که له کۆتایی هه‌ردوو هه‌لویسته‌که‌دا ها‌توون له کیش و سه‌روادا یه‌ک شتن ، بکهر ره‌که‌ز دۆزیشیان لێ ده‌که‌وته‌وه . .

که‌رت کردن

له پێشه‌وه باسی سه‌روادارمان کردو ده‌رمان خست که سه‌روادار به‌ زۆر له په‌خشان‌دا هه‌یه به‌لام له گه‌ل نه‌وش‌دا زۆر جبار سه‌روادار ده‌ستی ده‌کاته که‌ردنی هۆنراوه وه ده‌پرازێتته‌وه ، واته هۆنر پێچکه له سه‌روای کشتی هۆنراوه‌که‌ی له کاتی هۆننه‌وه‌ی هۆنراوه‌دا سه‌روادار به‌کار دینی و ئهم هونهره‌ش پێی ده‌کو‌ترئ (که‌رت کردن) چونکه له به‌ر سه‌رواداره‌کانه‌وه وا ده‌ر ده‌که‌وئ که هۆنراوه‌که که‌رت که‌رت کرابێ .

زیوهر ده‌لن : —

به‌ ئوندوتیژی ها‌ته پێشه‌وه هیتلهر به‌لام دوا‌یی په‌نی پچه‌را ، هه‌یوای به‌را ، ده‌نی ده‌را ، نه‌ما چاری سه‌روادار له‌م هۆنراوه‌دا له‌ نێوانی هه‌لویسه‌ کانی « په‌نی پچه‌را ، هه‌یوای به‌را ، ده‌نی ده‌را » دا هه‌یه .

که‌رت کردن له هۆنراوه‌دا گه‌لێ شینوه‌ی هه‌یه له‌مانه هه‌ندێکیان بۆ

نمونه یاس ده کین :-

۱ - وا دېن هؤنراوه که له سره تاوه تا کؤتايی همموی به يک چؤر
له سر يک کيش کورت بکړئ و هر نيوه هؤنراوه يک يا هر سئ
چوار هلوت پتکوه سروايه ک دروست پکن ، هؤنراو. به ناو بانگه کی
(ملای جه زيری) - من دی سحر - باشتين نمونو به لکه به یز
نم قسه يمان که ده لئ :-

من دی سحر ، شاهي ماجر ، له بئ ذبه ر ، مخمور بوو
نه وديم زهری ، سوو موشتری ، يارب پری ، يا حور بوو
حؤری وشه ، شرين مشه ، کاکؤل پر شه ، خال حبه شه
خالين دقر ، مکی ته تر ، نازک به شهر ، کافور بوو
نازک له تيف ، گردن خه نيف ، له بئ شريف ، کيخه و قه ديف
من دی به وخت ، نه ونيک به وخت ، ئيزؤ له تمخت ، مغفور بوو
نم هؤنراوه به رزه به له سره تاو تاينه تا همموی له سر يک چؤر
ده روا ، هر دیرنکی دابهش (۸) هلوت کراوه ، هر هلوتی
چوار پرکيه ، ينجکه له سروای کشتي هممو هؤنراوه کشت هممو
کرته کانی هر نيوه هؤنراوه يک سروايه کی سر به خویان مه به .
۲ - ولديت که هؤنر کورت کردنه که به رتک و پتکی نکات و له
دیره هؤنراوه يک دا هندن هلوتی سروادار يئت و بس وه کو
(زبور) ده لئ :-

به توندو تيزی هاته پشه وه هيتلر به لام دواي
په تي پچرا ، هيوای برا ، دخی دوا ، نه ما چاری
ديله کورت کردن ته نيا له نيوه دووه مه ، که سئ هلوتی سرواداری
لئ پتک هتير اووه بهس « په تي پچرا ، هيوای برا ، دخی دوا » نه شيان

وا نهېن له دېره کاني ترېش دا هاتېن به لکو هر ته نيا له م نېرۍ په دا
هاتووه و هېچې تر .

۳ - وا دهېن که هژنر هژنراوه به ک دابن و هر دېرېکې پکانه
چوار کورت و هر سن کورتې به راږي پکڼه وه سړاوه کيان هېت و
دوا کورتې هر دېرېکېش له کول دوا کورتې دېره کاني تر سړاوي کشي
هژنراوه که پکڼ پېتن ، نه شيان له هژنراوي کوردي دا که لن زوره .
نالي ده لن :-

سړ بهر ده بازي رته ، نه ن ته خته به ندي چيته
دل مېل خاكي پته ، روح مالي خوته ييه
شامې دېده بازه ، مستې شرايې نازه
دلدارو دل نه وازه ، دلکېش و دلفريه

— گېرانه وه —

گېرانه وه :- نه وي نه که ووشه به ک يا رسته به ک يا دهسته وازه به ک
يېنې که به ملنایه کي تلپه تي يوه به ستايتتوه ، پاشان
دووباره همدان ووشه يا رسته يا دهسته وازه پېنېتتوه به لام نه بچاره پېوه ندي
به شېکې تره وه هېت . (نه ده ب) ده لن :-

ليوکولي ، طلعت کولي ، روومت کولي ، روخار کول
کول عوزاري ، نازداري ، دلشکوي خووسوم
که ر عتابه هر به به ، نازه به به ، جهووره به به
وا بکه ناخر چاوه کم نه منيش به بارې دمر به م
له نېرۍ په کم چوار جار ووشې (کول) ي هېناوه ، هر جاري
به شېکڼه وه به سړاوه ، په کم به ليو ، دووم به طلعت ، سن يېم به
روومت ، چواره م به روخار . به م جزره چوار جار ووشې (کول) ي

كىتراۋەتەۋە ۋە ھەر جارى بۇ شىنكى كىتراۋەتەۋە ھەر ۋەھا لە نېرەى
 يەكەسى دېرى دوۋەم سىن جار ۋوشى (بەسە) ى كىتراۋەتەۋە ، ئەۋەندە
 ھەيە ھەر جارى ئەم (بەسە) بۇ شىنكى ، جارىك بۇ (عىقابە) ۋ
 جارىكى تر بۇ (نازە) ۋ جارىكى ترىش بۇ (جەۋرە) . . .
 ھەر ۋەھا ھەۋار دەلى : —

بەۋن شۇر ۋ كەزى شۇر ۋ خەزىم شۇر
 سەرە شۇر دەكەن ، سەر شۇر بەرە ۋ كۇر
 ھەۋار ۋارو ۋاش بىمارو دلدار
 دەبا ۋام لىن بىن ماني خۇمە ھەى كۇر
 زۇر جار ۋوشى (شۇر) ھاتوۋە ، ھەر جارىكىش پەيۋەندى بە
 شىنكى تايەتىۋە ھەيە .

ۋا دەپن كە ھۇنەر - شاعر - پارچە ھۇنراۋەيك بېۋىتەۋە لە سەرەتاۋە
 نسا كۇتايى لە ھەموو دېرىك ۋوشەيتىك بىكىتەۋە ۋ ئەۋەندە
 ھەيە دەپن ھەر جارىك لە كەل شىنكى نازە دا بىكونجىنى ۋ بەۋىۋە
 بېستەۋە . ۋەكو ئەم پارچە ھۇنراۋەى [زىۋەر] كە لە سەرەتاۋە تا
 كۇتايى ۋوشى [درۋىە] ى لە ھەموو دېرەكان كىتراۋەتەۋە كە دەلى : —

بلىتى خەرمەنى دەۋلەت درۋىە
 شىۋارى مەزىرەۋى سەرۋەت درۋىە
 بىم بىن مەداقت مانكە يا رۇژ
 ئەمما مەخاى شەۋى زولەت درۋىە (۱)

— ھىننەنەۋە —

ھىننەنەۋە لە ھۇنراۋە لە پەخسان دا دەپىت ، بىرىتى بە لەۋى كە ھۇنەر
 يا نوۋەر ۋوشەيك لە سەرەتا يا لە ناۋەراسى ھەلۋىت يا دىر،

[۱] بۇ ئەم ھۇنراۋە بە سىرىكى دىۋانى زىۋەر بىكە ل ۲۵ / ۲۶

هؤنراوه يك يىنى پاشان همان ووشه له كۆتايى ههلوسته كه يا ديزه
هؤنراوه كه يىنيتتوه . وه كو :-

» سوار تا نهكلن نابن به سوار .
ووشى [سوار] له سهرة تاي رسته كه هاتروه وه له دوابه نديش هاتوتهور .
نالي دهلن :-

شوى يه لدايه يا دهيجوره ئهم شهو
كه دهيدهم دور له تۆ بن نووره ئهم شهو
(شهو) كه له سهرة تا و بنه تاي نيوى يه كه هاتروه ، له دوابه ندى
هؤنراوه كيش هاتوتهوه .
نهم ووشه يى كه جارنك ديتو دووباره له كۆتايى يوه دههتيرتوه .
سى جۆر دهين :-

١ - يا واد بن ئهم ووشه يى كه دوابه ندى پښ ديتوه ، ههر همان
ووشه كى بهرايى يىتو دووپات بوويتتهوه ، نه شيوه ته ماناشى نه كۆراين .
نالي دهلن :-

فهرقى كور و كچ رهوشن وهك فهرقى مهو مههره
وهك فهرقى شهو و رۆژه نهم فهرقه له كور تا كچ
ووشى (كچ) له ناوبراستى نيوى يه كه هاتروه ، له كۆتايى
هؤنراوه كيش هاتوتهوه ، كه هاتوتهوش ههر ووشى جارى يه كه
دووپات كراوتهوه و ههر ماناي ئهو دهوات .

٢ - يا واده بن ئهم دوو ووشه يه له شيوه روالهت دا يهك بن بهلام ههر
يه كه يان واتايهك بدا به دهستهوه ، واته ره كه زودۆزى يان له نتيوان دا
ههين . حاجى قلدرى كۆيى دهلن :-

نه سهگر خالت بليم مشكى خهتايه
سه زيرى من نهمم عهينى خهتايه

(خەتايە) - كەلە - كۇتايى نىيەى يەكەم ھاتوۋە ، لاسە كۇتايى دىزىرە
 ھۇنراۋە كەش ھاتۇتەۋە ، كە ھاتۇتەۋەش ۋەنەين ھەمان شت بىن ۋە دوۋپات
 بويىتەۋە ۋە ھەمان مانا رابكە يەننى بەلكو ھەر جارەى مانايەك دەدات ،
 (خەتا) ى جارى يەكەم ناۋى شوپىنكە لە ناۋەراستى ناسيا بە ئاسكى
 سەك دار بە ناۋپانگ جارى دوۋەمىش ماناى سوۋچو تاۋار دەدات
 بەمەۋەش رەكەز دۇزىيان لە تىران پەيدا بوۋە چۈنكە لە روالەتدا
 يەك شتىن ۋە ماناشدا جودان .

۳ - يا ۋا دەين كە دوۋ ووشەكە كىتو مت يەك نەين ، بەلام رەكەزو
 بىنەرەتيان يەك يىتو لەيەك رەكەۋە ۋەركىراين . . ئالى دەلنى :

ئەۋگەۋەرى نىكەتى كە لە ئالى دەدزىن خەلنى

ئاۋى نىيە ۋەك ئاكرى بىن شەۋقى دزانە

(دەدزىن) كە لە ناۋەراستى نىيەى يەكەم ھاتوۋە (دزانە) كە ئ
 كۇتايى ھۇنراۋە كە ھاتۇتەۋە ، يەك شت نىن ، يەكەميان كىردارەۋ كىردارەۋ
 رانە بوردوۋ ، دوۋەميان ناۋى كۇيە . ھەردوۋكىيان لەيەك رەك ۋەركىراون
 ئىستا باسى ھىتائەۋە شوپىنى ووشەكان لە ھۇنراۋەدا دەكەين ، تىتە
 كوتمان ھىتائەۋە ئەۋەيە ووشەيەك لە سەرەتا يا لە ناۋەراستى دىزىر
 ھۇنراۋەيەك بىنى پاشان ھەمان ووشە لە كۇتايى دىزىرە ھۇنراۋەكە دوۋپار
 بىيىتەۋە . كەۋاتە ھەر دەين ووشەى دوۋەم ۋە كۇتايى دىزىرە ھۇنراۋەكەۋ
 يىت ، دەمىيىتەۋە سەر ووشەى يەكەم ، ئەۋىش لەيەككى لەم شوپىتائە دىت :
 ۱ - ۋا دەين ووشەكە بىكەۋىتە سەرەتاى ھۇنراۋەكە . ئالى دەلنى :

شەۋبۇ سەرى سوبولى زولفت لە سەرى دام

ئىشەش سەرەكەم مەستە لەيەر نەشەى شەۋبۇ

۲ - يا ۋا دەين ووشەكە بىكەۋىتە ناۋەراستى نىيەى يەكەمى دىزىر
 ھۇنراۋەكە (كەمال) دەلنى :

نه‌کەر شیرین ده‌مینکی چه‌شتی تۆ بیوایه نه‌م چه‌رخه
 مه‌حاله چۆن نه‌بوو فه‌ره‌ادی بێن که‌س هاشتی شیرین
 ۳ - یا وا ده‌بین ووشه‌ی به‌که‌م له‌کۆتایی نیره دیزی به‌که‌م یت
 (نه‌ده‌ب) ده‌لێ :-

بۆ نه‌و که‌سه‌ هیشتی بێن فه‌رقی نی‌یه‌ کو‌ر یا کچ
 هه‌ر چه‌نده‌ که‌ مه‌علومه‌ فه‌رقی نی‌یه‌ کو‌ر یا کچ
 ۴ - یا وا ده‌بین ووشه‌ی به‌که‌م له‌ سه‌ره‌قای نی‌سه‌ی دووه‌می دیره
 مزنراوه‌ که‌دا بێن ؛ حاجی ده‌لێ :

چوومه‌ پارێزی که‌ موژگانی بڕۆم دی له‌ که‌مین
 تیری من یوو به‌ که‌مان ، پشتی که‌مان یوو تیه‌ .

« پات كړدنه وه »

نډه بیه هژنر یا نووسر ، ووشه يهك یا دهسته واژه يهك یا رسته يهك
پښتو چمنه د جارتك پاتې پكانه وه ، بۇ چمنه ده بهستېكې تايبه تې ، به
مهرجه ي هه موويان و اتايان يهك پښتو له جارتكه وه بۇ جارتكې تر و اتايا ،
نه كړې ، واته : ناين ووشه كان نه له روا له ت و نه له كوزاره دا هيچ
كوزاينان به سردا پښت . مولا محمدی كزې دهلې :

ژباڼې وا به نالامو به مېخنه ت

به له عننه ت بن به له عننه ت بن به له عننه ت

ووشه ي (له عننه ت) سن جار هاتوه ، هه موويان و اتايان يه كه
پات كړدنه وه كېش خرمه تې دمېرېځې نهم داخو كه سره ده كا كه شاء
به رامېر به تېشو تازلو ناخوځې ژبان له دلو دمروني دا پيدا بډوه
كاكې نه لاج دهلې :

نه ي تمې رمش ، نه ي بادې خېم تازانم بۇ تازانم بۇ -

وا دام نه كړې دېتو نه چي ناكهم له تو ناكهم له تو

(تازانم بۇ ناكهم له تو) ي دوپات كړدنه وه .

هژنر يا نووسر كه ووشه يهك يا چمنه ووشه يهك دوپات يا سن پا
ده كانه وه ، دېنې مېهستېكې لعم پات كړدنه وه دا هېن با خوځېش ناك
راسته خوځې له مېهسته كه نه پښتو سؤزي هه لچروي دمروونو هه ستې كه ر
هه ناوې وایان لن كړدېي كه شته كه دوپات و سن پات پكانه وه . . نه وه
هه ننې له و مېهسته نه :-

۱ - بۇ چه سپاندني و اتاكه له مېشكې كوڼكرو بډنه دليه وه :

كوزان دهلې :-

فەرمانى ئەي كۆمەل ! فەرمانى ! فەرمانى !

بىز دەردى بىن كارى چارەيك دەرمانى !

[كۆران] پىر بەدەم ھالارى ئەم كۆمەلە دەكات بىز فەرمانىك ، بىز دۇزىنەۋى داۋ و دەرمانىك بۇ دەردى بىن كارى ، جا بۇ ئەۋى تەكەي كارى پىكات و خوتىنەر پەۋىتىن و ئاكادارى كارەسانى بىن كارى پىكات و ھانى بىدات تا بە دۋاى دۇزىنەۋى كاردا بىكەپىن ، ھاتۋە سىن جار ووشەي [فەرمانى] دەلىتەۋە ، كە سىن جارېش دەلىتەۋە ھەر بۇ ئەۋەيە كۆنكر رابىكىش و شە مەبەستەكەي پىاتە دلەۋە . . يا ۋەكو ئالى دىلن :-

بىخداھ دوۋچاۋى يىلارم ئىۋخەي

بە بىن مەي مەستى بىن مەي مەستى بىن مەي

لە بوستانى ئىدەم دا قەت ئىيە ۋەك

شەمامى ۋەك شەملىمى ۋەك شەمامى

نىۋى دوۋەمى ھەر دىزىرە ھۇنراۋەيك لەم ھۇنراۋەي سەرۋەدا بىرىتىيە لە دوۋپات و سىپات كىردنەۋى چەند ووشەيك ، بەپاستى ئەم پارچە ھۇنراۋەيە نمۇنەيكى زۇر پىر سۆزە و نىشانەي ھونەرەندى و ۋەستايەتى و شارەزاىيە . . داپشتى و ھىتلان و پاتىكردنەۋى وا جوانو لە جىن و بە ئەنسىر مەكەر ھەر لە قەلەمى رەئىكىنى ۋەستايەيكى ۋەك مەلا خدرى ئالى بوۋىتەۋە .

۲ - بىز پىشانىدانى داخ و خەفەت و پەرۋىشى .

كۆران دەلن :-

تاقە تروۋسكەي ۋەجاخىن بوۋ ئاخ تاقە ئەمامى ئاۋ باخىن بوۋ ئاخ ووشەي [ئاخ] خۇي بۇ دەرىپىن و پىشانىدانى خەم و ماتەمىن و ئىش و كەسەرى دل بەكاردىن [كۆران] ئەم ووشەيەي دوۋ جار ھىتاۋە .

دووپات كړدنه وه كېشې هر یو دمرېږنی رادهی داخ و حسره ،
دروونی په تی .

۳ - یو دامه زړاندنی کیشی هژراوه : (۱)

زور جار هژنر له سره تاي پارچه هژراوه كې دا چهند ووشه ؛
یا نیو دیر دووپات ده گانه وه ، نه مېشيان هر یو نه ویه تا هستی دمر و
بگوتته وژگي نه و کیشه وه که ده یوئ هسته کي یې دمر پیر
هر ودها یو نه وې خو ناماده کړدتیکی دمر وونی یو پیدای یې و رڼه
بهرده می ته خت یې و زنجیره ی هژراوه که به نمر و لوسو ؛

(۱) عه ده به کانیښ نه ده یی کلاسیکیان شی وای زور تیندایه و زړد -
هژنر له سره تاي هژراوه كې دا هندی ووشه دووپات ده گانه وه تا جړ
کیشه کي یو مل کهچ یې و بیخانه یې رکتیږی خو یوه . وه کو :-
ومن من ومن من ثم من ومن ومن وجنتی سلمی اقبل لم ا .
یا وه کو :-

وكم كم وكم كم ثم كم كم وكم وكم اسائل عنها كل من راح وارث
یاخود وه کو [نعم لا] که دهلین [خلیل] به بنه پرتی زانیاری عرو ،
داناوه .

وه کو له عه ده یی دا هیه ، له ښکلیزیش تم جوړه شته هیه نه وده تا
[درایدن dryden] له تاهه نکی نه سکه ندردا دهلین :-

Fallen Fallen Fallen Fallen

Fallen from his high state

and weltering in his blood .

خوارەو . سەلام دەلن :

تۆزى لەنجهولار تۆزى لەنجهولار

ناسك و نازدار تۆزى لەنجهولار

لەم دېرەى سەرەنادا سىن جار (تۆزى لەنجهولار) هاتووە ، ئەو ش ھەر
بۆ ئەو پەكە كېشى ھۆنراوەكەى بۆ بکرتتووە و سۆزى ھەناوى ھەلبرژىت و
تېكەل كېشەكە بىن .

٤ - بۆ بېرەو ھۆنراوە بەجىن ھىشتى كاریکەرنكى بەھىز :

زۆر جار وا دەبى ھۆنەر لە كۆتايى ھۆنراوەكەى دا ووشەيك يا
چەند ووشەيك چەند جارنك دەلێتووە ، بۆ ئەو ى شەوت و تەئىدى ئەم
دوو پات كەردنەو پەكە دل و دەروونى كۆنكر بىرنكېتووە . سەداى ھەر
بەبىن ئەو كاتەى كە ھۆنراوەكە بەجىن دېلن ، ئەمەشيان بە تايەتى لە
شىعرى ھاوچاخدا ھەستى پىن دەكرى و لە شىعرى كلاسكىدا كەمتر دەست
دەكەوت . . . وەكو شىركۆ بىن كەس دەلن :-

تېمەش خاكى سك سوتاو مان . .

پىتى داخ كراوى ناومان

چىن ناھىلىن

چىن ناھىلىن

كە لە كۆتايى ھۆنراوەكە دا [چىن ناھىلىن] دوو پات دەكەتووە ، بۆ
ئەو پەتى كاریكەرى ئەم چىن ئەھىشتە لە دلى كۆنكر يا خوێنەر دا دەنگ
بەداتووە بۆ ماو پەكەى زۆر ھەر بەبىن .

٥ - بۆ داكرنى ھەموو لایەنكى شە باسكراوەكە :

سلام ده لڼ :

روژنې راوګرځې بڼ راووشکار

وورد وورد ته ګه را بڼ دار به بڼ دار

که ده لڼ [بڼ دار به بڼ دار] مانای وایه یه که یه که پندا ماتر و بڼ
داره ګانې پشکنیوه و هېچنیکیانې باز نه داوه و پشکنینه که همو داره ګانو
ګرځته وه . . دیسان ده لڼ :

حقوولې تهومی یه که یه که پیرسې له کس نه ترسې که
ده لڼ (یه که یه که پیرسې) مانای وایه پیرسې که همو که سر
بګرځته وه و کس نه ټټه لاره .

* * *

— تېھەلکیش —

تېھەلکیش ئەوۋەيە كې ھۆنەر يا نووسەر ئىسو دېرە ھۆنراۋە يا دېرە
ھۆنراۋەيك يا پارچە ھۆنراۋەيكى ئەۋاۋى ھۆنەرنكى تىرىتىۋ لە نووسىن
يا ھۆنراۋەكەي خۇي ھەل كېشىن و پىنى پىرازىتتەۋە .
على كمال بايەر دەلىن :

مانىك ئەۋا كىدا ۋەكو ھەمدى ئەلىن تا بەر ئەيىن
« ھەر لە تەشتى سىنەيى زامارو تەپلى سەر ئەدەم »

دىيارە - كەمالى - يارى لە بەر چاۋ وون بوۋە ، چۈنكە ئەۋ يارەش ۋەك
مانىك ۋايە بۇ ئەۋ ، بۇيە وون بوۋنى يارىيەكەي بە مانىك كىدان چۈاندەۋ
جا كە بىزىبوۋنى يارەكەي مانىكىك بىن و كىرايىن دەيىن ئىشكىكى ۋا بىكات
كە مانىكەكە بەرى بەر بىرىن و دەرپەكەۋىتتەۋە ، بۇ ئەمەش بە دەۋى
چارەيەكدا دەكەيىن و چارەكەش لە نىۋدېرە ھۆنراۋەي [ھەمدى] بەدى
دەكات و خىترا پەناي دەپاتە بەرو ۋەرى دەكەيىن و ماناۋ ھەپەستەكەي دلى
خۇي پىن ئەۋاۋ دەكاۋ دەلىن ھەر لە تەشتى سىنەك تەپلى سەر دەدەم تا
مانىكەكە بەر دەيىن .

[ھەمدى] لە نىۋ دېرە ھۆنراۋەكەي دا رەۋىشتىكى كۆنى كوردەۋارىمان
ياد دەخاتەۋە ، كە ۋاپوۋ لە كاتى مانىك كىدان دا خەلكى دەستيان دەكرد
بە تەپل و دەف لىدان بۇ ئەۋەي مانىكەكە بەر يىن ، چۈنكە باۋەريان ۋا
بوۋ كە لە كاتى مانىك كىدان دا دىۋىكى زۇر كەۋرە ھەيە دېتە بەر مانىكە
نايەلى تىرىفەي ئەۋ مانىكە بەم خەلكە بىكات ، جا بۇ ئەۋەي دىۋەكە بىرىنىن
ۋەرى پەيىننەن لە سەر مانىكى لا بەدن دەھاتىن پۇل پۇل دەستيان بە تەپل
كوتان و دەف لىدان دەكرد تا مانىك بەر ئەۋاۋە ۋازيان ئەھينا .

جا كه مالى ده لىن چۆن له كاتى مائىك گيرانددا خەلكى دەكه ونه ده
 لىندان و تەپل كوتان و تا مانكيان لىن دەرنه كه وىتهوه واز نامىنن ، منى
 هەر بهم جۆره كه خۆشه وىسته كه م له بهر چار بزرهوه هەر له تە
 سەر و سىنكى پرىندارم دەدم و واز له شىن و شه پۆر ناهىنم تا ياره ك
 لىن به دىر نه كه وىتهوه و دلم به تريفهى جوانى يا رۆشن نه يىتهوه .
 تىبه لكيش دوو جۆره :

۱ — وا دەين هۆنەر يا نووسەر له كاتى وەرگرتن و تىبه لكيش كردن
 هۆنراوه يەك ناوى هۆنەر لىن و مرگه اووه كەش پيات . وهكو پيره مېرد دىر
 هۆنراوه يەكى (مهولهوى) تىبه لكيش دهكات و ده بخاته ناو (تائكهى زەلم)
 ه وه ناوى خاوه نه كەشى ده بات كه مهولهوى به :-

له دواوان دا كه يەك نه كه وى

دوو مصرعى يۆ به يى ———. هولهوى

« سىروانى ئەم چەم تانجە رۆى ئەو چەم

بدەن به يەكدا ئەم چەم تا ئەو چەم »

يا وهكو على كمال باپەر ده لىن :

يۆ فەلەك ناكەم تەزەل هەر وهكو نورى ده لىن :

« من به چەرخى ئىسلامى سېله استەزا ئەكەم »

وهكو چۆن تىبه لكيش له هۆنراوه دا دەين ئاوا له پەخشائيش دەين .

وهكو پيره مېرد له (وهسيه تاهه كهى) دا دوو هۆنراوهى خۆى تىبه لكيش

كردوه و ناوى خاوه نه كەشى بزرهوه كه خۆيه تى و به راناوى دوتنەرى

ناك ئىشارەتى بۆ خۆى كردوه . . ده لىن :-

« نامۆزگاريم ئەوهيه بهوئىنن ، كوڤ و كچ تا خوئندهوار نه بن بن سووده »

مەمرو شېئىك بە علم و فەنەۋىيە ، ۋەكو وتوۋمە :-
 لای مەن بە خوتئەدەۋارىيە ، نەاء خوتئەدەۋارىيە
 ھەر مېللەتتەن كە فەننى نەبىن دەردى ك. — اريە
 ناخ خۆزكە خوتئەدەۋارىيە ۋەكو مەن ئارەزوۋىيە نەكەم
 بېيىم و نەيىتە كىرىي قورسى كىنىسەكەم

نامۇزكارىم نەۋەيە بە شوئىن مەدە مەكەون

۲ — يا ۋادەبىن ھۆنەر يا نوۋسەر لە كاتى و مەركىزى و تېنەلگىش كىردى
 ھۆنراۋەكە ناۋى خاۋەنەكەي ھەر نەبەت ، تەمەشيان لە بەر ناۋادارى و
 زۆر بىلەۋ پونەۋەي ھۆنراۋەكە . . . يۇيە راستە راست ھۆنراۋە و مەركىزى ھۆنراۋە
 لە رىزى ھۆنراۋەكەي خۆي ھەلدەكەش ، بەلام نەۋەندە ھەيە ھۆنراۋە
 و مەركىزى ھۆنراۋەكە دىخاتە ئىۋان خۆۋ كەۋانەۋە تا خوتئەر ھەر زوۋ بىزانتى ئەم
 ھۆنراۋەيە ھى خۆي نىيە و مەركىزى ھۆنراۋە ،
 ەلى كمال بايىر دەلىق :

سەيرى كە ئەللىق خوتئى پىزاي كەشى تۆيە
 « سىۋانى سىۋىشكە كە ئەكا ھازە لەسەردا »

تەمە دىزە ھۆنراۋەكە بە پارچەيەكى دۈۋر و دىزى ، كەمالىيە ناۋى
 « شىۋەن بۇ شاعىرىيە نە ئەللىككە احمد عتار بەكى شىۋەننى پاشلى جاف »
 ھۆنراۋەكە و كەلپە و كەرى ھەۋۋىنى سۈۋتاۋى تىيادا دەپىزى ، لە پىسەر
 پىروشىككە لە جەركى ھەلقىچاۋى (طاهر بەگ) يى براى (احمد عتار)
 بۈرۈز دەپىتەۋە و لەكەل پىروشىكە ئاكرىنەكەنى ھەنلەۋى داكىر ساۋى كەمالىيە
 تىكەل دەپىن ھۆنراۋەكە كەمەت دەكات و كەرى پىتە دەكات . . . ۋانە
 - ەلى كمال - نىۋەدزە ھۆنراۋەكە طاهر بەكى و مەركىزى ھۆنراۋەكە
 خۆي ھەلگىشەۋە ناۋى خاۋەنەكەشى ھەر نەبىر دۈۋە .

پینج خسته کی

باسی تپه لکیش ناچارمان ده کا که ساوریک له پینج خسته کی
 بده بنه و و برا بن پینج خسته کی چریه و چۆن نه بن و له چ سهرده منک دا
 باوی مه بووه . پینج خسته کی له ویه که هۆنر پارچه هۆنراوه به کی
 هۆنرنکی تر وهر بکری و ههر دیریکی سن نیوه دیری بۆ زیاد بکات ، به و
 مهرجهی له سهر هه مان کیش بن و سهروای ههر سن نیوه که له گه ل
 سهروای نیوهی یه که می هۆنراوه وهر گیراوه که به ک یت و دپاره سهروای
 گشتی هۆنراوه گشت ههر ده بن . به کورنی چامه که بهش بهش ده بنیت ،
 ههر بهشی ده بنیت پینج نیوه هۆنراوه ، سن نیوهی بهرای می هۆنرنکه و
 دووه کی دوایش می هۆنرنکی تر ، دیان چوار نیوهی بهرای له سهر
 یه ک سهر واده وۆن و نیوهی پینج سهروای تایمتهی خۆی ده بن که له
 گه ل سهروای گشتی ههر و پینج خسته کی یه که تیک ده کاته و . .

بۆ نمونه نه کهر هۆنراوه یه ک سهر واکه ی [س] یت و هۆنرنکه
 تر یت و نه م هۆنراوه یه بکاته پینج خسته کی ، ده بن ههر دیری سز
 نیوه دیری له سهر هه مان کیشی به خاته سهر و سهروای ههر سن نیوه تر
 له گه ل سهروای نیوهی یه که م تیک بکاته و ، نه کهر سهروای نیوه دیره
 یه که م [ا] بن ، پارچه ی یه که م بهم چۆره ده بن .

[ا ، ا ، ا ، ا ، س] . وه نه کهر سهروای یه که م نیوهی دیزه
 دووم [ج] یت بهم چۆره ده بن (ج ، ج ، ج ، ج ، س)
 ههر وها نه کهر سهروای نیوهی یه که می دیری سن بهم (ب) یت ، به
 چۆره ی لن دین (ب ، ب ، ب ، ب ، س) .

وه که نه م پینج خسته کی یه (ههر دی) که له سهر هه لبه ستکه
 شینخ نوری شینخ صالح دایناوه و ده لن :

هردی	نه ت نه دوی نازاری کیانی مه ست و یتدارانی شو خړت نه خه یتنه بهر شه پوړلی نه شکن بڼ پایانی شو نه ی کچی خواو ونډی جوانی و نه ی چرای دیوانی شو
------	---

شیخ نوری	خړت پارتنه له نامی دل پریندارانی شو نه ک خوا ناکورد کړایڼ دوعای نالانی شو
----------	--

× × ×

هردی	وړلم و تاریکه ده ورم فدرشی وړکم مه یتنه بڼ که سم تمها نه تالم هرکی خړم هزده سازی تاهه نکی شه ولفم سؤزی جهرکی له ت له نه
------	---

شیخ نوری	یا ورم و یاری نه نیم ناه و نه شکی هسره نه ناهه رین نه ی بارک الله دیده یی کریانی شو
----------	--

× × ×

هردی	وا نه زانی دسقی غم یادت له دل دا دمرنه کا نه شکی خویتمیم دملیله یو کستی باوهر نه کا کیانه کم به و تیشکی چاوه ی شهر له کال نه ختور نه کا
------	---

شیخ نوری	دل نه یتنه قهره یی خوین و له دیم سر نه کا هرکه راپوروی به دلما سوجه نی جبارانی شو
----------	--

× × ×

هــوردی		ماودمی نهرمووی له بهرچی کرده ووت کریانه هدر نانی لاوتیتته لاوی قهلبه زوی سهیرانه هدر من ووتم سهیران و خۆشی پیشکشی شادانه هدر
شیخ نوری		نهشکی حهسرهت لازمی جهمی سیا بهختانه هدر شهونسی سوپحه دهلبلی قهآسره ینک کریانی شهو

× × ×

هـوردی		ههولی زۆرم دا له داوی زولفی نهو بن مروهته دهرجم و دواوی بهیتیم بهم عهزاب و مهینهته پنی ووتم بن سووده ههولت تاکو عاوی چیکهته
شیخ نوری		نووری لهم پنتیج و خهمی زولفه نهجاتت زهحهته لای سهخی ته بهمان مهحاله رهخهتن میتوانی شهو

بن کومان تهم هونهره به زۆری له شیعری کلاسیکی کوردیمان د
 اوی ههپوه ، به تاییهتی له لای شاعیرانی پاش نال و کوردی و سالم
 به لهو سهردهمیش دا به زۆری هونهری شیعری له سهرد نهو باره پوه ک
 کهوتته شێوهی چامهوه و چامهش دیاره به زۆری له سهرد کیشی ههرووزی
 عهدهیی دهروات و له سهردتا نا کۆتای یهک سهروای ههیهو جگه لهمهش
 رهک شیعری کلاسیکی عهدهیی دوو نیوهی بهکهمی ههر چامهیهک سهروایان
 بهک پوه که بریتی به له سهروای گشتی ههراوه که .

الف والنعر	—	* پیچان و کردنهوه
الطباق	—	* دژیهك
المقابلة	—	* بهرامهری
التبديل	—	* چن كۆزین
التورية	—	* پۆشین
حسن التعليل	—	* جوانی بایس
الرجوع	—	* بادانهوه
تجاهل العارف	—	* راکومکی ناشنا
المبالغة	—	* مووشه کاری
التلميح	—	* تیلنیشان
التفسير	—	* روون کردنهوه
الجمع	—	* کۆ کردنهوه
التفريق	—	* لیک کردنهوه
التقسيم	—	* دابهش کردن

پېچان و گردنه‌وه

نډه‌په که ناوی چهند شتک به شوین په‌که‌وه پینی و له نډه
په‌کتریان دابنۍ و نه‌په‌لی ووشی تریان بکه‌وخته نیوان ، پاشان پېچانه‌که
بکه‌وخته‌وه ، واته چهند ووشه‌په‌کی تر یخ که په‌یوه‌ندبان به ووشه
پنجراره‌گانه‌وه هه‌پیت و بۆ نه‌وان بکه‌پخته‌وه ، به پین نه‌وه‌ی نه‌وه دیار
بکه‌ی که کام ووشه بۆ کام ووشه ده‌که‌پخته‌وه چونکه خوینهر یا کړنکر
خوی توانای نه‌وه‌ی هه‌په همر په‌که‌یان بۆ نه‌وه بیاته‌وه که په‌یوه‌ندی پتوره
هه‌په . کۆران ده‌لی :

منیش وهک تپوه له خوینای گوره که‌ردنکم‌بچوک

هه‌تا ناشوانم بفرم ، بخوینم ، به‌بال ، به‌ده‌نووک

له پتش دا (کۆران) دوو ووشی هتپاوه « بفرم - بخوینم » و
پنکه‌وه‌ی پېچان و تینجا هاتوه نهم پېچانه‌ی کردوخته‌وه ، واته دوو ووشی
تری هتپاوه (به‌بال - به‌ده‌نووک) که (بال) بۆ فرین و (ده‌نووک)
بۆ خویندنه‌که ده‌چپته‌وه . . نهم دوو ووشه‌په‌ش (بال - ده‌نووک) همر
به‌ته‌نیشته‌په‌که‌وه هاتون ، پین نه‌وه‌ی نه‌وه دست نیشان بکا که بال
بۆ نه‌پن و ده‌نووک بۆ خویندنه‌که چونکه خوینهر یا کړنکر خوی نه‌وه
ده‌زان و ده‌زوان همر په‌که‌یان بۆ نه‌وه‌ی تر بیاته‌وه . (مه‌لولی) ده‌لی :

گرمی مه‌ی ، نه‌واو‌کزه‌ی ده‌ف و نه‌ی

تینکل بسو چهنی زاپه‌له‌ی وه‌ی وه‌ی

مه‌لولی له پتش دا (نه‌واو‌کزه) ی هتپاوه ، پاشان دوو شق هتپاوه
که همر په‌که‌یان نه‌اله‌تی په‌پیدا‌یونی په‌کینکه له‌وه دوو ده‌شکه‌په
نه‌وانیش (ده‌ف و نه‌ی) نه‌که (نه‌ی) نه‌وا‌ی لن هه‌له‌ه سئ و (ده‌ف) کزه .

- بەشى دووهم -

* * *

— جۆره گانی پىچان و كوردنەو —

پىچان و كوردنەو كەلىن جۆرى ھەيە لەوانە ھەندىكىيان باس دەكەين :

۱ — پىچان و كوردنەوى رىك ، ئەمەيان وا دەين كە ئوسەر يا ھۆنە
چەند ووشەيەك يىتىق و لە تەنىشت يەك رىزيان بىكات ، ئىنجا دوا بەدوا
ئەوانەو چەند ووشەيەكى تر يىتىق كە ھەر يەكەيان بۆ يەككى لە ووشەگا
بەرايى بىكەرتتەو و لە ھەر دوو چارەش دا ووشەكان لە سەر يەك ر
بىرۇن ، واتە ووشەي يەكەم بۆ يەكەم و دووم بۆ دووم و سىنەم بۆ -
يەم و بىكەرتتەو . نالى دەلىق :

تاسمانى حوسنى مەجھىم لە ئەبرۇ و زولف و روو

دوو-ھىلال و دوو شەو و دوو ماھى تابانى ھەيە

لە نىووى يەكەم سى ووشەي (ئەبرۇ - زولف - روو) ھىتاو
تەنىشت يەككى پىچان ، ئىنجا كە دىق ئەم پىچانە پىكاتەو ، يەك
(لەو چو - مەشەبە) يان بۆ دىق ، لە نىووى دووم ئەم سى ووش
(دوو ھىلال - دوو شەو - دوو ماھى تەلبان) يان بۆ دىق ، ئەو شەو
ناكا كە كەمەيان بۆ كەمە دىكەرتتەو چىنكە لای مەزكەرە خوتەر يا كۆت
ئەوئى لە باردا ھەيە كە ھەر يەكەيان بۆ ئەو پىچانەو كە پەيوئەندى
ھەيە . . . يەكەم كە (دوو ھىلال) ، بۆ ووشەي يەكەم دەچىتتەو
(ئەبرۇ) يە ، دوومەيش (دوو شەو) بۆ ووشەي دووم (زولف
دەچىتتەو و سى يەمەيش (دوو ماھى تابان) بۆ ووشەي سى يەم (روو
دەكەرتتەو . لىرەدا ئەم ووشانەي كە لە تەك يەك پىچراونو ئەو ووشا
كە پىچانەكەيان پىن كراوئەو ، بە يەك جۆر لە تەنىشت يەك رىزكراو

بۇيە نەم جۈرە پىنچانۇ كىرەنەۋە پىنى دەكۈترى (پىنچانۇ كىرەنەۋى رىك) .
 (مەننى) كۈيى بىست بۈۋە كە كۈتۈۋىانە : رۇژۇ مانكى بەكشەۋە و
 مانكى چۈاردە قەتاۋ قەت پىكەۋە كۇنابىنەۋە ، كە رۇژۇ ھەيىن مانكى ھۈكى
 نىيە ، كە شەۋىش پىن ديارە رۇژۇ بەدەرەۋە نىيە و ئەگەر مانكى يەك شەۋە
 پىن ديارە لە ھەمان كات دا مانكى چۈاردە نىيە ، ئەگەر مانكى لە چۈاردە
 پىن ديارە لە ھەمان كات دا مانكى يەك شەۋە نىيە . نەمە راستىيەكە و
 قەت نىكول و لالوتى لىن ئاكرى بۇيە ، ئەۋىش باۋەدى پىن ھىتاۋە و ئەۋى لە
 دل چەسپاۋە كە نەم سى شتە (رۇژۇ - مانكى يەك شەۋە - مانكى چۈاردە)
 قەت پىكەۋە كۇنابىنەۋە . . كەچى كىت و پىر رۇژۇ رۈۋى يارو ھىلال دۈۋ
 ئەبرۇكەۋى مانكى چۈاردە نىۋ چەۋانى پىكەۋە لىن دەرگەۋتۈۋەۋى يىنپىيە
 وا ھەر سىنكىان پىكەۋە كۇ يۈۋىنەۋە ، دەم و دەست لە باۋەدى پىنشىۋى دا
 بەزىۋە بەك گەيشتى نەم سى شتە بە شىكى زۇر ئاسايى زانىۋە :-

دەللىن رۇژۇ ھىلال و مامى چۈاردە قەت جەمە نابىن

لە رۈۋ ئەبرۇ و جەيىنى يار تەماشا چۇن نىايانە

(رۇژۇ - ھىلال - مامى چۈاردە) ى ھىتاۋە ، كە ھەۋىيان (لەۋچۈ) ن ،
 ئىجا بەرپىز (لىن چۈۋ - مەبە) كانى بۇ ھىتاۋن كە (رۈۋ - ئەبرۇ - جەيىن)
 ئەمەشيان كىرەنەۋە يەكى رىكە ، چۈنكە (رۈۋ) بە (رۇژۇ) دەچىتەۋ (ئەبرۇ)
 بە (ھىلال) د چىتەۋ (جەيىن) بە مامى چۈاردە . .

۲ - پىنچانۇ كىرەنەۋى ئاۋىك : ئەۋىش وا دەيىن كە لە پىش دا چەند
 ووشەيك لە تەبىشت يەكەۋە پىش ، ئىجا دۈۋا بىە دۈۋى ئەۋانەۋە چەند
 ووشەيكە تر پىش كە ھەر يەككىيان پەيۋەندى بىە يەكەن لە ووشەكانى
 پىشەۋە ھەيىت و جۈرى رىز كىردى ووشەكانىش لە ھەر دۈۋا لادا ۋەك

يەك نەين ، واتە مەرج لى يە لە كاتى كرانەو دا ووشى يەكەم بۇ بە
 دووم بۇ دووم و سنىم بۇ سنىم و . . . بېجىتەو ، بەلكو مەر ئەو
 ەدەيە كە بۇ مەر ووشەيەك لە ووشەكانى پىشەو شىك دىنن و كرىن بەو ؛
 كە بەرېز پىانېتى . . دلدار دەلن :

دل لە بەينى تەلمەتى روو و زولفەكەى دەبجورە
 گامن مەيل شەو ئەكات و گامن مەيل نورە

لە پىشەو كە (روو - زولف) ى ەتتاو ، (رووى) پىش (زولف
 خستەو . بەلام كە بە لىكچواندن دەيانكاتەو و (روو) بە (نور
 زولف) بە (شەو) دەچوئىن . . (شەو) پىش (نور) دەخا . . و
 يەكەم ووشى كرانەو كە كە (شەو) . بۇ دووم ووشى پىچان
 دەجىتەو كە (زولف) و دووم ووشەش كە (نور) . بۇ يەكەم دەجىتە
 كە (روو) . . ئەمىشيان پىنى دەكوترى (پىچان و كردنەوى نارىك
 طاهر بەكى جاف دەلن :

برۆ و روخار و زولف و لىوى نالت
 شەو و رۆژ و هلال و ەقد و مەرجان

۲ - پىچان و كردنەوى رىك و نارىك .

ئەوئەش وا دەپى كە نووسەر يا ەنەر چەند ووشەيەك لە ئەك
 يىنن و لە باتى جارنىك دوو جار يا پتە بيان كاتەو و جارى يەكەم كرد
 كە بە رىكى يىت و جارى دووم بە نارىكى . . وەفاى دەلن :

من پەريهانم لە بەر زولفت بە روو دا كەوتوم

زولف و رووى تۆ سونبول كول يا كەنوروزولمەتە

لە نيوى دووم وەفاى (زولف و روو) ى بەدواى يەكەو ەت

واقتە لە ئەنەست یەکی پێچاوان ، ئەم پێچانەشی دوو چار کردۆتەوه ،
 جاری یەكەم بە (سونبول و گول) ی کردۆتەوه ، ئەمەشیان کردنەوهی
 رینگە چونکە (سونبول) کە یەكەم چار هاتووه بۆ (زولف) دەچیتەوه
 کە ئەویش یەكەم چار هاتووه ، وه (گول) کە دووهم چار هاتووه بۆ
 (روو) دەچیتەوه کە ئەویش دووهم چار هاتووه . ئەمە بە گۆبڕە
 کردنەوهی یەكەم بەلام کاتێ کە بۆ دووهم چار بە (نوورو زولەت)
 دەیکاتەوه ، کردنەوهی نارینگە ، چونکە (نوورو) کە یەكەمە بۆ (روو)
 دەچیتەوه کە دووهمە ، (زولەت) یش کە دووهمە بۆ (زولف)
 دەگەڕیتەوه کە یەكەمە .

بەم جزره بۆمان دەرکەوت کە وهفایی پێچانەکە دوو چار کردۆتەوه ،
 جاری یەكەم بەرنگی و جاری دووهم بە نارنگی .

٤ — پێچان و کردنەوهی فارینگ و رینگ :

ئەوێش هەروا دەبێ کە هۆنەر یا نووسەر چەند ووشەبەك لە ئەنەست
 یەكەوه یێتێ و پێکەوهیان پێچێ و لە کاتی کردنەوهدا دوو چاریان بکاتەوه ،
 جاری یەكەم بە نارنگی و جاری دووهم بە رینگ .
 سلم دەلێ :

یارم لە ئەندەر وون هات دەستی رهقیب لە دەستا

غەناک و شادومانم ، رهحەت عەزایی هێتا

(سالم) دوو روشە هێتاوه (یار - رهقیب) . . لە کاتی کردنەوهدا
 دوو جاری کردۆتەوه جاری یەكەم بە (غەناک - شادمان) ی
 کردۆتەوه ، کە هاتنی یار مایە شادمانی یە و دەرکەوتنی رهقیب چینگە
 غەناکی بە . (غەناک) بۆ (رهقیب) و (شادمان) بۆ (یار)

دەچىتەو ، ئەوئىش كىردىنەوئى ئارىئىكە . . . سالم ھىر پەوئىدە ئاۋە .
 بەلكى جارىئى تىرىش پىچانەكە دەكاتەوئە و ئەجبارە بە دوو ووشى ئى
 (رەھەت - عەزاب) دەيكاتەوئە ، كە (رەھەت) ، كە سەبارەت
 ھائى پارو و (عەزاب) ، كە بە ھۆى دەر كەوتى رەقىبە . . ئەمەش
 پىچان و كىردىنەوئى رىئىكە ، چۈنكى يەكەم شت (رەھەت) بۆ يەكەم ش
 (يار) دەكەپتەوئە دووم (عەزاب) بۆ دووم (رەقىب) دەچىتەوئە .
 بەم جۈرە دىردەكەئى كە (سالم) دوو جار پىچانەكە كى كىردۆتەوئە
 جارى يەكەم بە ئارىئىكە و جارى دووم بە رىئىكە .

• — پىچان و كىردىنەوئى زۆر :

ئەوئىش وا دەپىن كە ھۆئەر يا ئوسەر چەئىد ووشەيكە لە تەك يەما
 يىئىن و زىئىر لە دوو جا پىئانكەتەوئە ، جا كىردىنەوئەكان بە رىئىكە بن يار
 بە ئارىئىكە . (مصباح الديوان) ى ئەدەب دەئى :

تا چەئىد بە مېروستەم ئەوئىم و ئومئىدە
 يا بىكۆرە يارووم بەدەيە خەوئە و رەجا چەئىد

(ئەدەب) ئەم دوو ووشەي ھىئاۋە (مېر - سەم) دوا بەدوئى
 ئەوئىدە سى جارى كىردۆتەوئە ، جارى يەكەم بە (سىم - ئومئىدە) ى
 كىردۆتەوئە ، ئەوئىش كىردىنەوئى ئارىئىكە . جارى دووم بە (بىم كۆرە - رووم
 بەدەيە) ى كىردۆتەوئە ، ئەوئىش ھەر كىردىنەوئى ئارىئىكە ، جارى سىمەش
 بە (خەوئە - رەجا) ى كىردۆتەوئە ، ئەوئىش دىيان ھەر كىردىنەوئى
 ئارىئىكە . بەم جۈرە ئەكەر كىردىنەوئە لە دوو جار پەپەوئە ، پىئى دىكۆتەئى
 " پىچان و كىردىنەوئى زۆر " •

— دژيهك —

دژيهك بریتی په له هېتانی دوو ووشی مېمل و دژيهك ، يا روو به روو كردنی دوو واتای پېچهوانه . جا نهم دژيهك و پېچهوانه په داوېك بېن له تان و پژی مۇزراوده يا قەفېك بېن له زنجيرهی پەخشان دا .
 وهكو : تاريکی و رووناکی ، پس و پاكز ، بهرز و نرم ، رۇژ و شهو ، رهش و سپی ، گهړه و كچكه ، نهمانه هموویان دژو پېچهوانهی په كترن وهكو : « لېكچواندن له بنهړه تود له سر نهوه هاتووه : كه م به زور ، ناندهاوی به تهاو ، نرم به بهرز ، بچوك به گهړه ، كورت به درژ ، نهران به زانا ، پس به پاكز ، ناشیرین به جوان ، بېن باکی به چالاکی ، نهنکی به شنکی و خراب به چاك بگه پهنی . » له سره تاي نهم پهړه گرافه تا كۆتایی شتی مېمل و دژيهك بېن پسانهوه به دواي يهك هاتون و هموویان پېكهوه به لكه يه کی زور كەشر و رووناكن و راسته قېتمی دژيهك دهردهخن .
 يا وهكو : (علی کمال باپیر) دهلن :

تیشکی عیرفانت به سه یو كه شفی هه ورازو نفیو

چاوی دل بینا بوو بام چاوی دلت بینا نه بېن

ووشی (هه ورازو - نشیو) دژيهكن ، واته جېگایهك هه وراز بېن له ههمان روودا لېزو نشیو نییه ، نه گهر نشیو بېن رك و هه وراز نییه .
 نهوه ند هه یه هر شوینیکه ، یو نهوه كه سهی سر ده كه وئ هه ورازو یو نهوه كه سهی دېته خواره وه نفیو . نهومش هه یه كه هر هه ورازك نشیو نیکی به دواوه یه ، په نديکی كوردی هه یه دهلن :

« هر هه ورازك نشیو نیکی هه یه . »

نهم دوو ووشه یی كه دژيهك ده بېن جۇریان زوره :

۱ — وا دهبن هر دووکیان ناوپن . وهك نهو نمونهی كه له سهـ
هیتامان ، یا وهكو ماموستا علاءالدین سجادی له بارهی بنهههتی نا.
زمردهشتی یهوه دهلن :

« دوو هیز ههیه ، نهم دووهش بهدرژایی سال له جهنگ دار
دووهكدهش یهکی راست و یهکی خوژ ، یهکی رووناکی و یهکی تاریکم
یهکی پاك و یهکی پس ، یهکی چاكه و یهکی خراپه . . . »
نووسهر لهم دهقهدا چهند تاوونکی هیتاوه ، به شوین نهو ناوا:
دژهكهپانی هیتاون و بهرامبهری كردوون كه بیرتین له : (راست - در
(رووناکی - تاریکی) (پاك - پس) (چاكه - خراپه) . نهوان
همهویان ناون .

نهم ووشانهی كه لهم دیزه هژنراوه دا دژهك دهو-
همهویان ناون .

۲ — یا وا دهبن هر دووکیان پیتی مانا - حرف المعنی - بن : وهكو
له وهرگیتراپی هژنراوهیهكدا كه له پاشكۆی كۆفاری (الادب العرام
بلاو كراوتهوه دهلن :

له هر سلتیكا ههلهچن تهلن (نا) و تهلن (با)

(نا - با) كه دوو پیتی مانان هر دووکیان دژهكهن .

۳ — یا وا دهبن هر دووکیان كردار بن . . جا كردارهكان رابوو

بن یا رانهبردوو یا داخوازی . وهكو (سهلام) دهلن :

هر دوو یهك تیپن (نوتی) و (وتی) (۱)

مودیر كه پیتی گریهـ ساو پنهكهنی

(گریا - پنهكهنی) دوو ووشهـی دژهكهن ، هر دووکیان كردار

كرداری رابوردوون .

— دژیهك دوو جوره —

پاش نهم دابهش كردنهی سهرهوه تیتا دینه سهر نهوه كه دژیهك به جۆرنكی تر ده كړیته دوو بهش :-
 ۱ — دژیهكی نیجاب : نهووش وا ده بن نهو دوو ووشه پهی كه ناروان دهری و دژیهكیان لڼ ده كه ویته وه له باره ی ره گزه وه هیچ په یوه ندی بیان پښكوه نه بن ، هره یه كه بیان له ره گزه نكی سهر به خو یت . وهك نهو نمر و نانه ی كه له سهرهوه هتیا مان ، یا وهكو نهو ی [كامران] دهلن :

له خوږایی یون له سهر كه ویتا
 یا نلتو میده له ژیر كه ویتا
 له ناو دلنكا په روه رده نه بن
 تیا نه بن مانای ژیان و مردن

(له خوږایی یون - ناو میده) . (سهر كه ویتن ، ژیر كه ویتن)
 (ژیان - مردن) نه مانه دژیهك ښه . نهو دوو ی كه دژیهك ښه له ره گزه وه هیچ په یوه ندی بیان پښكوه نی په ، وانه نسلان جودایه و هره په كه له ره گزه ووه وركېد او .

۲ — دژیهكی سلب : نهووش وا ده بن كه له پش دا ووشه پهك یتن (ناو بن یا كردار) ، پاشان ووشه كه نهی پكی وهكو (نچم - ناچم) (پیاو - نا پیاو) (یار - نه یار) (هلا - هلتا) . كه وانه دژیهكی سلب برقی په له وه دوو ووشه یتن په كښكیان نهی نمریكه بیان یت . وانه ووشه كان هره په كن نهو نده هیه په كښكیان نهو زاری نهی - نه هیشتنی -

مانزته سر . کاکه ی نه للاح ده لک :

به لآم نه و شته ی له لای من روونه

له م که ی و به یی یرون و نه یرونه

رئی ناچار ی به ژیان و مردن

له پاش دمر که وتن نه انجام وون یرونه

دژیه کی تیجاب له تیوان ووشه ی (ژیان) و (مردن) به

ده کرن . له کهل نهمه ش دا دژیه کی سلب له تیوان (یرون)

(نه یرون) دا هه یه که دووه میان نه نی یه که مه .

* * *

— دوو سەرنج —

سەرنجى يەكەم : دژيەكى سەلب سەراپا بەر رەگەز دۆزى ناتەواو دەكەوتى چۈنكى وا دەپن يەككى لە پىتەگانى نەنى - نەھىشتن - (نە ، نا ، مە ، بىن . . .) بىخىتتە سەر ووشە نەژادى يەكە بۇ ئەۋى ماناى پىنچەۋانە يىخىش ، ديارە ئەۋەلەش ووشە نەنى يەكە ئەۋ دوو پىتە زىياد كراۋى لە ووشە نەژادى يەكە پىتە دەپن و بەمەۋىش رەگەز دۆزى زىياد دروست دەپن ، كە يەككى لە ووشەكان دوو پىتە لەۋى تر زىاترە . پىرەمىرد دەلىق :

ھەندىق بە جىرەى دىلن بىن ھۇش ئەپن

ھەندىق بە بۇنى خۇش نەخۇش ئەپن

(خۇش - نەخۇش) كە دژيەكى سەلبىيان لىن كەۋتۇتەۋە ، بەر رەگەز دۆزى زىياد دەكەۋن ، چۈنكى ماناىيان جودايە و روالەتيان بە يەك دەچن ئەۋەندە مەيە ووشەى دوۋم دوو پىتى سەرەتاي لە ووشەى يەكەم پىتە ، بۇيە رەگەز دۆزى يەكەى تىۋانىيان رەگەز دۆزى زىيادە . . يا وا دەپن ھىچ پىتە بۇ ووشە نەژادى يەكە زىياد نەككى بەلكو پىتى يەكەم يا يەكەم و دوۋمى بىگۇرەپن بۇ نەنى كىردنى مانلى ووشەكە ۋەكو (نەچم - نەچم) ، كە پىتى يەكەمىيان جودايەۋەس ، بۇيە لە پال پوۋتيان بە دژيەكى سەلب رەگەز دۆزى جوداش باليان بە سەردا دەكىشى . بىسە كسورتى ھەموو دژيەكىكى سەلب رەگەز دۆزى ناتەۋاۋە بەلام مەرج نىيە ھەموو رەگەز دۆزىكى ناتەۋاۋە دژيەكى سەلب بىن . سەرنجى دوۋم : زۇر جار وا دەپن كە ھۇنەر يا نوۋسەر دوو ووشە دىتن لى روالەت دا يەك شتن بەلام كوزارەپان دژو پىنچەۋانەيە ، ۋائە لە سەرەۋە رەگەز دۆزى تەۋاۋە دەپان

كىيىتتە يەكتەر ۋە لىيە ئۆرەش دۇيەكى ئىجاب پىنكەۋەيان دەبەستىتە .
ۋەكىر :

مى رى پىكرە ۋە بىرۇ بۇ بەرزى
يا سەردارى يە يا سەردارى يە

(سەردار) دوو جار ھاتوۋە ، يەكىنكىيان ماناى بوونە رابەرو پىشەۋا
دەدات ۋە ۋىترىيان ماناى چوونە سەردارى قەنارەۋ خىكان دەدات ، لىرەدا
كە (سەردار) دوو جار ھاتوۋە ۋە ھەر جارەى واتايەك دەدات رەكەز
دۇزى تەۋاۋ دىرەست دەپن ، لە ھەمان كانىشدا كوزارەى (سەردار) ى
يەكەم دۇۋ پىچەۋانەى (سەردار) ى دوۋەمە كەۋاتە دۇيەكىيان لىن
كەۋتۆنەۋە . . نەم دوو ۋوشەيە لىيە لايەكەۋە رەكەز دۇزى تەۋاونو لە
لايەكى تىرىش دۇيەكى ئىجابىن .

* * *

— بهرامبهری —

بهرامبهری وه کو دژیهك وایه ، یا خود خوی دژیه كه ، نه وه نده
 مه به جزره دژیه كینگی تاییه تی به ، له دژیهك ته نیا یهك ووشه دیت و
 دژه كه ی به شوتنه وه ده هتیرن به لام له بهرامبهری وانی به ، به لكو له
 پشان دا چند ووشه یك دیتن ئینجا به رینگی به كه به كه دژه كانیان دیتن ،
 بن کومان نه مه شیان جزره پنجان و كردنه وه به كه وهك له مه ولا باسی
 ده كه بن ، چونكه نووسر یا هۆنهر له پششا چند ووشه یك پشكه وه دیتن
 نجا ده بانكته وه كه ده شیانكته وه به دژه كانیان ده یانكته وه .
 نالی ده لێ :

طیبه كه به منی رۆژ و شهوی طبیی عالمه
 رۆژی كه ووشكه شهو ته ره كافیوری عه به ره

له نیوهی به كم (رۆژ - شهو) دژیه كن ، چونكه یهك ووشه
 هاتو وه راسته و خۆ دژه كه ی بۆ هتیرا وه . به لام له نیوهی دووم بهرامبهری
 مه به چونكه به كم جار دوو ووشه ی به دوا ی به كه وه هتیا وه (رۆژ -
 ووشك) ئینجا به شین نه وانه وه دژی هه سه ره به كه یانی به ریز هتیا وه
 (شهو - ته ره) و به رینگی بهرامبهری كردوون . كه (شهو)
 دژی (رۆژ) ه و (ته ره) دژی (ووشك) ه .

نمه بریتی بوو له بهرامبهر كردنی دوو شت به دژه كانیان واش
 ده بن سن شت بهرامبهر سن شت بکړی وه کو : « رۆژ به هوشیاری له

دەررود ، شو به نووستن له ژوررود ، به سەر دهبین . له پشاشا سز
 ووشه هاتوون (روژ - هوشیاری - دەررود) نجا دژەکانیان یەک له دوا
 یەک هاتوو (شو - نووستن - ژوررود) به کورتی ، بهرامبەری بڕی
 یه له هینانی چەند ووشە یەک به دوا یەگەر نجا هینانی دژەکانیان ک
 چی له دژە یەک تهنیا یەک ووشه دیتن و راسته و خۆ دژەگە ی به دوا
 دەرکوتی ، بۆیه دهتوانین بڵێین بهرامبەری جۆرنکی تایهتیه له دژە یەک .

— سه رنجيتك —

له پښچان و كړدنه ودا كړتمان نروسر يا دژنر له پښه وه چنه
 وشه يهك ديتن و له تښت يه كيان ريز دكا ، تنجا له كاني كړدنه ودا چنه
 وشه يه كي تر ديتن كه په يوه ندي يان به وشه كاني پښه وه هين ، نه و
 په يوه ندي يهش وا دهين په يوه ندي ليكچراندن ين ، يا هژو سيارت ين ، يا
 دژو پښه وانه ين يا . . .

له (بهرامبري) ش كړتمان ، نه و به كه له پښ دا چنه
 وشه يهك له دواي يه كه وه يتن تنجا به ريز دژه كانيان يهك له دواي يهك
 بژ يتن ، نه كهر ووردی له دوو ته يه يكه ين نه ومان به ته واولی بژ دمر
 ده كوڼ كه (بهرامبري) جوړنكه له پښچان و كړدنه ودا بگره پښچان و
 كړدنه ودي رنكه ، چرنكه له (بهرامبري) دا مارج دژه كان به رنكي
 يهك له دواي يهك يتن . . بويه ده توانين بلينين كه هممو (بهرامبري)
 يهك پښچان و كړدنه ودي رنكه ، به لام مارج نريه هممو پښچان و
 كړدنه ودي يه كي رنك (بهرامبري) يتن . .

— جی گۆڤین —

جی گۆڤین وا دەین کە لە پێش دا دوو ووشە یا دوو دە-
یا دوو رستە پێش ، ئنجا بە دوای ئەووە هەر دوو ووشە یا دەست و
رستە دوو پات بکەیتەووە بەو مەرجە جی گۆڤیان بکەیت ، ئەوێ ین
تێو پاشی بەخە ، ئەوێ لە دواوە بوو لە بەراپەووە پێش .
وەکو : « ئایا خۆشەوێست جوانە ، یا جوان خۆشەوێست . »
بەکەم جار دەلێ [خۆشەوێست جوانە] واتە [خۆشەوێست
پێش] جوان [هێتاهو . بەلەم کە جاری دووم دوو ووشەکی هێ-
پاش و پێش کردوون دەلێ [جوان خۆشەوێست] ، واتە ووشە [جی
ی پێش ووشە [خۆشەوێست] خستوو .
مامۆستا علاءالدین سجادی دەلێ :

« شێخێکە پێش بە پێش بەرزێ پەری بووین هەر ئەو بوو . »
کە شێخی لە پێش چاوی شۆخی کەری بوو بێ هەر ئەو بوو . . .
لە هەلویستی بەکەم ووشە (شێخی) پێش ووشە (پێش) هێ-
بەلەم لە هەلویستی دووم چێکە ئەم دوو ووشەیی ئال و گۆر کردوو
ووشە (پێش) پێش ووشە (شێخی) هێتاهو .
ئال دەلێ :

ئەو رووی لە کەجەو کەجە بە رووی ئەو سەرە
یا جەپینی ئیبلە و محراب و مینبەرە
بەکەم جار (روو) پێش (کەجە) هاتوو ، دووم جار (کەجە
پێش (روو) کەوتوو .

احمدی خانى دولن :

نهو جه وههري تاج و تاجى جه وههري

نهو نهههري زيب و زيبى نهههري

له نيروي يه كه م شوتى (جه وههري - تاج) پاش و پيش كراوه و له نيروي
دووه مېش جينگى (نهههري - زيب) كۆږدراوه .

چى كۆږين جۆرى زۆره :-

۱ — وا دهين نهو دوو ووشه يه كه چى يان ده كۆږى ههري دوو كيان دهين .

نال دولن :

كه چى ظاهر سهر له تن مه هجوره نهعا تن له سهر

كه نهههري دهواري دهواري عهري غهوشى اعظمه

(تن - سهر) كه جينگيان كۆږاوه ، ههري دوو كيان ناو .

۲ — يا وا دهين دوو (راناو) چى يان بگۆږدري .

سهلام دولن :

نه تۆ بهين من ، نه من بهين تۆ نه ژيان له ژيان

نالدين به يه كه دا وه كو تان و پۆ يه كه لاشه يه كه كيان

يه كه م جار (تۆ) ي پيش (من) خستوه ، كه دوويانى كردوونه تهوه

(من) ي پاش (تۆ) خستوه نه وانئش (تۆ - من) ههري دوو كيان

راناو و راناوى جوين .

۳ — يا وا دهين نهو دوو ووشه يه جينگيان ده كۆږدري يه كيكيان (ناو)

و نههري تريان (راناو) ييت .

شیرکۆ یی کەس دەلێ :

ئەي شارەكەي نۆي حوزيران
تۆ سەيوانی یا سەيوان نۆي.

یەكەم چار (تۆ) ی پێش (سەيوان) مێتاوه ، ئنجا (سەيوانی
پێش (تۆ) مێتاوه . ئەوانەش یەكێكیان - تۆ - زاناوه و تەوێ تر
- سەيوان - ئاوه .

— پۆشین — (۱)

پۆشین که به عەرەبى پنى دەگوترى - التوریه - و پشەبەکی
 قەشەنگە لە پشە رەوانیژی بەکان مانای ئەو یە که هۆنەر یا نووسەر
 ووشەبەک یتتیت ، ئەو ووشەبە دوو واتا بگەیتتیت ، یەکی دوورو یەکی
 نزیک . . که دەلێن واتایەکی دوور ، مەبەست ئەو یە که پیاو درەنگت بۆی
 دەچن و نەختن لیکدانەوی پنى دەوت . . بەلام که دەلێن مانایەکی نزیک
 مەبەست ئەو یە که گونگر یا خوێنەر هەر زوو بۆی دەچن و مەری دەگرن
 جا مەرجە لە پۆشین که هۆنەر یا نووسەر مەبەستی بەم ووشە جووت واتایە ،
 واتا دوورە که یتت که دەبن بەنیشانەکی پشوشراو هیمای بۆ بگات ، پنى
 گرمان ئەم واتا دوورەش وا نەبن لە پیاوی زرنک و هوشیار و ونو شاراو
 یتت بەلکو هەر ئەومندەبە که سەر لە پیاوی کەم بین دەشتووتن و نەزاکە -
 تینکی تەریش پەیدا دەکا . بۆ نموونە شێخ سەلام دەلێن :

(ژبان) نازانم تاوانت چى یە ؟

بۆچ لە لای تێمە رەغبەت نەبە ؟

(ژبان) ووشەبە که دوو مانا هەلەدەگرن ، یەکی نزیک که پیاو زوو بۆی
 دەچن ئەویش رابواردن و ژبانی گیان لەبەرە ، وە مانایەکی دوور که پیاو
 پاش زانینى هۆی نووسینی ئەم پارچە مەلەبەستە بۆی دەردەگەوتن ئەویش
 ئەو یە که (ژبان) ناوی رۆژنامەبەکی هەفتانە بوو پیرەمێردی زیندور لە
 سلێمانی دەری دەکرد ، جا لێرەدا شێخ سەلام وا نەبن مەبەستی واتا نزیکە
 که پنى که ژبانی رۆژانەبە بەلکو مەبەستی مانا دوورە گەبە که : ناوی
 رۆژنامە هەفتانەکەى پیرەمێرد .

(۱) لە ژمارەى نایەنى سالى دوو،مى رۆژنامەى هاوکارى پوختەى ئەم
 بەسە بلۆو کراوەتەو .

— جۆره كانى پۆشىن —

پۆشىن جۆرى زۆره له مانه هەندىكان بۆ نمونە باس دەكەين :

۱ - پۆشىنى رووت : پۆشى رووت ئەودە كە ئەو ووشەيە پۆشە :
لە دەكەوتە رووت و رووت بێو تەنھا ھاتب ، واتە پەيوەندى بە ھە
ووشە يا كۆزارەيەكى تری رستەكەو ، ئەب ، واتە ئابن ووشە كە شت
واى لە كەلدا باس كرايەن كە پەيوەندى بە مانا دوورەكەى ووشە كە
ھەيت يا پەيوەندى بە مانا نزىكەكەو ھەب .
پەرمىرد دەلتى :

تۆخى كەلاوێژ وا دەر كەوتیو
وەك چرای بەختى كورد سەر كەوتیو

لێرەدا ووشەى (كەلاوێژ) دوو مانا دەدات ، يەكێ نزىك كە
زوو دەكەوتە زەینەو ، ئەویش ئەستىرەيەكى جریو دارە پاش چ
ھاوین دەر دەكەوێ . وە پەرمىرد مەبەستى ئەم ئەستىرەيە نى . .
و ھا مانایەكى دووریشى ھەيە كە ناوى كۆنەتەكى كوردی بۆو ،
كۆنارە مانگانە - كەلاوێژ - لە شارى بەغدا دەر دىچوو و نووسا
رەشەبەرانى كورد دەیان بـرد بەرێو ، پەرمىرد مەبەستى بە وو
- كەلاوێژ - ئەم مانا دوورەيە . ووشەى - كەلاوێژ - كە پۆشى لە
تۆنەو ھىچ ووشەيەكى واى لە كەلدا نەھاتووە كە پەيوەندى بە ئەست
كەشى بەرەبەيانى پاش خەلى ھاوینەو ھەيت ، يا پەيوەندى بە كۆ
نێكۆشەرى كەلاوێژەو ھەيت . بەلكو ووشەكە رووت و بە تەبات
ھاتووە . . واتە لە ھۆنراوە كەدا ئەھىماو ئىشارەت بۆ مانا دوورە كە

نە بۇ مانا نىزىكە كەش . . . ئەم جىسۇرە پۇشىنەش پۇشىنى (روت) ى
پىن دەلىن .

۲ — پۇشىنى پالاق : بىرىنچە لەۋى كە ئەو ووشەيەى پۇشىنى ان
دەكەيتەۋە لە رستەكەداشتىكى ۋاى لە كەل دا ساتىن كە ئەو شتە
پەيۋەندى بە ۋانا نىزىكە كەۋە ھەيت . ئەمەشيان ھەر بۇ ئەۋى تا زياتر
پەيۋەندى كۆيەر بۇ لاي مانا نىزىكە نا مەبەستە كە بچىت و زەين و ھۇشى
لە مانا دورە مەبەستە كە دورە بىكەيتەۋە . پەيۋە مېرد دەلن :

(ابراهيم) لە ن و (نار) ا سوتتاۋە

(سجاده) ى ئەقرا بىن رايەل ساۋە

ئەم بەيتەى پەيۋەندى دېرىكە لە ھۇنراۋەيەكى دورە و درىز كە لە
۲۵ ى ئابى ۱۹۴۹ دايئاۋە ، ئەمەشيان پاش داخستى كۆۋارى كەلاۋىز كە
(ابراهيم احمد) خاۋەنى امتياز و مامۇزا (علاءالدين سجاده) سەر
ئوسەرى بو . لەم ھۇنراۋەيدا ووشەى (ابراهيم) ، دوو ماناى ھەيە ،
يا دوو (ابراهيم) ھەن ، يەكى نىزىك كە (ابراهيم) پىخەمبەرە و مەبەست
ئەۋى نىيە . ھەر لە بەر ئەۋەش پياۋ زوۋ بىرى بۇ لاي ئىبراھىم پىخەمبەر دىچىن
چۈنكە پەيۋەندى لە ھۇنراۋەمكەدا ووشەيەكى ھىئاۋە پەيۋەندى بە (ابراهيم)
پىخەمبەرەۋە ھەيە ئەمەشيان كە دەلن : (لە نساۋ نارا سوتتاۋە) .
ئەمەيان چىرۇك و دىستانى (ابراهيم) پىخەمبەرمان بۇ دەگىزەيتەۋە كە
دەلن كاۋرەكان مەنچەنىتىكىان كىرئەۋە و ھەزرىتى (ابراهيم) پان
تىن فرىدا بەلام نىسوتتاۋە . چۈنكە خاۋا نەرمانى بە ئاكرەكە كىردە يا نار
كونى برداۋ و سلاساۋ (ابراهيم) . . . ئەمە ماناى نىزىكى ووشەى
(ابراهيم) مانا دورە كەش مەبەست (ابراهيم احمد) . كە خاۋەنى

امتیازی کۆناری که لاویژ بوو . بن گومان ناشکرا پیه میرد نهم مانا دووره مه بهسته . له م هژنراوه یه دا ده یینین که ووشی (ابراهیم) که پۆشین ' که و نۆنۆره ووشه یه کی تری له تەك هاتۆره ، ووشی (نار) ی له گ هاتۆره که په یه وندی به مانا نزیکه که وه هه به و نزیکتری ده کانه وه . ه وهما ووشی (سجاده) دوو مانای هه به یه کی نزیک که بهرمالی نوێ ته تروا خوا به رستی به ، پیه میردیش ووشی (ته تروا) ی له ته که وه هت که ته مشبان زیاتر پیاو بۆ لای بهرمال و خرا به رستی ده با ، که پیه میرد مه بهستی نه وه نی به ، مه بهستی مانایه کی تره که ته خشی دوو نه ویش بریتی به له حاموختا (علاءالدین سجادی) که به (سجادی ناوبانگی دمر کردوو و سر نووسری کۆناری که لاویژ بووه . . بهم جز نه کر ووشی پۆشین ووشه یه کی وای له که لدا هتات که په یه وندی مانا نزیکه که وه بیت ته و ده یته - پۆشین پالۆ - . مه وله وی ده لێ :

ته یاز هه مرز ناله و ناخ و دوود

هه رزش هه ن وه خاك ناسانه ی مه جوود

مه جوود دوو مانا ده ات . یا دوو مه جوود هه ن به کی نزیک که ده که ویت بهر بهر و خه یالی پیاو نه ویش « سلطان محمودی کو سه به کته کینی غه ز نه وی به » و مه وله وی مه بهستی ته نه نیه . . له هژنراوه یه دا ووشی (ته یاز) هاتۆره که پیاوی سلطان محمود به گ واته ته و ته یاز په یه وندی به مانای نزیکه محمود وه هه به که ه سلطانه . هه ر وهما ته شق نهم محمود مانایه کی تری هه بن یا محمود بنکر هه ییت . . که محمود پاشای جانه . . بن گومان مه وله وی مه بهستی

نەم عمردە بوو، و رووی قەی مەر لەو کردوو. وە کاتێک کە ووشە
(ئە یاز) ی هیناوه مەبەستی خۆیەتی کە خۆی بە خەزە تکاری عمرد پاشای
جانی داناوه . .

* * *

٣ - پۆشینێ ئاشکرا : ئەو یە کە لە کەل ئەو ووشە ی پۆشین
لێ دە کەوتە و ووشە یەک یا شتیکی تر بگوترێ کە پە یوەندی بە مانا
دوو رکەو. ییت و تۆزێ دەری بخا . جا چونکە بەم ووشە یا نەم شتە
باس کراوه. مانا دوو رکەو نەختی ئاشکرا دەبێ بۆ یە پێی دە کوترێ
پۆشین ئاشکرا ئەو ی شایەتی باسە مامۆستا (علاء الدین سجادی) لە
(ئەدەبی کوردی و لێکۆڵینە وە لە ئەدەبی کوردی) دا ل ١٠٤ یە کورتی
چەند دێرێکی لە سەر ئەم پێشە ردوانیژی یە نووسیوه و (توریە) ی بە
کوردی ناو ناوه (توانج پۆشی) . . نەبازانم مامۆستا سجادی بە چ
مەبەستی کەو، ئەم ناوی بۆ داناوه ؟ خۆ مەرج نییە قەو شتی دە پۆشرێ
مەر توانج پێ تا ناوی لێ بێرێ (توانج پۆشی) . زۆر جار وادەبێ کە
هۆنەر یا نووسەر ووشە یەکی وا دێت و مانایەکی وا دە پۆشت کە هیچ
توانج و پلار نییە وە کو ووشە ی (ژیان) کە لە سەر وە باسان کردو
کۆتمان مانا دوو رکەو پۆشراوه کە ناوی روژنامە یێکی هەفتانە بوو پێرمێرد
دەری دە کرد یا وە کو ووشە ی کە لاوێژ کە مانا دوو رکەو پۆشراوه کە ی ناوی
کۆتارێکی کوردی یە . یا وە کو ووشە کانی (ابراهیم - سجاده) کە ناو .

ھەر وەما بە کوئىرەى نمونەگانى ئىرىش كە خىستمانە بەر چاۋ . جا گەرە
 بلىم ئايا بە ھىچ چەشتىن ئەم ئاۋانەى وەكو : « زىيان - كىلاۋىز
 ابراهيم - سجاده - محمود - » كە پۇشنىيان لىن كەۋتۇتەۋە ،
 بە ھىچ كىلوچىك مانا دورەكەيان تۈانچ و پىلارە ؟ ۱ بىن كومان ئە
 كەۋاتە چۇن و بە چ جۇزى بەۋاتە بلىن تۈانچ پۇشى ؟ ۱
 خۇ راستە زۇر جاۋا دەين كە ھۇنەر يا نوسەر تۈانچىك دەپۇز
 ئىنجا دەپاۋىتتە بەرامبەرە كەى بەلام خۇ مەرج نى بە ھەموو پۇشراۋىك ،
 تۈانچ بىن . كەۋاتە بە باۋەپى مەن (تۈرىيە - پۇشنى) بىرىقى بە لەۋەى
 ھۇنەر يا نوسەر ۋوشەپەك يىتىن ، ئەو ۋوشەپە دوو مانا ھەلجىرىت بە
 نىزىك و يەكى دوورو خۇى مانا دورەكەى مەبەست بىن و ئەم مانا دو
 لە ژىر مانا نىزىكە كەۋە داپۇشنى و يىشارىتەۋە جا مانا دورەكە ھەر
 ھەيتت : تۈانچ بىن ، پىا ھەلدان بىن ، ئاۋ بىن ، باس كىردن بىن ، كال
 و كەپ بىن . « ھەر لە بەر ئەمەشە ۋاى بەس پەسند دەزانم كە نا
 (پۇشنى) بىن ئەك (تۈانچ پۇشى) ، چۈنكە وەكو دەر كەۋت (پۇشنى
 ئەختىن فراۋاتتە و ھەموو شتىن دەكرىتەۋە بەلام (تۈانچ پۇشى) تە
 تۈانچ دەكرىتەۋە بەس . جا نازانم مامۇستا علاءالدىن سجادى چى دەلن

— جوانی بایس —

یه کټیکي تر له موندنه جوانکاره کان جوانی بایس ، جوانی بایس
نه وده به که داوای سهاره و بایسکی جوان و به چن بکړئ بڼه خاصه
وېزی شتیک که نه و سهاره ته له راستی دا سهاره تی خاصه وېزی شته که
نه بڼه . . نه و داوا کړدنهش که ده کړئ ده بڼه به شپوه به کی جوان و
لږه شاوه بیت بڼه نه وې شوق و جوانی و رنگ و روانی یه کی تر بدا به
هژنراوه که . .

(کڅوان) ده لڼ :

مانکی به چن ملو له سفېری شه

زمرده له ترسی قاسپه قاسپی که و

زمرده یوونی مانک له کڅوانی شه دا خاصه وېزیکه هده . . بڼه
کومان هم زمرده یوونه مانک له راستی دا سهاره تی تایه تی خوی هده
که دهر که ونی رووناکی و شکانی له شکری شه و ، به لام (کڅوان)
چاو له و سهاره ته ده پوښن ، دیتن له خوی هده سهاره تیکي تر بڼه نه و
خاصه وېزه ده دوزیتوه که قاسپه قاسپی که و . . ده لڼ ملنک کړئ ی له
قاسپه قاسپی که وان یووه بڼه واه رنگی زمرده هله که راوه . . بهم جزوه
سهاره ته دست کرد و خوکړدی یه که ده بڼه به سهاره تیکي ښاغی و
سهاره ته رسن و راسته قننهش که دهر که ونی رووناکی رڅه ده بڼه به
سهاره تی دوو مین . . نه هشیان سهر بڼه نه وې به و سهاره ته ښانه وده به
هژنراوه که شوق و جوانی به ک په پيدا بکات و به چننه رله و .

(جوانی بایس) له سهر دوو جزو ده روا :

یہ کہم : تہود یہ کہ خاصہ ویزہ کی مہیہ و کومانی تیندا نیہ ، مہ بہ
 ہر تہودند کہ بڑ جوانی و نژاکہ تی سہ بارہ تی راستہ قینہی خاصہ ویز
 پشت کون بخری و سہ بارہ نینکی آسری بڑ دروست بکری . .
 تہودشیان دوو چڑہ :

ا - تہودشیان خاصہ ویزہ کی مہیہ و کومانی تیندا نیہ مہ بہ
 تہود یہ باسی سہ بارہ تہ کی بکری و سہ بارہ تی راستہ قینہی سہ بارہ وشت
 بہ نریت تابن بہ سہ بارہ تہ یاخود ناویستری بکری بہ سہ بارہ ، .
 چند لہ راستی دا لہ سہ بارہ تہ خالی نیہ . .
 (نالی) دلی :

ہیند موتہ زری تڑ یوو ہتا چاوی سپی یوو
 نرکس کہ لہ سر یہ کہ تہدم و دیدہ چہ تی یوو
 نیرکس خاصہ ویزہ کی ناشکرای مہیہ کہ چاو سپتیہ ، لہ روالہ
 سہ بارہ تی تہم سپتیہ دہرناکہ وئ ، جا ہونہر ہتاویہ سہ بارہ تی تہو
 سپی بیونہی بہوہ لیک داوہ تہوہ کہ زور چاوہ پئی یاری کردوہ
 بہر تہم چاوہ پئی کردنہ چاوی سپی بوہ . . کہچی لہ راستیشدا
 خاصہ ویزہ - کہ چاو سپتیہ - سہ بارہ تی راستہ قینہی خوی مہیہ
 چند شیکہ لہ خودی گولہ کہوہ خوی و سپتیہ کہ دروست دہ کہ
 بہ لآم تہو سہ بارہ تہ نامیشرتہ بہر چاو بہ لکر چاوی پئی کردنہ کہ دہ کر:
 سہ بارہ . . جا نیمہ کہ تہملشی بایس و سہ بارہ تی راستہ قینہ دہ کہ
 - کہ ہندنی شتہو لہ خودی گولہ کہ دایہ - بہ رہ وشت بہ نریت نا
 بہ سہ بارہ تہ یاخود ناویستری بکری بہ سہ بارہ . .

ب — نهويه که خاسه و نژده کی هديه و هيچ کومانی تيدا نيه ،
 وه نهو خاسه و نژده سه باره تينکی ديارو ناشکراي هديه که هه موو کس
 دهيزانن به لآم سه به ست نهويه هه ر بۆ جوانی نه م سه باره ته راسته قينه يه
 به لاهو به رنئ و شتيکی تر بکرنئ به سه باره ت و بايسی نه م خاسه و نژده . .
 (گۆران) ده لن :

له ليار حه وزا گولآله و به ييون

ساوان نه لرزن له تاو تقوم بوون

لياره دا خاسه و نژده هديه که له رزني گولآله و به ييون ه ، نه وه ش
 خاسه و نژده که هديه و هيچ کومانی تيدا نيه ، سه باره تي نه م جوولانه وه و
 له رزنيش له راستي دا نهويه که به دم کـزه باوه ده لرته وه ، نه م
 بايس و سه باره ته راسته قينه ش لای هه موو کس ئاشکراو دياره و کس
 نيه نهيزانن و بازي که لن زۆره ، که چي گۆران ناچن راسته و راست هۆي
 نه م له رزنيه بۆ سه باره ته راسته قينه که پيانه وه که هاتن کزه بايه ، به لکو
 نه م سه باره ته پشت کوئ ده خات و ده چن ده گه رنئ سه باره تينکی تري بۆ
 ده ده و نژده وه ، وای ليک ده داته وه که گوايه هۆي له رزنيش نه و گولآله و
 به ييون نهويه که پاش باران بارين بينويانه تاوي حه وزو که زيادی
 کردوه و هه لاهو و نژده کوئ به ييون و نژده کوئ به ييون و نژده کوئ به ييون ،
 نه وانيش - گولآله و به ييون - که نرسی تقوم بوونه که يان گه شتوتن له
 هه ژمه تان که وتونه ته له رزو جوولانه وه . . . به راستي بايئینکی جوان و
 هونه رمه ندانه ي بۆ له رزنيه که دروست کردوه . . که چوه کيانی به
 گولآله و به ييون که به خشيوه و وای لن کردوون که وه کـو زيندوو و
 زيندوي به نه قليب هه ست به تقوم بوون بکه ن و نه م هه سته ترسان

لە دل دا پەيدا بکات و ترسە کەش پیاوێزانە لەرزینەو بەم جۆرە
 سەبارەتە دروست کراوە « کە هۆی لەرزینە کە بۆ ترسی نەقووم ؛
 دەباتەو » دەبێت بە سەبارەتی سەرەکی و پەل بەسەر هۆزراوە کەدا دەکێت
 هەستی خوێنەر یا کۆنکر بە تەواوی بۆ لای خۆی رادەکێشتن و سەبار
 راستەقینەش لە کەل ئەوەدا کە زۆر ناشکراو بەر چاوە و هەموو آ
 دەبزانن و هەستی بێ دەکا کە (هاتنی پایە) لە پەنا تێن و ئەوو
 دوو مەین ، یا هەر پیری ئێن ناکرێتەو .

دوووەم : ئەوەیە کە خاسەویژە کە ئەبێ و بویستێ بۆنی بۆ درو
 بکری ، ئەمەشیان وانە خاسەویژە کە یا دەشی و دەگونجێ یا هەر ناکرێ .
 ئەوەش دوو جۆرە :

أ — ئەم بەشیان ئەوەیە کە خاسەویژە کە ئەبێ ، یا خود هەبێ و کە
 ئێن بکری . جا بویستێ بۆنێک بۆ ئەم خاسەویژە دروست بکری و
 تەواوی بچەسپیتێ . . ئەم بە خاسەویژە کردەشی شتیکی کونجاو و
 شاوەییت . . .

(مەجیدی) دەلێ :

مێنەتی ئیحانی (واهی) م وا لە سەر ئەمی ئەهلی شەرق
 ترسی ئەو بوو رستکار بوو چاوەکلانی من ئە غەرق .
 (واهی) ئەو کەسە بە کە قە لە ئێوان دۆست و برادەرمان دێت و
 بۆ ئەوێ لێکبان بۆزێتێ و دلایان لە یەك برەنجێت ، ئەم جۆرە کە
 پێنێ دەگوترێ (قە چن) چونکە بۆ مەبەستی پێسی خۆی بە آ
 خۆی قە هەلە بەستێ . . (قە چن) نۆمیعی چاکەمی قەت ئێن ناآ
 ئەم خاسەویژە « کە نۆمێد کردنی چاکە بە لە قە چن . » (قە

دا نښه ، نه‌ګر هه‌ش ېن کومانټيکي زړوي لن ده‌کړئ . . جا هژنره
 ده‌يوئ نم خاسه‌وژنه که نښه يا هه‌به و کومان له بوونه‌ګي ده‌کړئ
 به نه‌واوې بچه‌سپين و پيپانه دلي خه‌لکه‌وه که ده‌لن :

نهي خه‌لکي روژ هه‌لټ ا چاک بزائن که من منته‌ني قه‌چم به
 سه‌ره‌ويه چونکه له ترسي نه‌وي نه‌وه که چن من له جوشي کريان‌دا
 به‌دي بکات و بچن نم گريانه‌م به جوريکي تر بکيترته‌وه ، له‌م ترسه‌وه
 من گريانه‌کم قووت داوه و نه‌کريام ، که نه‌ش گريام چاوه‌ګانم يوو
 ماپه‌وه چونکه نه‌ګر بکريام نه‌وده ده‌کريام نا ناوي چاوم داده‌ات و
 کويړ ده‌بووم . . که‌واته منته‌باري قه‌چم که له ترسي نه‌و ؛ نه‌ګرلم و
 نه‌و بروه هژي نه‌وه که چاوه‌ګانم به قازانج يو بيميتته‌وه ، دياره لير ،
 (قه‌چن) چاکه‌ي هه‌بوو . . بږيه (هجدي) نه‌وه ده‌سه‌لتي که
 (قه‌چن) نوميدي چاکه‌ي لن ده‌کړئ ، که پيش سه‌لاندن و بايس
 هينانه‌وي نه‌و نم نوميدي پښ بوونه جينګه‌ي کومانټيکي زور يوو .

ب — نه‌ويه که خاسه‌وژنه نه‌ين و کوماني لن بکړئ ، وه يوستري
 بروتيکي يو دروست بکړئ و بکړئ به خاسه‌وژنه . . له ګه‌ل نه‌وه‌ش‌دا که
 نم دروست کردني خسه‌وژنه‌يه ناګونچن به‌لام هژنره هر ده‌بيتي و به
 خاسه‌وژني داده‌ن . پينخود ده‌لن :

نه‌ګر جه‌وزا نيازې به‌نده‌ګي شوخي له سر نه‌پړاي
 نه‌ده‌پيرا که‌مر به‌سته له سر نه‌و نه‌وجي نه‌فلاکه

(جه‌وزا) چنده نه‌ستېره‌يکن له شيوه‌ي جووتن منالي روت دا په هر
 چوار دورې نم جه‌وزا به کومه له نه‌ستېره‌يک ناخه‌يان به‌ستوه و پوين
 به پشنيښ ېږي که پښان ده‌لن « نطالق الجوزاء » . . جا پينخود ده‌لن :

نه کمر (جهوزا) مځه دې نه وه نه بیا په که پټ به بند و خه لکه له
کړیو خزمه تکاری یار بهم جوړه له و سره وه پشتمنی به ندایه تی نه ده به ته
پشت .

لیره دا خاصه وئړی « خزمه ت کردنی یار له لایه نه جهوزا وه »
شتیکه نه هدیو نه دوش کونجی . جا چوڼ یتخود دویو بوونه کی ؛
پنک پټنې ، ناواش دویو کونجانی به لیتنې نتجا کونجانی به وه لیل
ده دا نه وه که له سره وه که بهر به ته و دست له سر دست یو خزمه ت
یار راوستاوه . . نه مه نا کونجی جهوزا یو خاتری خزمه تی یار چو و
له وئ که بهری به ستا پټ به لام له کهل نه و ش دا هونه هر ده
به خاصه وئړ .

— بادانه وه —

بادانه وهش پښتېنكى ته شته نكي تره له پيشه جوانكارى په كانو برېڅي
 په له وهى كه له پښدا ته يه كېكه پټ و په دواى ته كړدنه كه راسته و
 خړ نكولول لالوتى له ته كه پكه پټ شته كه په چورنكي تر هه لېكېرته وه و
 لېك بېرته وه . . له نولكلورى كوردى دا په ده لڼ :

كاغز نه نووسم به خوښى دلم نه يدم به شمال يېا بڼ كولم
 نايدم به شمال پنج و په نايه به خوم بڼى نه يدم داخه له دلايه

ليړه دا له پښه وه بېرېارېك دده او ده لڼ كاغز به خوښى دل بڼ ياره كم
 دهنووسم كه نووېشم دهنه مه شمالي نمرم ناسك تا هلى بكرى و
 يېكه يه پټه لاي ياره نازداره كم . . پاش نه وهى لسم بېرېاره
 دهنه پټه وه ، نه ختن بېر دهنه وه و لېك دهنه وه و نه وهى دپته بهر چاو كه
 شمال به پنج و په نايه و له ترسى نه وهى نه و ك كاغزه كى له پنج و په نايه
 بزر بڼ ، دڼ له بېرېاره كى پښووى دپته خواره وه و له ته كى به راى
 په شپه ن دهنه پټه وه و بېرېارنكى تر دده كه هم بېرېاره تازه يه بېرېاره كه و
 ته كى پښو و قوت دده او دى سرپته وه ، كه ده لڼ (نايدم به شمال)
 نه مه سرمتلى پېشمان بوونه وه يه ، كه په شپمانيش بوونه وه دهن بېرېاره كى
 تر پكت و رنكابه كى تر بدوژينه وه بڼ ناردنى كاغزه خوښاوى يه كه ،
 چاروش هر نه وه يه كه ده لڼ : (به خوم بڼى نه يدم) هڅى هم بېرېاره
 نوې پش به وه لېك دهنه وه ، كه ده لڼ : (داخه له دلايه) واڼه هم
 داخه كېرمه دلبه نى واى لڼ كړدوه كه شمانه يه (شمال) نه كات و
 خړى كاغزه كى بڼ يار بهر پټ .

نالی دهلن :

وهره بنسواره دوو دستي خه ناويت

خه ناوی چی ؟ همووی هر خوینه قوربان

سهره نا (نالی) دمی آسه ده گاته یاره کی و پنی دهلن سهری دوو ده -
خه ناویه کی یه کی خوټ بکه و لیزان وورد به وو بزانه چزن له خه ؛
هه لکیشراون . به لآم ته و نه نابات که آسه نیوی دوو دم دا پاده داته و .
آسه پيشووی ده خوانه وه و شتیکی تری له شوین دادنه . . نوگانا
که دهلن : خه ناوی چی ؟ وانه ده ست گانت خه ناوی نین . . چونکه نه
پرسار کردنه پرساری نکولی یه - استفهام انکاری - تجا که ده ست
خه ناوی نهیت ، ده بن شتیکی تر مهیت ده ست گانی وا سور هه لکیترا
نهو شتهش دیاره خوینه و دهلن ده ست گانت (همووی هر خوینه) .
سلام دهلن :

باسی شهوتان بؤ بکهم جـ ارئ له ژووری نووستا

ژووری چی ؟ خانوو له کوټی ؟ به خوا کولانه سهک نه لیم

که واته به کورتی پادانه وه بریشیه له وی که هونر یا نووسر له پشر
آسه یهک بکات و فـ رـ اـ تـ یـ کـ بدا ، کمچی نه و نه دی به سهردا نه چن ا
آسه یه پاشکمز یته وه و یکیشبته وه آسه کی تر ره پيش بکات و له جز
آسه پيشووی دابنئ ، نه مهش همووی بؤ جوان کردن و شوق پند دا
میز به راخستی هونراوه که .

نهو تام و بؤ و نهو جوانی و خوشی یه کی له م پيشه نایابا
هه لده قورول له وه دایه که له پيشا شتیکی وا دهلن که به لای خوټیا
زور دووره له راستی و وا پيشان ده دا که به هه لو بن دستي خ

به سر زمانی دا ټیټه پیره و له دمی درچوره ، پویه که هؤشی دټه وه
 پدرو ههست له خوی و له قه کی راده کړی په شیمانی ده کښېته وه و
 دولن نه خیر وانی په ، ثم قه یه کی که کردومه له سر زمانم دا ترازو وه
 و نری به سر راسته یه وه نی په ، تنجا به شوین ثم بادانه وه یه دا راستی
 چزنه - به لای خوی وه - وای ده خاته روو .

له کله ثم هتیا و بردن و ثم قه کردن و په شیمان بوونه وه یه دا
 پدرو هؤشی کونکر ده که وته له ریښه وه و مات و چو ، په کم جابو لای
 شتیک ده چن و به سر یه وه ده نیشتی که چی کت و پر له وی مه لده نری تر و
 له شه ققه ی بال ددات و بو سر چلی دره ختی مه بهست ده که وته ری . بهم
 جزره ثم هتیا و بردنه دمرکای خؤشی له پایا و حرکت وه و ده یخاته
 دویا په کی کیانی پر کامرانی یه وه .

وا بو نمونه حیراتی که ده خینه بهر چاو که ثم هونره ی زور به
 جوان و نه زاکه تی ټیټا ددره وشته وه :

« پراښه ا براده وینه ا نه کمر تمن مردم قهت مریڼ دره نکه . قه بره کی
 لؤ من لئ بدن له مده یی سینک و مده کی نازدار حیرانی ، بهران توخوا
 لئ مده ن به کورنک و بهران چونکی پیرازی که له تنکه . .

له بوم گاز که نه کوربه کانی مه مک ته هاتی ، نه ولا سوو که ژنکانی
 دوس به باز ، دبا پینه وه سرینیم شنه کم له بو بکیرن به ناوازو
 دنکه . (۱) ... »

(۱) رسول گردی له لاپهړه (۲۶) ی [بزار] دا ثم حیرانه ی نوو سیوه
 به لام نه ختن جیوازی له کله ثم حیرانه دا هیه . .

— راگومکی ناشنا —

راگومکی ناشناوا دهبن که هژنهر یا نووسر شتیکی دبارو ناشکر
زانراو ییتن ، جا بۆ نوکته و جوانی ، یا بۆ پښ لن هلبړین و هروشهکا،
خوی له شته که خهشیم و نهشارهزا بکا ، وهک هر نهیدین و نهیناسیر
به زوریش وا دهبن که بکهوټه بهرکی پرسپارهوه . . پښ گومان یه
که پرسپار له شتن دیکا ، دپاره نهو شته نازانن ، یا دهیزانن و نک
دیکا ، یا بۆ خۆ خهشیم کردنه . . جا که پرسپار دیکا بۆ نهویه
شته که بزانی ، نهوش وا دهکویه نن یا وا پشان دمکا که کاپرا شته
نهزانن له جوانکاری دا نهم هونهره به پرسپار دهردهبرئ و پرسپاره که و
پوشیه کی لن دیت ، بۆ نهوی له په نا نهو پوشیهوه خوټتر یا کوزه
هلبخه له تیتن و وای پیاته دلوه که نهشارهزایه و پرسپاره کی له دلوه
و بوزانینی شته که به . . واتسه خوی شته که زور چاک دهزانن بهلام
پرسپار دیکا پرسپار کردنه کی هر بۆ نهویه که خوټتر وایزانن
شته که نازانن و ناکای لن نییه .

ومغلی دهلن :

سرهوه یا شماله یا خۆ عهدههر یا نارهون ؟
یا چناره یا کهتوبای قامتی دلداره ؟
نوخته ئایاتی نوران یا نههیندوی خهتی تو ؟
یا سهوادی عهینه ، یا خۆ خالی سر روخاری به ؟

نم هژنراوه هههوی و نهم دپارهی سهروه به تاییهتی تا دمک و لیوان

مروشه کاری و پیغمبی « راکومکی ناشنا » هه لاختراره . . له دبیری به کهم
 (ودفایی) قامه تی وهك توله نه مامی یاری ده که ویت به چاو ، خۆی سوور
 ده زانی که نه به بژن و بالای بلندی یاره و هیچی تر . به لام نه و نه دی لا
 په سندر و رنگ و پتک و رازاوه به دلی هه لئاگرێ راسته و راست وره و وره
 بلن نه به بژنی یاره ، به لکو دێ خۆی نا ناشنا ده کات و وهك نه شاره زایهك
 دیت به پیه وه ، و ده لێ : من که نه و نه مام به رزهم دیوه سهرم سوور مام
 نازانم ناخۆ (سهروو) . وا لووس و باریک هه لچوه ؟ یا شمشاله وا درێزو
 باریکه و ئاوازیکی نه رمی نه تینی لێ هه لده ستی و په ده دی کوینچکه دی دل
 ده له نه تیت به ! یا خود داری عهرعهره ؟ که عهرعهر داریکی جوان و پیرۆزو
 بژن خۆشه . . یا ناره وه نه ؟ . یا چناره ؟ که وه فایی تم همسو شتانه
 دیتن و ده لێ تایا نه وه ی من دیومه به بژنی یاره یا به کیتکه له مانه ؟ دیاره
 بهم پرسیار کردنه ده به وێ وا پشان بدا که به بژنی یار نه و نه ده جوان و
 به نه زاکه ته ! هه که ل نه و شته جوانانه تیکه ل بووه و وه فایی نایناسته وه ،
 که نه شی نایسته وه دیاره ده به ب پرسیار لهم و له و بکا تا بتوانی وه لامیکی
 ده ست کیر بێ و بهم وه لامه به بژنی یار له واته ی تر جودا بکاته وه . . چونکه
 پرسته که خه شیمایه تی روو که شی کابرا درده خا ، تم خۆ خه شیم کردنه شی
 هیزو کۆرو ته و ژمیکی زۆر به تینی تیا ده که بێ .

— راگومکي ناشنا بۆ زۆر مەبەست دەبن —

بىن کومان مەنەر يا نووسەر که ئەم پېشە جوانکاری بە دینن و پە دەباتە بەر بۆ دەربەری هەستی هەلچۆی هەناوی ، دەبن لە دواى با هینانی ئەم هونەرە جوانەو مەبەستیک یا چەند مەستیک هەبیت ، ئەم هەندى لەو مەبەستانەى که (راگومکي ناشنا) خزمەتیان دەکات : —
۱ — هوشەکاری : یەکتى لە نیشانەکانى — راگومکي ناشنا — ئەو که بە ئەواوى لە دەربای هوشەکاری تقوم دەبیت و هەر ئەو هوشەکار پەشە که بتوانن هەستی خوئەر بۆ ئاسمانى بەرزى خەیسال بفرێت سەرەداونکی مەبەستى بداتە دەست و بۆ کرووزى سەوتانەومى بەندى جگ بە لوونا بکەین . . .

حاجى قادری کزى دەلن :

لێت دەشتی هەر که زولفەبى پەشوى لا بدا
 ماختای سەرکەلە یا رۆژەکەى سەر پتوو

[حاجى] نیکلی چاو خومارێک مەستی کردوو ، شەربەنى چ کولێک سەرخۆشى کردوو ، بالای خۆش پەیکەرێک روو خۆشى کردو وای داناوو که ئەوێ رووی تێ کردوو و دەسک دەسک نیشکی سەر ووردی بۆ جەملۆی وەک ماختای سەر کەل یا رۆژی سەر پتوو وا بۆیە ئەمانەى هەموو ئێ تیکەل دەچن و ناسازان کامەیان کامەیه .
 ئێمەش لێرە دا نەختن پەنکێنەو و سەیرێکی ئەو پەیکەرە بکەین حاجى لە بەر دەمى خۆى دا چەقاندووین و وەک رووکە رووی تێ کردو

که نهویش شۇخىكى بەدەن ناسكى وەك ناسكە ، دوو زولفە رەشەكانى بە
 سەر دوو شەوچراغى بەھەشتا لەنجه دەكەن . . جا دەلەن : ئەگەر یت و
 ئەو نازدارە داوی رەشە زولفەكانى لە سەر روخسارى گەشى پەر رەونەقي
 لاھدات بە جارێ لیت دەشیوئ ، تا خۆ چى بوو لە ژیر ئەم داوہ خواوہ
 دەرکەوت ؟ تەلبەت تۆ ھەر ناچى بۆ لای روخسارى یار ، بەلگەو لیت
 دەشیوئ و واقت وور دەمینن چونکە نازانى نایا ئەو شەوئە شەوئە مانكى
 سەرکەلە ، یا ئەو تیشکە تیشكى رۆژى سەر پستووە . تەماشای یەو
 ووردو خەيالى تیزى حاجى بکە چۆن لە مانکە مانكى سەر کەلو لە
 رۆژ رۆژى سەربستوى دۆزیوئەووە ، ھوشەکاری و پەن لێ ھەلپەرین لەم
 ھۆنراوہ بەدا لەوہ دایە کەخۆى خەشیم و نەشارەزا دەرکاو ئەو نەشارەزایەش
 بە پرسیار پیشان دەدا ، ئەگینا خۆ لە من و تۆ باشتەر دەزانى ئەوہى کە
 دیوہ روخسارى یار بوو ئەکە مانکەو رۆژ . . یا وەکو ئەم پارچە
 ھۆنراوہى خوارووە کە (کامەرەن) لە فارسی یەوہ وەری کێراوہ .

بەژنى تۆ یا بەژنى قیتۆس ئەى فریشتەم شەنکترە ؟
 خەنچە تەنکتر ، یا دەمى تۆ ، یا دلى من تەنکترە ؟
 چاوى کالى پەر لە وورشت یا کەلاوێز کەشتەر ؟
 خالى کۆنای ناسکەت یا بەختەکەى من رەشەر ؟
 دەنكى دلبزوينى تۆ ، یا شیعرى من پەر سۆزترە ؟
 پەرچەمى رەیحانەیت یا رۆژگار ئالۆزترە ؟
 ھەشقى من یا کيانى ساوا یا فریشتە پاکترە ؟
 ژبنى جیایى ، یا مەرکە کامیان لە کامیان چاکترە ؟

۲ - برژان به گپری خوشه ویستی به وه :

نالی له تاک ره که زینک دا ده لئ :

صوتی نه غمی بولبوله ؟ یا چه چه هدی خر خالی به ؟

دهنکی سوله ؟ یا له ژیر پنی ناله نالی نالی به ؟

(نالی) نه کهر ئاوازیکی بهر کوئ که وتین زانیویه نهه چه چه هدی ده نکه
نهوا خوانی بولبول نی به ، نه کهر چیر ، چیرنکی ییبت سوو زانیو ؛
نهه ئاوازیکه وه کهوشی پنی خهوشی یاره که به وه هلدوست ، به لام ؛
ئاوازه یز جهرگ هه لقرچاوتکی وه (نالی) شتیکی ساکارو پنی نم
نی به که به مهریزی تاکری دلداري هه لقرچاوه دامرکاوه ته وه . . جا
ده بر پنی نهو سروتان و هه لقرچان و داقرچانه (نالی) دئ و خوی خهش
نا به له ده کا که ده لئ : ئایا نه وه ییستم ئاوازی بولبوله ؟ یا خرنگ
هژی خر خاله ، یا خفه . خشی سوله ، یا ناله نالی (نالی) به ک
ژیر پنی یاردا که وتوه یاره که ی سروکوتلاکی پایه مال ده کات و نه
دهنکیش که ده که وتیه بهر کوئ دهنکی کروزانه وه یتی ؟ پنی کرمان
جوزه پرسین و خو نهشلره زا کردنه ، که که وتیه پیتی پرسیره وه
بهری سروتان و برژانی نالی پنهان ده دا به کړو بلنهی خوشه ویستر

۳ - بۆ خوشپو داشورین :

وه کو به کتی که دوژمن و ناحهزو نه یاره که ی به هیچ هه لکه
به سووکی ته ماشای بکات و له کانی باس کردنیش بلئ : ده به خ

نازانم نهوانه ژنن يا پياون ؟ به لن دوزاني که نهمانه ي نهو مه به ستي يه ني
 پياون ، به لام که خزي نهو راستي به کيل ده کا هر بژ نهو يه ني وا
 پيشان بدا که نهو جوړه که سه (پياوه) له کهل (ژنان) جياوازي يان
 ني يه . . پرسياره کهش يا خو کيل کرده يا خر مه تي ده رختي نهو
 داشزړينه ده کا .

* * *

— هووشه کاری —

نهوويه كه نووسهر يا هژنهر باسی شتيك پكات و لهو باس كردنه
به تهواوی پڼی ههلبېرئ و هووش بکاتن . .
(کوردی) دهلن :

کوردنی کوردی له کڼوی ښتون مهحکم تره
چونکه سده ساله له ژیر باری غه مایه و نانهوئ

باسی توندی و مهحکمی کوردهنی خوی دهکات ، له باس کردنه که
تهوهنده پڼ لڼ ههلبه پڼی که دهلن کڼوی ښتون که له بهر تیش
قولنکی فهرهاډا خوی راکرت ناکاته کوردهنی من له توند و پتهوی دا
سه باره ټیکیش یو تم پڼ لڼ ههلبېرته دښتتهوه و بهووی لڼک ددهلته
که کولایه کوردهنی تهو سده سالت ره بق له ژیر بار کرانی غم دا بوو ،
نهچه ماوه تهوه ، که سده سالیس خوی به رووی غه موه و راکرتڼ و نهچه ما
دیاره دهین له کڼوی ښتون مهحکم تر پڼ ، نه که له مهحکم
نه یوایه تم سده ساله خوی پڼ له ژیر باری غم دا رانه ده کړا .

هووشه کاری پلهی زوره ، له مانه ته نیا دوویان پاس ده که پڼ :

۱ — وا دهین هووشه کاری و پڼ لڼ ههلبېرته که له سنووی نهقل و نهرو ؛
- العقل والعاده - تن نه پڼی ، واته همم بچته نهقله وه و همم بووش
به رهوشت و نه ریت . .

سلام دهلن :

خوا نه زانن من به رهنگن عاشقی روخسارتم

لوت له تم کهن همکوژن همر ناعیلاجم ښمه لات

تم هووشه کاری به دهچته نهقله وه ، چونکه یوی هدی ناکری دلباری ؛

چۆرى دلى سوتاندېن و ھەناۋى چۆش دابىن و جەرگى لەت لەت كىردىن
 كە بشىكۆڭن و پە خەنچەر لەت و پەتېشى بىكەن ئەم ھەر واز نەھىتىن و
 موكرې بىن لە ھەر چۈرۈنە لاي يار . . . ۋە كۆر ئەمە ئەقل دەيكرى و پروا
 دە كرىن ئاۋاش زۆر جار پروۋە بە روشت و نەرىت ، چۈنكە كەلېن جار ۋا تەوماۋە
 كە پىاۋىك لە پىتتاۋى روۋمەت كولىكا خۇي پەخت كىردوۋە شت و
 پەت كراۋە . . . يا ۋە كۆر ئەم دىزىرە ھۇنراۋى خواروۋە كە دەلېن :

با سەرىشم دابىتىم بىكەن ئى پە دەست ھەلكرىم

خو مى بۇ ماچى ئەۋ لىۋانە نەۋسەن كىردوۋە .

۲ — ۋا دەپىن پىن لىن ھەلېرىنە كە نەستەم و موستەھىل بىن ، نە ئەقل
 يىكرى و نەپوۋش بىن بەرەۋشت . شىنخ رەزا دەلېن :

ھەزار ھەسارو دەس يىن و كورىسى لىن دروست تەكرى

بە سەد-باتمان خورى كەر يىكرى ھەرزائە ئەم رىشە

جارىن ھىچ ئەقلىك ئەۋە قەبۇل ئاكا كە رىشى پىاۋ-ھەر چەندە بەر
 بىرىتەۋەۋە درىژ بىن بايى ئەۋە بكا كە يەك ھەسار ئەك ھەزار ھەسارو
 كورىس و دەس يىتى لىن دروست بىكرى ، يا ئەگەر يىتىۋ بىرىتە مەزات
 و ماملەت ، بە-ھەزار باتمان خورى بىكرى و ھىقتا-ھەرزائىش بىن . .
 چۈن ئەمە بەر زىرى ئاگەۋى وائە ئەقل ئايىرېن ئاۋاش نەپوۋە بە روشت و
 نەرىت ، كە يەكى بىچىن رىشى رىشدارىك يىتىن و كۆي يىكەتەۋە و شەي
 بىكات و يىرىتىن و باي بىدائەۋەۋە ھەزار ھەسارو دەس يىتىن و كورىسى لىن
 دروست بكا . . . يا بىچىن تۆپە رىشەك بە سەد باتمان خورى بىكرى و
 مېشتا ھەر قازانچىسى يىتى . ئەمە يە پىن لىن ھەلېرىن زۆر و ھوۋشە كارى
 بىن ئامان .

— تېلېفېشان —

(تېلېفېشان) نېو په که هونډه له موزراوه کې دا هېما پو داستا:
يا کاره ساڼېک يا پهنډېکې پېشېان يا ټاپه ټيکې تورنډان پکا .
نو موزراوانه ي که پېرمېرد دېر باره ي پهندي پېشېان داپنډون ، هممو .
بېر هم هونډه ده کهون (۱) وه کو دېلن :

به لآم که له پر هاتي پړوي به کوږ
نان خوړي ده ي سېلې سفر دېر
نم موزراويه ئېشاره ته پو نو پهنده ي که دېلن (کهس له پر
نلېن به کوږي) . .
(بېکر کهردی) دېلن :

به مله وه زي مه پو ناو شاران
هممو که واره ک نايته باران
زېمين بخښکې يا بسوونې کشت
کهس نالې سامال پښکې ناوي رشت
نېوېش نو پهنده ده کهرته وه که دېلن : (له هممو هوران هر
باران نېوېه) نال دېلن :

مطمئن خاطر و نه يېمن مېبه هرگېز له شهري
نېفس (اماره) که هم ماره له کهل تو شهري به
لېره دا هېما پو نو ټاپه ټاپه پېرژه ده کا که دېلن د ان النفس
لاملة بالسو . »

(۱) کا که ي فلاح تا ئېستا سن بېرگي له و پهنده ي پېرمېرد
کوکړدونه و به ناوي (له پهنده کاني پېرمېرد) ، وه چاپې کردون .

يا نهووته منما يژ داستان و کاره ساتنك دهكا وهكو
ههزار دهك :

له تاریکایی پـرچت بن سـره ودهر
دلـم گـیژو هـرپـه چـهـشی سـکه نـدهر
به لآم ناوی ژیان لاجانگی تزیه
به لآم ره شماری بکت یژته له مپهر

له پهنا نهو ههست دهر بـرین و لـیکچـوانـدنه شیرینه ، ههزار منما
یژ داستانی (نهسکه ندهر و خدر) دهكا ، که چوون به شریتی
ناوی ژیان (ماء الحیاة) دا بکه رزن ، (خدر) ناوهکی
دۆزیهوه و خۆی تیا شروشت و لـنی خواردهوه ، به لآم نهسکه ندهر ،
چژن چو واکه راپهوه . . نه مه واک داستان که دهی گـیـژـهـته وه .

— روون کردنه وه —

نهو، په که هژنر يا نروسر له پيشا ته يک پا يا پاسی نه
پکا ، نجا په دواى نهو، وه ته که روون پکا، نهو و ليکى بداته وه
خوښه ناکرا تر پکا .
نالى دهلن :

خالت چي په ؟ دانهى که نسي جه ننه تي روونه
چاوت چي په ؟ نيتهى حرمى قبيلهى نه برؤ
له پيشا ناوى خالى هيناوه ، يا ويستويه تي پاسى خال پکا ،
له بهر نهو، نهو، کونکر نه زاننننم خاله چ خاليکه . يا به شتيه
به لرخی نه زاننننن پاسى نهو خاله ده گات و بز خوښه ناکرا روون ده
که نهو خاله چي په و دهلن : نهو خاله دانه که نسي جوانه و که
به مېشتى روونه تي ياره وه . . له نيوهى دووه مېش که ناوى چاوى برد
هاتووه پاسى ده گاو زياتر رووني ده کانه وه که چي په و چ سېحرو نه
ته له سينيکى تبلييه و دهلن : نهو چاوه که شه نيتهى حرمى قبيلهى نا
ياره . . هرزه ها دهلن :

نسي سېليهى به ندى مېسارى سرقه تارت بم
که دمکېشته روضى حى وه کو مېجنونى ديوانه
چ روضه ، روضى جه ننه ت ، چ جه ننه ت جه ننه تي قوربت
چ قوربت قوربتى راحت ، چ راحت راحتى جان
نال ووشه (روضه) ي هيناوه ، جا له بهر نهو، نهو
شتيکى بهم ووشه مې به ست بيت و خوښه ناکرا ليک بداته .

هانوو خزی ووته که روون دهکاتهوه و دهلن نهم رهوضه ، رهوضه
 بههشته . . دیسان بههشته کهش روون دهکاتهوه و نهوه دهردهخا که
 بههشته نزیك بوونهوهیه (قوربهت) . . نهو نزیك بوونهوهیش هر
 شرح دهکاو نهوه دهردهخا که نزیك بوونهوهی نیراحت و پشودانه ،
 نهو جزره راحت و نیراحت و پشودانهش هر روون دهکاتهوه که
 دهلن راحتیی گیاته . .

ملا عمدی کژی دهلن :

وهزیفه ی زور کهورهیه ، دهزانی نهویش چییه ؟
 مندال یوون و تهریهت ، یئ مهسخره و جتیودان

باسی دایك دهکات و دهلن وهزیفه ی دایك (ژن) زور کهورهیه ،
 جا له بهر نهوهی نهوهك خهلكه که نهزانی نهم وهزیفه کهورهیه چییه ،
 دئ رووی پرسیار قیت دهکاتهوه و دهلن « دهزانی نهویش چییه » دیاره
 هر خویشی وهلام دهداتهوه و بهم وهلام دانهوش وهزیفه که روون
 دهکاتهوه و بۆ خویتهری تاشکرا دهکا که برتییه له مندال یوون و بهخیو
 کردن و پئ که یاندنی نهم منداله به شتویهکی رنك و پنك .

— کۆکردنەو —

کۆکردنەو وا دەین کە ڪۆمەلە شتیک پێکەنە کۆبکەیتەو
هەمووان بختە ژیر فەرمانی حوکمیکەو و ەك فەرمانیان بەسەردا بیری
حاجی قادری کۆی دەلی :

کتیب و دەفتەر و تاریخ و کاغەز
بە کوردی کەر بنوسرایە زمانی

مەلاو زاناو پیر و پادشامان
مەتا محشر دوما ناوونیشانی

لە دێری یەكەم چوار شتی لە یەك فەرمان دا کۆکردوونەتە
(کتیب - دەفتەر - تاریخ - کاغەز) ، کۆبوونەو کەشیان لەو دایە
هەمووان بە کوردی بنوسرایوونایە . . لە دێری دوویمیش چوار جۆ
کەسی هێناو (مەلا - زانا - پیر - پادشا) کە لە مانای ناوونیشان
روژی حشر هاوبەشی کردوون . دیارە ئەم مانەووش هەر بەو دەین
نوسین و خێتتمواریمان بە کورسی ییت .
کۆران دەلی :

قەلا ، قەلەبن ، شورا ، سەنگەر
حەیان ، ئینان ، شاری ، عەسکەر
ژن پیاو ، پیر جوان ، دەست قالج ، سەنگەر
پێ شێل کە هەرچیت هاتە بەر

ئەمە دوو دېزە لە پارچە يەكی دور و درێژ که لە ژێر ناوی
 (دیاری خوای شەر) هۆنیویە ئەوە ، گۆزان ناوی کۆمە لە شتێک دەبا
 (ئەلا - ئەلبەن - شورا - سەنگەر - حەیان - بنان - شاری - عەسکەر
 - ژن - پیاو - پەر - جوان - دەست - قاچ - سەنگ - مەر -)
 هەموویان پێکەوه کۆ دەکاتەوه و روو لە خوای شەر دەکات و دەلێ هەر
 کامێک لە مانەت هاتە بەر پێ شیل که . . دیارە ئەم هەموو شانە لەویدا
 کۆبڕوینە ئەوە که خوای شەر ینت و پێ شیلیان بکات .
 حەریق دەلێ :

روح ، دل و دین ، هەرسێه مجموع بە یەک دەنەه
 قوربانی سەمەلتیکی لەعلی لەبی مەرچانت

حەریق (روح - دل - دین) هەرسێکیانی لەو کۆکردۆتەوه که
 بین بە قوربانی لەعلی لێوی یار . وه کو چۆن کۆکردۆتەوه لە (ناو) دەبین
 ناواش لە (کردار) دا دەبین ، گۆزان روو دەکاتە خوای شەر و پێی دەلێ :

پەلاماردە ، دەست و پەردە
 بکەرە ، پەرە ، بێدەرە ، ووردە .

— لیک کردنه وه —

لیک کردنه وه به تهواوی پنجهوانه ی کۆ کردنه وه . . له کۆ کردنه وه ،
دوو شت یا پتر پتکه وه له فرمانتیک یا خاسه و ئۆنیک دا کۆ ده کرتنه وه ک
چی لیره دا دوو شت یا زیاتر که پتکه وه دین لیک ده کرتنه وه و جیاوازی
تیوانیان ده خرتنه روو . شیخ رهزا ده لێ :

تۆ ههته تیغی ده بان و من هه مه تیغی زبانی

فهرقی نهو دوو تیغه ههر وهك ئاسان و زێمان

دیاره لیره دا شیخ رهزا جیاوازی خستۆنه وه تیوان تیغی تیرۆ زبانی خۆی .
تیغی ده بانێ کابرا ، که تیغی ده بانێ کابرا به چاو تیغی زبانی شیخ هه ،
هیچ نییه و جیاوازی یان وهك ئاسان و زێمان وایه .
نال ده لێ :

شیمری خه لکی که ی ده گاته شیمری - من بۆ نازکی ؟

که ی له دیکه تا ده پته ک ده عوا له کد هه ودا ده کا ؟

نه مانه هه ردووکیان پر سباری نکرۆ - استفهام انکاری - ن له هه مان
کات دا نالی جیاوازی به ینی شیمره و ورده گانی خۆی و شیمره زبیره گانی خه لا
دوره خاو به چاو قلیبی و به شانازی به وه نهو راستیه ده داته بهر کرۆ ؛
خه لک که شیمری خه لک به شیمری نهو ناگه ن ، ئهم جیاوازی به ی تیاوا
شیمری خۆی و شیمری خه لکی به لیکچواندن روون کردۆنه وه ، چۆ
پته ک ناتوانی له باره ی ووردی و باریکی به وه پهنجه له پهنجه ی هه و ،
- داوه ده زی - بدهات ، ناواش شیمره گانی خه لک ناتوانن خۆیان له قهره
شیمره گانی نهو بدهن جیاوازی شیمری خه لک و شیمری نهو وهك جیاوازی
پته که کورس و داوه ده زی وایه .

— كۆكردنەۋە لىك كۆردنەۋە —

كۆكردنەۋە لىك كۆردنەۋە ھەر ۈكۈ لى ئاۋەگى دا دەردەگۈن
بىرىقە يە لۈدى كە دوو شت يا پتە لى ژېر فەرمانى شىنك دا كۆپكەيتەۋە ،
پاشان دوابەدوۋاى كۆكردنەۋە كە لى فەرمانىكى تر يا لى بارەيەكى ترەۋە
جىاۋازى ئىۋانىان دەرېخەى لىكىان بىكەيتەۋە .
ئالى دەلنى :

مىنىدە پىنم خۇش بوو زىمانى ھالى ئەيروت ئالبا
ھەردوۋە ھەيوانىن ، ئەتۇ كۆن كورتو ئەمىش كۆن دىرئۇ
ئەمە زىمانى ھالى كۆن دىرئۇنكەۋە ئالى بۇ مەنۇ تۇى دەكېرەيتەۋە ، ۈكۈايە
نەر راستەقىنەى دىرگاندوۋە كە ئالى - مەۋف - ۈ كۆن دىرئۇ - ۈۈۈۈ -
ھەر دوۈكىان ھەيوانى . ھەرواشە ھەردوۈكىان ھەيوانى . كەۋاتە لىرەدا
كۆكردنەۋە يەك بەدى دەكرى لى ئىۋان ئالى ۈ كۆن دىرئۇ كە ئەۋىش بوۈنى
ھەردوۈلايە بە ھەيوان . . بەلام ئەۋەندەى پىن ئاچق پاش ئەم كۆكردنەۋە
لىكىان دەكەتەۋە جىاۋازىيان دەخاتە مەعىن ، جىاۋازى لىك كۆردنەۋە -
دەكەش لى بارەۋەيە كە ۋايە ھەردوۈك ھەيوانى بەلام يەكېكىان كۆن
كورت - ئالى - ۈ ئەۋى تىريان كۆن دىرئۇ - ۈۈۈۈ - . .

ئا بەم جۇرە ۈك بۇمان دەرگەۋە ۈ ساغ بوۋەۋە ئالى لىم مۇنراۋەيە دا
ھانۋە لى پىشەۋە دوو شتى لى فەرمان ۈ خاسەۋىژىك دا كۆكردنەۋەۋە
كە ياندوۋىتەۋە يەكتر ، ئىنجا پاش ئەم كۆكردنەۋە يە راستەۋىژى لىكى
كردوۋەتەۋەۋە جىاۋازى ئىۋانى پىشان داۋن . ئەدەب دەلنى :

چىپرەۋە دەمەنى ۈك كۆلە ئەمە بە تەفاۋەت
يەك سۈرۈمى خەندەۋە يەكن خۇنچە بەتەنكى

که ده لڼ : « چیره و دهه نڼ وک کوله » مانای وایه نهم دوو نه ندانه
نرم و ناسکه ی یار (چیره - دهه ن) پیکه وه له خاسه ویزیک دا کز
ده کاته وه ، که هر دوو کیان وه کو کول وان . ، کمچی به دوی نه وه
جیاوازیه کیان ده خاته نڼوان و ده لڼ وایه هر دوو کیان واته (چیره و
دهه ن) ، که وه کو کول وان به لام له کول نه ده دا ه نڼ
جیاوازیان ه به ، جیاوازیه کوش له وه دایه که یه کینکپان - مه به سنی
روخساره - سووریه خه ندانه و نه وه تریشان - مه به سنی دهه -
خونچه ی نه نکه .

— دابهش کردن —

دابهش کردن وا دهین که له پنهوه دوو شت یا پتر یینیت ، تنجا به شونن نهوانهوه په که په که بژ شتی نریان په پنهوه که په یوه نندیان پنهوه مه بن . . واته هدر په کینکیان بدپته شتیک و نهوش دیار بگیت که کامه یان بژ کامه ده چیتهوه . .
احمدی خانن دهلن :

دهوا خو دکر به دست و نه زمان
دستی وی په سیف و دهق به قورئان

له پتش دا دوو شتی هیناوه « دست - زمان » تنجا نه مانه ی هدر په که بژ شتیک بردوتهوه ، هدر دوو کی بژ (سیف - قورئان) بردوتهوه نه ویسی دست فیشان کردووه که (دست) ه که (سیف) ی تیدایه و (دم) که شرتی (زمانه) قورئانی تیدایه . . واته له پتش دا (دست - زمان) ی هیناوه ، تنجا (سیف - قورئان) ی هیناوه و نم دووه ی بهم دووایی په به سهر دووه کی به رای دابهش کردووه و له دابهش کردن که دا (سیف) به بهر دست و (قورئان) به بهر (دم) که ونووه .

مه وله وی دهلن :

مهوج دجله ی چه م طغیان که رده وه
کتیج هوون دل جوش ناوهر دهوه
نهو ساری به غداش ناوهر دهن و ته نک
تید که رده و ساری که ربلا و نه نک و نه نک

ملیان کەردەوێ : دیان هەلەوێ لاناوی سەند ، کێچ : پێچ و لوو
 هرون : خوێن ، ناوێردەن وەتەنگ : بە تەنگ هێتاو . . ئێد : ئەوێ
 واتە : دیان شەپۆل دیجەلێ چاوەکانم هەلەو لاناوی سەند ، پ
 لوولێ خوێنی دلم جۆشی سەندو کەوتەو کەف و کول ، ئەویان
 شەپۆل ناوی چاوەتی و وەک دیجەلە هەلەو ، دەشت و سارای بەغ
 داگرت و بە تەنگی هێتا ، ئەوێ : پێشان کە خوێنی دلی جـ
 گرتوویەتی دەشتی کەربەلای کارەسات نامیزی بە خوێن گولکەرن ک
 سووری هەلکێرا . .

(مەولەوی) لە پێشا دوو شتی هێتاو : « شەپۆل ناوی چاو - قە
 خوێنی دل » بە دواي ئەوانیەوێ دوو شتی تری هێتاو کە پەیریەندە
 بە مانەو هەیه « وەتەنگ هێتانی سارای بەغدا - رەنگ ـــ
 دەشتی کەربەلا » بەلام (مەولەوی) هەر بەوێندە ناوەستن ، بەلکە
 دووی بەم دوايیە بە سەر دوەکە ی پێشرو دا بەش دەکات و ئەوێ دەر
 کە وەتەنگ هاتی سارای بەغدا لە بەر هەلانی دیجەلێ چاوی
 سوور داگەراتی دەشتی کەربەلا سەبارەت بە هەلجونی خوێنی
 سەندووی دلێتی .

هەر لە دا بەش کردنە کە پەیریەندۆز شارەزایە ، پێن گرتو و
 بە شێوەیکێ ژۆر رەوان و گەوارا ئەم دیارە بە نرخە رینگ دەپ
 پێشکەش یاری نازداری دەکات و دەلێ :

گیانە وەنەوشە و چنووڕ لە کەل گول
 سەودای دیدەنی نزیان کەوتە دل

چنور له کټوان ، وهنوشه له چهم
 کول له کولستان په کيان کړت سرچهم
 هاتنه لام ووتيان : تږ را بهرمان به
 نه به مان پږ بکه و تاجی سرمان به
 نهوا هره سټک به ستن به دوسته
 هاتنه خرمه ت به دوستی به دوسته
 هه ریه که به رهنګن هرامی پټه
 پږ نیازی خږی خاکي بهر پټه
 چنور پږ زولفت لږول و پشینوه
 وهنوشه مل کچ خالی لالږوه
 کول که نازکی کږنای تږی دیوه
 چقلی خږی له ژیر پټی هه لجه تیوه
 تږ پایه بهرزی شای شیرین نه تمام
 با له سایه تا بکه من به هرام

(پږه میزد) چوه به ناو باخ و کولزاردا که راوه و چاوی دونیا دیته و
 شاهزای خږی په که به که بهم کول و کولوکانه دا کټراوه که سروشی به
 پټی کوردستان له دمه دمنی به هاردا گیانی به بهردا کردوون و وهک
 نه وټي بوو کټی له سر و زولنی خږی داوون . . . پږه میزد توانیویه به
 چه شای ناسک و زه وټي کوردانای خږی سټ چږر کول لهم هه موو کولانه
 بیژیری و بیان چټن « وهنوشه - چنور - کول » که دیوانچټن پټکه و بیان

دېهستېو دېوانكاته دوسكه كوليكې قشەنگ و پشكش ياره كيان دهكات
 بېلام چۈنيهې هېلېژاردنې نېم كولانه و چۈنيهې دوسك بهستنه كو هېروه
 چۈنيهې پشكش كردنه كې به شېوه يه كي هېره مېندانې واپشان داو
 كه سېهرېكې رووتې تېا رشتوه و پياو سېر سارم سېره نكېنده دهكات

ده لې : كيانه كېم - ياره نازېه نېه كېم - من به نه نفېس نه چوړه
 نېم كولانه تېو ېو ېنېم و پشكش تېان بېكېم ، بېلكو كولېكان خړيا
 تاره زووي دېدېنې تېوان پېرېيوه دل . . هېره كيان له شوېنېك دا يو
 (چنور له كيوان) (وهنوشه له چېم) (كول له كولتان) نېما
 هر سېكيان هېوې عېشې تېوان كه ونه سېر و له داخان وا وېل
 سېر كېردان و تاوړه يوون تا هر سېكيان له بېر كارېكېرې نېشې تې
 به يه كېه يشتن و يه كيان كرت . . كه يه كېشېان كرت روويان هېلنه هې
 راسته و راست بېره و رووت بېن . . بېلكو پېتايان هېتايه بېر من و داوايا
 لې كردم كه ېېم به رابېرو رې نېشان دېريان و ېېانېنېنېم ياره كاي شوخې
 تېوه ، بېه مېش وا هېر سېكېم دېست بېستنه كردن و هېنانه خېزمه
 تېوه . . لېم هانتېش دا نېمانه هر يه كيان مرازيكې هېه و مېرامېكې
 تايېنې پېته ، هر بېهش وا خړيان كړدووه ، به كېردې بېر پاتېوه تې
 مرازه كيان حاسيل بېكېت و مېرامېان بېجې بېكېه نېت .
 (چنور ېو زولفت) لول و پېشېوه (وهنوشه ېو خالي لالېوت
 جېركې داخ بووه) كولېش ېو كړناي ناسكت) نېت و شېداو سې
 كېردان بووه . . دېتېش نې شېرېن نېندام و شېكېر كېتار ، ساو
 نېوېان بېه كه له ژېر ساپې پاېه بېرزي تېدا به مېرامې دېيان بېكېر

لهم پارچه به نرخه دا دوو چار دابهش کردن هاتوو . . له پښا
 که (چنور - وڼه وشه کول) دښت ، پاشان سټ شوین دښت (کڼو -
 چم - کولستان) و ټم شوینانه به سټ کوله کان دابهش ده کار سټ
 به که شوینکی بهر ده که وټ (چنور له کڼوان) (وڼه وشه له چم)
 (کول له کولستان) . . ټجا له دواوه سټ شتی تریش دښت (زولف -
 خال - کڼا) دیان ته وانهش به سټ (چنور - وڼه وشه - کول ؛
 دابهش ده گاتو (چنور زولف) و (وڼه وشه خال) و (کول کڼا)
 ی بهر ده که وټ .

— دابهش کردن و پیچان و کردنهوه —

نمکر له (دابهش کردن) و (پیچان و کردنهوه) وورد ینسهوه
 پینکچوتیکی زوریان له تیوان بهدی دهگهین ، چونکه لهم هر دوو پیشه
 جوانکاری به دا هژنر یا نووسر له پیشا چند شتی به دوی یهکوه ، ناو
 دها ، دوا به دوی تهوانیشهوه ناوی هندی شتی تر دیتی که په یوهندیان
 بهوانی پیشهوه هدیو یژ تهوان دمگه رینهوه ، بهلام تهونده هدی له
 (پیچان و کردنهوه) دا هژنر یا نووسر که ووشهکانی دوی دیتی هر
 به روونی دیان هیتی و له تهنیشته په کیان ریز دهکا بهبته تهوی دیار
 بکا که گامه یان یژ گامه دهچتهوه ، چونکه خوتنهر خزی له ناوهر وکی
 بلسه کدا تته دهکا که گامه یان په یوندی به گامهوه هدی . . کهچی له
 (دابهش کردن) دا هژنر یا نووسر دهبته یه که یه که تهوه دیار بکا
 که کیانیان یژ کیان دهچتهوه ته دیار کردن و دیار نه کردنش نیثانهی
 داپری تیوان ته دوو هونره جوانکاری به یه .

سهره رای تهوش وا دهبته که هژنر یا نووسر دوو سته ووشه به
 دوی یهکوه یتتی . . پاشان دوو سته ووشی تر یتتی که په یوهندیان
 بهوانهوه هدی بهلام تهوه دیار نهکا که گامه په یوهندی به گامهوه هدی ،
 بهموش (پیچان و کردنهوه) دروست دهبته . . له هه مان کاتدا یتتو
 چند ووشیهکی تر یتتی که په یوهندیان به ووشهکانی هوه لهوه هیتیو
 بهکه یه که په یوهندی داره گانش دهت نیثان بکا ، به موش
 (دابهش کردن) دروست دهبته . . واته تهگوتهج که له یهک شون دا
 هژنر یا نووسر چند ووشیهکی یتتی و جارنگ تهوه ووشانه بکاتهوه
 جارنگی تریش چند شتیکی تریان بهسر دابهش بکا ، وهکو تهوه هژنراوی

پېرمېر د که دېلن :

به جروت پېروانه و ماسی که دلدادی چرا و گزین
نزیکی هم نوسوتین ، له دوری ناو نهوان گزین .

پېروانه و ماسی : تهویان که سه و داسه ری شوق و روناکی نه میان
که له ناو ناودا نه بن ناژی ، په که میان هتا له و گرر رووناکی په نزیک
پسته و زووتر پېروالی ه لده کړوژی و ده پسته خوله میش ، دوو میشان
هتا زووتر ناوی لن بیرې حؤل و گنژ تر ده بن و ده خکن .

پېرمېر د له نړوی په کم دووشی له ته نشت په ک هتاوه
(پېروانه - ماسی) ، نه و نده ی پچ ناچن دوو ووشی تر دیتن (چرا -
کول) که چرا که قیلای پېروانه و گزله که دالده ماسی په ، به لام نه و
نه و دیار نه کردوه که (چرا) په یو نده به (پېروانه) و (کول)
په یو نده به (ماسی) په و هیه ، چونکه لای مسگر بوو که خوینتر
خوی نه و له باردا هیه نه و په یو نده یانه بدوژینه و و هر ووشه په بؤ
خاوه نه کی بیاته و ، جا چونکه دیاری نه کردوه کامه بؤ کامه ده چینه و
مانای و په (پنچان و کردنه و) لیره دا هیه ، وه له بهر نه و ی په کم
ووشه بؤ په کم (چرا - پېروانه) و دووم ووشه بؤ دووم (کول -
ماسی) ده چینه و ، بؤ په نه میان (پنچان و کردنه و ری که) . . نه
وا ، به لام له نیو دی دووم گانن که پېرمېر د دېلن « نزیکی هم نوسوتین
له دوری ناو نهوان گزین » نه دابهش کردنه چونکه دیاری کردوه
که نزیک برونه و و سوتانه که بؤ پېروانه په حؤل و له ناو دور
که و تنه و که بؤ ماسی په . .

— دوا سهرنج —

خوینهری تازیز :

وڪ له پنشه کی نهم بهرگه و له پنشه کی بهرگی به کهمیش دا کونم
(رهوانیژی) به هر سن بهرگی به بهرهمی کردو کوش و ههول و
تهقلای دوو سالی ره بهقه (۱۹۶۸ — ۱۹۶۹) . . به هزار ژان و
نازارو دهرده سهری و نازو فیزی نهم و نهو توانیم سالی ۱۹۷۲ بهرگی
به کهم چاپ بکه م و نهم سایش وا بهرگی دووهمیم خسته بهر دسته و
خز نه گهر گاری چاپ و چاپه منی کوردی وا بهروا ، بهروابکه بهرگی
سنیم ده بن به (تهیری عوتقاو شاری جابولقاو پلاوی خانقا .) . .
دهموی نهوش بلیم نهو دوو بهرگی تا نیتا له بن باری
کرانی چاپ دا هاتوونه ته دهری ، کهلن گزبان و کورت کردنه و
پالاوتن و خهست کردنه و بیان به سهر داهاتووه و بیان لن هاتوه نهو نرخ و نام و
بویه بیان نه ماوه که له نوسخه نه سلبه که دا ههستی پت ده کرا . . جارن نه گهر
بهرگی به کهمیم وڪ خزوی چاپ بکردایه بهلانی که مهوه ده که یشته (۲۰۰)
لاپهره ، کهچی پاش سن جار کورت کردنه و لن بهچرین ته نیا (۱۰۰)
لاپهره کی لن مایه وه . . نهم بهرگهش ههروا ، دهستووسه نه سلبه که ی
بکه یشته وایه چاپ (۲۵۰) لاپهره ی پتر لن دهرده چوو بهلام نه عهلت له
(چلکی دهست) که ناچاری کردوم سن جار خهستی که مهوه و سهدان
نموونه و دیان باسی لیره و له وی لن فری بدهم و له نه انجام دا هر نه و نه دی
لن مایه وه که دهیی بی ، بویه ناوه وی باسی بهرگی سن بهم و هر بکه م . .
کورد نه لن (کویر نا دهری به ته مای دوو چاوی ساغه) ، منیش

تا دهرم هر به ته‌مای چاپ کردن به ره‌مه به نازه تۆزای به‌کانم و
 داخی هره که‌وره‌شم نه‌وه به که باری چاپ و چاپکاری له کوردستان
 دا و ئه‌رك گرانی‌شی له‌ولا بوه‌ستن ماوه‌ی نه‌وه‌م بۆ ناهیل به‌وه که به دلی
 خۆم چاپیان بکه‌م و به‌لانی که‌مه‌وه مقه‌سیان له بهر نه‌تیم و روویان له
 له‌کە‌ی هه‌له‌ی چاپ‌دا خاویژن بکه‌مه‌وه . . . به‌لام هر کوردیشه کووتویه
 « دنیا به هومینه خوراهه » . . . ده‌ی ! با بزانه‌ن .

تێبینی :—

له بهر نه‌وه‌ی هه‌ر سێ به‌رگی ته‌م (ره‌وانبیزی) به باسینکی
 به ککرتوه‌وه له به‌رگی به‌که‌م‌دا ناوی سه‌ر چاوه‌کانم نرۆسیبوو و نه‌که‌ر بۆم
 کرا به‌رگی سێ به‌م چاپ بکه‌م له‌وێش سه‌ر چاوه‌کان دووباره‌ ده‌نوسه‌وه و
 نیدی به پتوێستم نه‌زانی له‌م به‌رگی دوو به‌مه‌دا دووباره‌ی بکه‌مه‌وه . . .

لایحه پاره	بابهت
۸۶	۱۵- جوانی بایس ..
۹۲	۱۶- بادانهوه
۹۵	۱۷- راگو مکی ناشنا
۱۰۱	۱۸- مووشه کاری ..
۱۰۳	۱۹- تیکیشان ..
۱۰۵	۲۰- روون کردنهوه
۱۰۷	۲۱- کز کردنهوه
۱۰۹	۲۲- لیک کردنهوه
۱۱۰	۲۳- کز کردنهوه و لیک کردنهوه
۱۱۲	۲۴- دابهش کردن
۱۱۹	۲۵- دورا سهرنج

• • •

• •

•

•

ناواخن

لاپهړه	بابهت
۳	۱ — پښه کی
۵	۲ — چوانکاری

— بهشی یه کهم —

۷	۳ — ره گزدوزی
۲۷	۴ — سروادار
۴۰	۵ — کورت کردن
۴۲	۶ — کپړانه وه
۴۳	۷ — هښانه وه
۴۷	۸ — بات کردنه وه
۵۲	۹ — تپه لکیش
۵۵	۱۰ — پښخ خسته کی

— بهشی دووهم —

۶۲	۱۱ — پښچانو کردنه وه
۶۸	۱۲ — دژبهک
۷۴	۱۳ — بهرابهړی
۷۷	۱۴ — چن گوزین

Rhetoric

In Kurdish Literature

V. II

By :

Aziz Gardi

دانه‌ی به (٤٠٠) فلسفه

ژماره‌ی سپاردنی به کتیبخانه‌ی نیشتمانى ٢٠٢ - ٩٧٥/٢/٣٠

چاپخانه‌ی شاره‌وانى مه‌ولیر ٩٧٦/١٠٠٠